

**วัดกับเยาวชน : บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัด
ประสบความสำเร็จในชีวิต**

**TEMPLE AND YOUTH : THE ROLES OF TEMPLE ON ENHANCING
THE SUCCESS IN LIFE OF MONASTIC YOUTHS**

ประภาพร ชุติลิ่ง

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗**

คำนำ

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาเป็นเวลาช้านาน เราไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าวัดเป็นตัวแทนทางรูปธรรมของสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนและได้ทำหน้าที่ต่อสังคมมากมายหลายประการ และเป็นที่น่าสนใจว่าหน้าที่หนึ่งซึ่งวัดได้ให้ต่อสังคมมาโดยตลอดคือการให้การสงเคราะห์โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่เยาวชนนั้นมีความเป็นไปอย่างไร และในสภาพของสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต วัดมีการดำเนินบทบาทดังกล่าวอย่างไร

การวิจัยเรื่อง วัดกับเยาวชน : บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นความพยายามที่จะศึกษาบทบาทของวัดในแง่มุมดังกล่าว ทั้งนี้ได้รวบรวมสาระอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นภาพของวัดในอีกมิติหนึ่ง

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงด้วยได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าซึ่งได้เมตตาถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์ในการปกครองดูแลศิษย์วัด รวมทั้งความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์จากศิษย์วัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาทุกแห่งเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการเรียบเรียงและนำเสนอเนื้อหาสาระจากการวิจัย และขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้ทุนอุดหนุนในการศึกษา นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความอนุเคราะห์ในด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่สามารถกล่าวชื่อนามทุกท่านไว้ได้ทั้งหมด ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ประภาพร ชูลีลัง

กันยายน ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง วัดกับเยาวชน : บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิถีชีวิตของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัด ศึกษาวิธีการปกครองศิษย์วัดของพระสงฆ์รูปที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตโดยทำการศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร ๕ วัด ได้แก่ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดราชาธิวาสวิหาร และวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยวิธีเลือกแบบเจาะจงวัดที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต เก็บข้อมูลจากเอกสารการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาพบว่า

๑. วัดมีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยในอดีตวัดเป็นแหล่งให้การศึกษา บิดามารดาที่ประสงค์จะให้บุตรหลานของตนมีความรู้จะส่งไปอยู่ที่วัด วัดจึงทำหน้าที่ให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยด้วย แต่ปัจจุบันการกระจายการศึกษาออกสู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึงทำให้เยาวชนสามารถเข้ารับการศึกษาในภูมิลำเนาของตน ไม่ต้องเดินทางเข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ ประกอบกับในปัจจุบันมีการขยายตัวของธุรกิจด้านที่พักอาศัย เช่น หอพัก อพาร์ทเมนต์ บ้านเช่า ในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก เยาวชนที่เข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ จึงสามารถหาที่พักอาศัยในบริเวณที่สามารถเดินทางไปสถานศึกษาได้สะดวก จำนวนศิษย์วัดในกรุงเทพฯ จึงมีแนวโน้มลดน้อยลงกว่าในอดีต นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า ศิษย์วัดเป็นผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดหรือในภาคเดียวกับพระภิกษุที่มาอาศัยอยู่ด้วย และการที่พระภิกษุจะรับบุคคลเข้าอยู่ในความดูแลนั้น จะต้องเป็นผู้รู้จักคุ้นเคยซึ่งอาจเป็นพระภิกษุหรือเป็นบุคคลในเครือญาติ นำมาฝาก เรียกว่า มาตามสาย และเมื่อศิษย์วัดได้เข้าอยู่ในวัดแล้ว จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด และช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรในวัด โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรในกฎที่ตนอาศัยอยู่ด้วย รวมทั้งช่วยเหลืองานในส่วนรวมของวัด

๒. ในด้านการปกครองศิษย์วัดของพระภิกษุที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ในอดีตผู้ที่มาอยู่วัดจะเป็นผู้ที่มีความตั้งใจมาศึกษาเล่าเรียนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว พระภิกษุจะเป็นผู้คอยชี้แนะในสิ่งที่ถูกที่ควร อบรมศีลธรรม กิริยามารยาท การกราบไหว้ สวดมนต์ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น การที่วัด

(ข)

มีระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่ในวัดเป็นสิ่งกำกับความประพฤติของสมาชิกในวัด มีข้อกำหนดในการลงโทษ ภาระหน้าที่ของศิษย์วัดในการช่วยเหลืองานวัดเป็นสิ่งที่ทำเป็นเวลา เป็นการฝึกให้ศิษย์วัดมีความตรงต่อเวลาและมีเวลาวางนํามาใช้ในการศึกษาเล่าเรียน การที่สังคมของวัดเป็นสังคมขนาดเล็ก ผลจากการประพฤติปฏิบัติของศิษย์วัดย่อมเป็นที่รับรู้ของบุคคลในวัดอย่างทั่วถึง เมื่อมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในการศึกษาหรือหน้าที่การงานจึงเป็นแบบอย่างและสร้างแรงจูงใจให้ศิษย์วัดคนอื่น ๆ ปฏิบัติตาม

๓. จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า วัดมีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนี้

(๑) บทบาทด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ศิษย์วัดโดยให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ ในการดำรงชีวิต

(๒) บทบาทด้านการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม จากการศึกษาที่ศิษย์วัดได้ใกล้ชิดพระภิกษุ ให้เห็นวัตรปฏิบัติที่ดีงาม และได้รับการอบรมกล่อมเกลาจิตใจจากพระภิกษุทำให้ศิษย์วัดประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีกิริยามารยาทดี มีความขยันอดทน มีระเบียบวินัย มีความมานะพยายาม นอกจากนี้ การอยู่วัดถึงแม้จะเป็นสังคมขนาดเล็ก แต่ศิษย์วัดจะได้มีโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมากที่มาจากพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทำให้ศิษย์วัดมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการใช้ชีวิตในสังคม

(๓) บทบาทด้านการส่งเสริมสถานภาพทางสังคม การที่ศิษย์วัดได้มีโอกาสอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ได้พบเห็นและสัมผัสแต่สิ่งที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึกอยากปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีตามแบบอย่างที่ได้พบเห็น ซึ่งนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิต

๔. สำหรับการเสริมสร้างศักยภาพแก่ศิษย์วัดสามารถดำเนินการได้โดยจัดการปกครองดูแลศิษย์วัดอย่างเป็นระบบ มีการจัดประชุมอบรมศิษย์วัดอย่างสม่ำเสมอ การหาโอกาสจัดให้ศิษย์วัดฝึกตอบกระทู้ธรรม จัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับวัดที่อาศัยอยู่เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์วัดให้ผู้มาวัดได้รับทราบ จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติทั้งของศิษย์วัดและผู้ปกครองในการมาอยู่วัด ให้มีจุดมุ่งหมายในการได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนอกเหนือจากจุดมุ่งหมายในการมาอยู่วัดเพื่อเป็นที่พักอาศัยในการศึกษาเล่าเรียน

(A)

ABSTRACT

The objective of the research on "Temple and Youth: the Roles of Temple on Enhancing the Success in Life of Monastic Youths" are : first, to study the background and the way of life of the monastic youths; second, to examine how the monks, who used to have youths under their care and that the youths became successful in life, raise them; and third, to analyze the roles of the temple in enhancing the success in life of the youths. The samples were selected by purposive sampling method. They were five Bangkok-based temples namely 1) Wat Ratchabophit Sathitmahasimaram Ratchaworawiharn, 2) Wat Suthat Thepwararam Ratchaworamahawiharn, 3) Wat Chanasongkhram Ratchaworamahawiharn, 4) Wat Rachathiwat Ratchaworawiharn, and 5) Wat Phrasri Mahathat Woramahawiharn. Data was collected from samples representing the temples that used to raise youths who became successful persons later through document analysis, non-participatory observation, informal and formal interviews.

The main findings of the study are as follows

1. The temples have active roles in enhancing the success in life of monastic youths both in the past and at present. In the past, the temples were regarded as study places. Parents sent their children to stay in the temples to acquire necessary knowledge. The temples were also regarded as residence. At present, education is provided throughout the country, therefore the youths can study in their native areas and need not travel to stay in Bangkok. Real estate business expansion on apartments, renting houses, and residences is also a factor contributing to the fact that students coming to further their education in Bangkok do not need to stay in the temples. The number of youths residing in Bangkok temples nowadays is declining. The study also reveals that the temple youths often come from the same native provinces or the same native regions as those of their caretaker monks. The monks normally receive youths that are acquainted with monks in the temples or monks' cousins. This is normally known as "being in the line". Residing in the temples, the youths are obligated to adhere to monastic rules

(B)

and regulations, which include facilitate monks and novices' convenience especially those residing in the same quarters, and support general affairs of the temples.

2. Regarding supervision provision to the youths, since the monastic youths normally have good determination to excel in their study, the monks will further help supervise and instruct righteousness, religious teachings, manner and etiquette, and prayers to them. Additional components contributing to the success in life of monastic youths also comprise monastic regulations which nurture behavior of those living in the temple, penal codes which help correct wrongdoers, a fair amount of free time after performing monastic work which provides more time to allocate to their study, a small monastic community which facilitates the acknowledgement among contemporary monastic youths on the success of their own success.

3. The research has revealed that the temples have significant roles in enhancing the success in life of monastic youths as follows

(1) The role in enhancing educational opportunity for monastic youths by providing accommodations and other necessary factors in student life

(2) The role in promoting virtues and ethics among monastic youths through close association with monks who righteously behaves. Receiving mental supervision and practice from the monks, the monastic youths behave themselves and lead their lives diligently with discipline and determination. Despite being a small community, the temple provides opportunity for monastic youths to meet people from all walks of life which facilitates the ability of monastic youths to adjust themselves to the outside world and forms basic foundation of how to live in the society

(3) The role in promoting social status. By residing in proper environment that allows monastic youths to see and associate with good practices, it encourages the youths to follow the same path and that eventually leads to the success in their lives.

(C)

4. There are various practices that can be performed to enhance potential among monastic youths. Monastic governance should be organized in a systematic manner. Regular supervision of monastic youths should be implemented periodically. Monastic youths should be encouraged to participate in question and answer sessions on dhamma. Monastic youths should acquire knowledge about their temples so that they can behave as public relations media upon the visits to the temples by outsiders. Recreation, sports, and general-purpose areas should be provided to encourage group unity. Last but not least, attitudes of both the youths and their parents should be corrected in that staying in the temples to implant good virtues and ethics should also be their objective apart from residing for study purpose alone.

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๓
๑.๓ คำถามหลักในการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ	๓
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	๕
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์	๖
๒.๓ เด็กวัดในสังคมไทย	๑๔
๒.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๒๕
๓.๒ พื้นที่ทำการศึกษา	๒๕
๓.๓ การเลือกวัดเป็นกรณีศึกษา	๒๕
๓.๔ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา	๒๖
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๖
๓.๖ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๒๗
๓.๗ การรายงานผลการวิจัย	๒๗
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๒๘
๔.๑ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	๒๘
๔.๒ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร	๓๖
๔.๓ วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร	๔๔
๔.๔ วัดราชาธิวาสวิหาร	๕๔
๔.๕ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร	๖๕

	หน้า
บทที่ ๕ วิเคราะห์ผลการศึกษา	๗๓
๕.๑ ข้อมูลทั่วไปของวัดและศิษย์วัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา	๗๓
๕.๒ ความเป็นมาและวิถีชีวิตของศิษย์วัด	๗๔
๕.๓ วิธีการปกครองศิษย์วัด	๗๖
๕.๔ อดีตศิษย์วัดกับวัด พระภิกษุ และศิษย์วัดปัจจุบัน	๘๑
๕.๕ ทักษะอื่น ๆ จากพระภิกษุ	๘๒
๕.๖ ทักษะอื่น ๆ จากศิษย์วัด	๘๓
๕.๗ บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในชีวิต	๘๕
บทที่ ๖ สรุปและข้อเสนอแนะ	๘๘
๖.๑ สรุป	๘๘
๖.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๐
บรรณานุกรม	๙๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมและนับเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน เนื่องจากศาสนาจะมีส่วนช่วยสร้างค่านิยมพื้นฐานทางสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ความประพฤติของผู้คน ช่วยลดความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งมีส่วนในการปรับตัวของบุคคลเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

สำหรับประเทศไทย พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง และอาจกล่าวได้ว่า วัดเป็นตัวแทนทางรูปธรรมของสถาบันศาสนาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานจนเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของสังคม นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ซึ่งมีบทบาทสำคัญในสังคมเป็นอย่างยิ่ง โดยนอกจากจะเป็นศูนย์กลางในการประดิษฐานเจดีย์อนุสรณ์ที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ทางสังคมในรูปแบบอื่น ๆ เช่น เป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษา เป็นโรงพยาบาล สโมสร สถานบันเทิง ที่พักแรมคนเดินทาง เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า วัดมีบทบาทที่เกี่ยวข้องและผูกพัน รวมทั้งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยและสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

นิโคลัส เบนเนทท์ (Nicholas Bennett) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษซึ่งได้เข้ามาเมืองไทยในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษายูเนสโก กล่าวว่า เป็นเวลาหลายร้อยปีที่วัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้บริการต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น ให้การศึกษาแก่เด็กชาย ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อน ใกล้เคียงข้อพิพาท ตลอดจนให้การรักษาพยาบาล (Bennett, ๒๕๒๑: ๔๗ อ้างถึงใน พระมหานรงค์ จิตตโสภโณ ใน สนิท ไชยวงศ์ คต, บรรณาธิการ, ๒๕๓๒: ๒๕-๒๖) บทบาทของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมประการหนึ่งจะเห็นได้จากในสมัยก่อนชาวบ้านจะนำเด็ก ๆ ไปฝากไว้ที่วัดเพื่อให้เรียนหนังสือหรือบางครั้งบิดามารดาต้องประกอบอาชีพทำไร่นา วัดจึงกลายเป็นสถานที่รับฝากเด็ก เป็นแหล่งรวมของเด็กชายไทย เด็ก ๆ เหล่านี้ได้เรียนหนังสือบ้างไม่ได้เรียนบ้าง ว่างก็เที่ยวเตร่สนุกสนานชุกชอนอยู่ในวัด (สังฆราชปาเลกัวซ์ แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร, ๒๕๒๖: ๔๙๕ อ้างถึงใน พระมหานรงค์ จิตตโสภโณ ใน สนิท ไชยวงศ์คต, บรรณาธิการ, ๒๕๓๒ : ๒๕)

ในอดีตวัดจึงเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมความรู้และจริยธรรมให้แก่เยาวชนโดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม พร้อมกับอบรมจรรยา มารยาท และปลูกฝังคุณธรรมให้กับเยาวชนผู้เป็นศิษย์ด้วย เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัดคอยปรนนิบัติรับใช้พระภิกษุสงฆ์ และเมื่อมีอายุพอสมควรก็ให้บรรพชาเป็นสามเณรและเรียนธรรมสูงขึ้นไป เมื่อมีอายุครบก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไป ทำให้เด็กผู้ชายส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ในด้านศีลธรรม จริยธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นเกียรติของตนและครอบครัว รวมทั้งเป็นที่ยอมรับยกย่องของสังคม

ดังนั้นบุคลากรในวัด นอกจากจะมีพระสงฆ์แล้ว ศิษย์วัดหรือเด็กวัดจึงเป็นบุคลากรอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสถาบันศาสนาควบคู่กับวัดและพระสงฆ์ สังคมเด็กวัดนับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสังคมไทยที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มาช้านาน ถึงแม้ว่าเด็กวัดจะไม่มีบทบาทโดยตรงในการปฏิบัติและสืบทอดพระพุทธศาสนาเหมือนพระสงฆ์ แต่เด็กวัดก็มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนพระสงฆ์ โดยการช่วยอำนวยความสะดวกและปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์อย่างใกล้ชิดมากกว่าชาวบ้านโดยทั่วไป ซึ่งจะเป็นการช่วยให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติศาสนกิจตามพระธรรมวินัยได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้เด็กวัดยังช่วยดูแลรักษาวัด ดังเช่นเนตรนภิศ นาควัชระ และคณะศึกษาพบว่า ผู้ทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ในความสะอาด การปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซม รวมทั้งการรับใช้พระ ได้แก่ แรงงานเกณฑ์ ซึ่งเรียกว่า ข้าพระ เลกวัด เป็นสำคัญ (เนตรนภิศ นาควัชระ และคณะ, ๒๕๒๕: ๓๓๖)

ปัจจุบันบุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงและบทบาทในสังคมจำนวนไม่น้อยที่เริ่มต้นมาจากการใช้ชีวิตอยู่ในวัด มีพระสงฆ์ให้ความอนุเคราะห์ส่งเสริม จนกระทั่งเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต มีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีอาชีพที่มั่นคง รวมทั้งยังเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของวัดนอกจากจะเป็นไปในลักษณะของการให้การสงเคราะห์แก่ผู้อยู่วัดแล้วยังเป็นไปในลักษณะของการส่งเสริมสถานภาพของผู้เคยอยู่วัดอีกแนวทางหนึ่ง

จากข้อมูลทางสถิติของกรมการศาสนาพบว่า ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ประเทศไทยมีวัดทั้งสิ้นจำนวน ๓๐,๖๘๕ วัด มีศิษย์วัด ๓๙,๖๖๗ คน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมีวัดจำนวน ๔๔๐ วัด และมีจำนวนศิษย์วัดถึง ๔,๖๑๗ คน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับจำนวนศิษย์วัดในจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์รวมของการศึกษา

การประกอบอาชีพ ดังนั้น หากศิษย์วัดเหล่านี้ได้รับการพัฒนาไปในแนวทางที่เหมาะสมก็สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาและการประกอบอาชีพที่มั่นคง ไม่เป็นภาระของสังคม

จากความสำคัญของวัดที่มีต่อศิษย์วัด ซึ่งเป็นผู้ที่จะเติบโตไปเป็นกำลังที่สำคัญของสังคม จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่าวัดมีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างไร

๑.๒ วัดอุปสรรคในการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิถีชีวิตของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา
- ๒) เพื่อศึกษาวิธีการปกครองศิษย์วัดของพระสงฆ์รูปที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต
- ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต

๑.๓ คำถามหลักในการวิจัย

- ๑) เยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัดมีความเป็นมาและวิถีชีวิตอย่างไร
- ๒) พระสงฆ์ที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตมีวิธีการปกครองศิษย์วัดอย่างไร
- ๓) วัดมีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาวิจัยวัดที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่อยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลและดำเนินกิจกรรมตามประเพณีนิยม

การประสบความสำเร็จในชีวิต หมายถึง การที่ผู้ซึ่งเคยเป็นศิษย์วัดได้มีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีการประกอบอาชีพ มีฐานะมั่นคง หรือเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในสังคม

บทบาทของวัด สำหรับการศึกษานี้พิจารณาบทบาทของวัดในฐานะตัวแทนที่เป็นรูปธรรมของพระพุทธศาสนาจึงมององค์ประกอบแห่งความเป็นวัดในภาพรวมซึ่งประกอบด้วย ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนพิธี

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและวิถีชีวิตของศิษย์วัด ซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ของสังคม เช่น การกระจายตัวของการศึกษา การประกอบอาชีพ การกระจายการให้บริการด้านสวัสดิการสังคมจากองค์กรภาครัฐ

๒) ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ถึงศิลปะในการปกครองศิษย์วัดของพระสงฆ์รูปที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต

๓) ทราบแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อศิษย์วัด

๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมสถานภาพของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัด เช่น การจัดให้วัดมีกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะแก่ศิษย์วัดและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๕) วัดอื่น ๆ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศิษย์วัดให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ

๖) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ ๒

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น ๔ ประเด็นหลัก ดังนี้

- ๑) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- ๒) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์
- ๓) เด็กวัดในสังคมไทย
- ๔) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

George Semmel เป็นบุคคลแรกที่นำคำว่าบทบาทมาใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ Park และ Burgess ได้นำคำว่าบทบาทมาใช้ในบทความเรื่อง The Self as the Individual Conception of His Role นักวิชาการสำคัญที่ได้อธิบายขยายความเกี่ยวกับบทบาทมี ๓ ท่าน คือ Goerge H. Mead , Jacob Moreno และ Ralph Linton

ทฤษฎีบทบาทมองบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาทจะเป็นสิ่งชี้วัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่าง ๆ ในสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๖๐๒) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การทำตามบท การทำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

อุทัย นีร์ญโต (๒๕๒๖ : ๑๙๗) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทคือหน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่ง ๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มหรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบอย่างแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานหนึ่งที่พึงมีต่อบุคคลในสถานอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

ประเภทของบทบาท

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์และคณะ (๒๕๓๒ : ๔๕ - ๔๖ อ้างถึงใน พระมหาสุวิทย์ คงช่วย, ๒๕๔๓ : ๘) ได้แยกลักษณะบทบาทเป็น ๓ ประการ คือ

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 ที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามายังดินแดนอันเป็นที่ตั้งของราชอาณาจักรไทย ประชาชนผู้ตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคนี้ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจและพระพุทธศาสนาก็ได้เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญตนเป็นพุทธมามกะและประชาชนกว่าร้อยละ ๙๕ ก็นับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาจึงเป็นหนึ่งในสามของสถาบันที่มีความสำคัญสูงสุด ซึ่งอยู่คู่ชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน

สถาบันศาสนาในประเทศไทยมีตัวแทนทางรูปธรรมที่สำคัญและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนใน ๒ ลักษณะ คือ ตัวแทนที่แสดงออกในรูปของบุคคลและตัวแทนที่แสดงออกในรูปของสถานที่ โดยตัวแทนที่แสดงออกในรูปของบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ ส่วนตัวแทนที่แสดงออกในรูปของสถานที่ ได้แก่ วัด ดังนั้น วัดจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชน

๒.๒.๑ ความสำคัญของวัดต่อสังคม

การสร้างวัดในสมัยโบราณ เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดก็ตาม มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนักอยู่เพื่อบำเพ็ญกุศล ประกอบศาสนกิจ เมื่อประชาชนมีจำนวนมากขึ้น การสร้างวัดก็มีจำนวนมากตามไปด้วย มีนักเขียนผู้หนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า “การที่ได้เห็นวัดกับพระเจดีย์ตามรายทางโดยไม่มีที่สิ้นสุด แสดง

ให้เห็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของประชาชน" (Carl Bock, ๑๘๘๔ : ๒๑๔ อ้างถึงใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๓ : ๒) วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่มีหมู่บ้านเป็นหน่วยหลักมักจะมีวัดตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน คนไทยใช้ประโยชน์จากวัดในหลายมิติ เช่น เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน เป็นแหล่งพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นแหล่งบันเทิงประจำปี เป็นแหล่งอ้างอิงคุณธรรม และเป็นแหล่งรวบรวมและถ่ายทอดศิลปะวิทยาการความรู้สู่ชุมชน ราษฎรในหมู่บ้านจึงมีวัดเป็นแหล่งกลางสำหรับการสมาคมหรือการดำเนินชีวิตทางสังคมและเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ชีวิตในชนบทจะดำเนินอยู่รอบ ๆ วัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยอยู่มากและนับได้ว่าเป็นสถานที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านที่รองไปจากครอบครัว ความนับถือของประชาชนที่มีต่อสถาบันนี้จะเห็นได้จากการที่คนไทยได้อุทิศตนให้แก่ทางวัด ทั้งในด้านจิตใจ เวลา แรงงาน สิ่งของและทรัพย์สิน จำนวนเงินที่พุทธศาสนิกชนใช้ไปในการทำบุญประมาณร้อยละ ๗ ถึงร้อยละ ๘๔ ของรายจ่ายทั้งสิ้นภายในครอบครัว (Wendell Blanchard (et.al.), ๑๙๕๘ : ๙ อ้างถึงใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๓ : ๒ โสฬส ศิริไสย์, ๒๕๔๑ : ๑๗)

ในอดีตสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมปฐมฐานที่มีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย การเป็นสังคมเกษตรกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติทำให้ชนบทรอบนิคมประเพณีต่าง ๆ ของไทยมีความผสมผสานสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา (พระบุญรอด สุปสนโน, ๒๕๔๓ : ๔) จริยธรรมในสังคมได้รับอิทธิพลจากวัด วัดเป็นตัวกำหนดคุณค่า โดยมีพระเป็นทั้งครูเป็นทั้งผู้นำทางสติปัญญาที่เสียสละและบริสุทธิ์ แม้คนในสังคมจะทำอย่างพระไม่ได้ก็พยายามเข้าใกล้ (อุบาสก อุบาสิกา แปลว่า ผู้อยู่ใกล้) พยายามไปวัดในวันพระ พยายามปฏิบัติศาสนธรรม พยายามเป็นพระ เป็นสามเณร ถ้าเป็นไปได้ โดยผู้ชายมักบวช ถ้าเป็นไม่ได้ก็พยายามอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่ (ส.ศิริรักษ์, ๒๕๒๕ : ๒๖) วัดจึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านและศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม และเป็นส่วนประกอบที่ขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ นับว่าวิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันอยู่กับวัดอย่างแน่นแฟ้น (กรมการศาสนา, ๒๕๒๙ : ๓)

ความผูกพันระหว่างวัดกับวิถีชีวิตของคนไทยนั้นสืบเนื่องมาจากวงจรชีวิตของคนไทย ถูกนำไปเกี่ยวข้องกับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย เริ่มจากการที่ชายหญิงจะแต่งงานกันต้องไปหาพระ

ที่วัดเพื่อหาฤกษ์ยาม เด็กทารกบางคนซึ่งอ่อน โยเย จะถูกนำไปถวายพระที่วัดเพื่อให้เป็น “ลูกพระ” จะได้เลี้ยงง่าย เด็กผู้ชายเมื่อโตขึ้นพอมีความรับผิดชอบก็จะถูกนำไปเป็นลูกศิษย์หิ้วปิ่นโตตาม พระออกบิณฑบาตรในตอนเช้า ชาวบ้านเชื่อว่าเด็กที่ได้กิน “ข้าวกันบาตร” เมื่อโตขึ้นจะเป็นคน ฉลาดและมีคุณธรรม เมื่อโตพอครบอายุบวชก็จะบวชเป็นสามเณรเพื่อ “บวชเรียนเขียนอ่าน” ทั้ง ภาษาบาลีและพระธรรมวินัย ผู้ที่พลาดการบวชเป็นสามเณรในวัยเด็กจะต้องบวชเป็นพระภิกษุ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ การบวชในความหมายของชาวบ้านเป็นการแสดงความกตัญญู ของลูกผู้ชายเพื่อทดแทนพระคุณของบิดามารดา แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมมองหนึ่ง อาจกล่าว ได้ว่า การบวชเป็นกระบวนการเตรียมพลเมืองไว้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงหนักแน่นใน ศีลธรรมจรรยาเพื่อค้ำจุนชุมชนต่อไป แม้ว่าจะพ้นจากสมณเพศไปแล้ว ฆราวาสยังต้องทำหน้าที่ ทำนุบำรุงวัดวาอาราม จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตก็ต้องนำศพไปเผาที่วัดและเก็บอัฐิไว้ที่วัด ต่อไป (โสฬส ศิริโสฬย์, ๒๕๔๑ : ๑๘)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัดมีความสำคัญต่อสังคมมากมาย โดยนอกจาก การเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนาแล้ว วัดยังทำหน้าที่ต่อสังคมใน ลักษณะอื่น ๆ ดังเช่น คุณ โทษณ์ (๒๕๓๗ : ๘๖ - ๘๘) ได้จำแนกให้เห็นถึงความสำคัญของวัดที่ ได้ทำหน้าที่ต่อสังคมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนเทศบาลหลายแห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเจ้าวัดเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาวัดเป็นที่เรียนหนังสือ เป็นสถานที่อบรมทางศีลธรรมจรรยา ทั้ง ๆ ที่โดยตัวของวัดเองแล้ว ก็เป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียน ของพระภิกษุสามเณรและเยาวชนโดยทั่วไป

๒) เป็นสถานสงเคราะห์ที่เยาวชนบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนหรือถูกทอดทิ้งได้มา อาศัยอยู่เลี้ยงชีพ

๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือ เป็นที่สบายกายสบายใจ สะอาด สงบ ร่มรื่น จึงเป็น ประดุจโรงพยาบาลที่จะให้การรักษาโรคทางใจ กล่าวคือ ผู้ที่มีความทุกข์ใจ เศร้าใจ หดหู่ใจ วุ่นวายใจ ถ้าเข้าไปในวัดก็จะทำให้รู้สึกสบายใจขึ้น รวมทั้งถ้ามีโรคทางกายที่มีความสัมพันธ์ กับจิตใจก็จะพลอยหายไปด้วย

๔) เป็นพิพิธภัณฑ์และเป็นห้องสมุด เพราะเป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่า โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ และเป็นที่เก็บรวบรวมหนังสือพระไตรปิฎก หนังสือธรรมะ บริการแก่ประชาชนสำหรับค้นคว้า

๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสำหรับประชาชนที่ประสงค์จะบำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสต่าง ๆ และเป็นสถานที่ให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเครื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในแต่ละช่วงของชีวิต และเป็นที่เก็บสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับประกอบพิธีกรรม และให้ประชาชนยืมไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้

๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพ รวมทั้งสิ่งบันเทิงต่าง ๆ ตลอดทั้งการเล่นและการขายสินค้าเมื่อมีงานเทศกาล ทำให้ชาวบ้านได้รับความสนุกสนาน

๗) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์หรือเป็นที่ชุมนุมในลักษณะเป็นศูนย์กลางทางการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมราษฎรหรือลูกบ้านเพื่อแจ้งกิจการหรือข่าวสารของทางราชการ

๘) เป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจนและคนไร้ที่พักพิง เป็นสถานที่พักแรมสำหรับคนเดินทางไกล และเป็นที่พึ่งสำหรับผู้ถูกภัยคุกคาม ดังจะเห็นได้จากในยามที่เกิดภัยธรรมชาติ เช่น วาตภัย หรือเมื่อประสบความเดือดร้อนจากอัคคีภัย ประชาชนก็จะอาศัยวัดเป็นที่พักพิง

๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมและเป็นศูนย์รวมกิจกรรมตามประเพณี จึงเป็นแหล่งในการเผยแพร่วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชน เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน

๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บสิ่งของเครื่องใช้ส่วนรวมต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรืองานส่วนรวมหรือจะยืมไปใช้เมื่อมีการจัดงาน

๑๒) เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านเมื่อประสบความเดือดร้อนและมีปัญหาต่าง ๆ

๑๓) เป็นฌาปนสถาน

๑๔) เป็นสถานที่ดำเนินการทางการเมือง เช่น ใช้บริเวณวัดเป็นคูหาลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเป็นสถานที่ปราศรัยหาเสียงของนักการเมือง

๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดได้รุ่ง วัดบางแห่งเปิดให้ประชาชนได้มาดำเนินการธุรกิจการค้าในวันหยุดหรือในเทศกาลในลักษณะเป็นตลาดนัดขายสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภค โดยเก็บค่าบริการเพื่อบำรุงวัดบ้าง

๒.๒.๒ อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อคนไทย

เนื่องจากวัดเป็นตัวแทนทางรูปธรรมของสถาบันศาสนา การที่พุทธศาสนิกชนได้ใกล้ชิดกับวัดทำให้พุทธศาสนามีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยและสามารถส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของบุคคลได้อย่างลึกซึ้ง จนอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยประการหนึ่ง คือ วัฒนธรรมทางด้านพุทธศาสนาซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และความเป็นอยู่ทางด้านอื่น ๆ อีกมากมาย สามารถพิจารณาได้ ดังนี้ (สนิท สมัครการ, ๒๕๓๙ : ๓๘ - ๔๑)

๑) อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ โดยที่พุทธศาสนาสอนไม่ให้นักฆ่าสัตว์และทอดปลัด ฉะนั้น อาชีพที่เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตโดยตรงจึงไม่ใคร่เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชน นอกจากนั้นอาชีพที่จำเป็นใช้เล่ห์เหลี่ยมพุดจาปิดบัง เช่น การค้า จึงไม่ใคร่เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าไม่มีพุทธศาสนิกชนประกอบอาชีพเหล่านี้เลย แต่ถ้ามีโอกาสเลือกแล้วพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดจริง ๆ ย่อมหลีกเลี่ยงการประกอบอาชีพดังกล่าว

พฤติกรรมที่เห็นชัดทางเศรษฐกิจของพุทธศาสนิกชนอีกประการหนึ่งก็คือ ความนิยมจับจ่ายใช้สอยทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อการทำบุญ เช่น การอุปสมบท ทอดกฐิน ฝ่าป่า สร้างโบสถ์ วัด เป็นต้น ปีหนึ่ง ๆ เงินที่ใช้จ่ายไปเพื่อการทำบุญเหล่านี้ นับเป็นจำนวนค่อนข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันชาวพุทธก็ไม่นิยมสะสมทุนเพื่อการค้าหรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพระพุทธานุชาที่สอนให้มักน้อย รักสันโดษ ไม่สะสมทรัพย์สมบัติมากเกินไป ปรัชญาทางพุทธศาสนาเรื่องการดำเนินชีวิตโดยทางสายกลางอาจมีส่วนต่อการตัดสินใจของชาวพุทธที่จะไม่ผูกพันตนกับความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากเกินไป การสะสมทรัพย์ที่คนไทยพุทธกระทำกันเป็นส่วนมาก จึงมักเป็นไปในรูปของการป้องกันความขาดแคลนในภายหน้า หรือสะสมไว้เพื่อบริโภคในยามขาดสน และเพื่อทำบุญทำทาน รวมทั้งการช่วยเหลือเจือจานเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากกว่า

การทำบุญของชาวพุทธนั้น ถ้ามองในแง่ของพุทธศาสนาแล้วอาจถือได้ว่าเป็นการลงทุนแบบหนึ่ง คือ ลงทุนไว้สำหรับชีวิตในชาติหน้า ตามกฎแห่งกรรมและวิฏสงสาร แต่การลงทุนเช่นนี้มิได้ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติโดยตรงแต่อย่างใด ฉะนั้น เมื่อมองจากทัศนะทางเศรษฐกิจแล้ว อาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนามีได้มีส่วนส่งเสริมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงแต่อย่างไกรก็ตามพุทธศาสนาก็สอนให้ขยัน ประหยัด และประกอบอาชีพในทางสุจริต ขณะเดียวกันชาวพุทธส่วนใหญ่ก็ติดอยู่กับพิธีกรรมจึงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ก้าวหน้ารวดเร็วเท่าที่ควร

๒) อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อพฤติกรรมทางด้านการเมืองการปกครอง สิ่งที่มีมองเห็นได้ง่าย คือ ความเป็นคนหัวอ่อนของพุทธศาสนิกชน ซึ่งพระพุทธองค์สอนให้คบคนดี คนมีวิชา หรืออารยชน นอกจากนั้น ถ้ามองตามทฤษฎีเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว จะเป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้มีอำนาจ เช่น นักการเมือง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือ เจ้านาย ตามความคิดของชาวบ้าน ย่อมเป็นผู้ที่ได้สั่งสมกรรมดี หรือ บุญ ไว้แต่ชาติปางก่อน เกิดมาชาตินี้จึงมีอำนาจวาสนา ฉะนั้น ความเป็นเจ้านายจึงมีความหมายในขณะเดียวกันว่าเป็นผู้มีความดีงามไปด้วย และความดีนั้นเป็นความดีที่ได้สะสมมาในอดีต ปัจจุบันอาจจะดีหรือไม่ก็ได้ และโดยที่ตามธรรมเนียมการปกครองที่มีมาแต่ดั้งเดิมของไทยนั้น เจ้านายจะเป็นผู้ที่มีอำนาจและราษฎรมักจะเป็นฝ่ายคล้อยตามอยู่เสมอ อาจกล่าวได้ว่า การที่ราษฎรมีพฤติกรรมยอมต่อผู้มีอำนาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ธรรมเนียมประเพณีการปกครองซึ่งชนชั้นปกครองมีอำนาจเด็ดขาดเหนือราษฎร กับคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นในเรื่องกฎแห่งกรรม การคบคนดี คนมีความรู้ ผลที่แสดงออกทางพฤติกรรมของราษฎร คือ ราษฎรไทยส่วนใหญ่กลายเป็นคนอ่อนน้อม ไม่กล้าขัดแย้ง ได้เถียง ซึ่งช่วยทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงภายในสังคมมาเป็นเวลานาน

นอกจากพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมสำหรับคนธรรมดาสามัญแล้ว พุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อชนชั้นปกครองอีกด้วย จะเห็นได้จากชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ก็มีได้ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราษฎรเพราะเกรงจะได้รับผลกระทบตามความเชื่อในกฎแห่งกรรมและวิฏสงสาร

ดังนั้น ในด้านการเมืองการปกครองจึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญในการช่วยประสานสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างราษฎรกับชนชั้นปกครองของประเทศ เช่น จะพบว่าพระมหากษัตริย์ไทยสมัยโบราณนิยมสร้างวัด ซึ่งราษฎรก็มีโอกาสเข้าร่วม

อนุโมทนาด้วย ถ้าไม่มีพระพุทธศาสนาสังคมไทยในอดีตอาจไม่ราบรื่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยกลมเกลียวจิตใจบุคคลให้มีความเมตตากรุณา ลดความหยาบกระด้างลง

๓) อิทธิพลของพุทธศาสนาทางด้านความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ทางด้านความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป เราอาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนามีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพเด่น ๆ ให้แก่คนไทย เช่น การมีนิสัยเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณา มีจิตใจเยือกเย็น รักสงบ สันโดษ การรู้จักพอ การปฏิบัติตามทางสายกลาง ความไม่ฟุ้งเฟ้อ ความไม่ประมาท ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังสอนให้คนมีสติ มีเหตุผล รู้จักใช้ปัญญา ไตร่ตรองพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างรอบคอบถี่ถ้วน

พระพุทธศาสนาได้ช่วยประดับประดาสังคมของประเทศไทยให้เป็นปึกแผ่น เป็นสถาบันศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในทุกหมู่เหล่า ทุกสาขาอาชีพ หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่จะอธิบายและสั่งสอนในสิ่งที่สำคัญ ๔ ประการด้วยกัน (สมบูรณ สุขสำราญ , ๒๕๒๙ อ้างถึงใน รัชนิกร เศรษฐรัฐ, ๒๕๓๒ : ๕๘) คือ

๑) อธิบายถึงสภาวะธรรมชาติของชีวิตว่า สรรพสิ่งในโลกนี้เกิดขึ้นได้ คงได้ และเสื่อมได้ ด้วยเหตุใด

๒) อธิบายและสอนถึงวิธีการครองชีวิตอย่างเป็นสุขและสอดคล้องกับสภาวะธรรมชาติรอบกาย ตลอดจนการบรรเทาทุกข์ที่บุคคลมีอยู่

๓) อธิบายและสอนถึงแนวทางการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับสังคมโลก เช่น ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อครอบครัว และเพื่อนต่อเพื่อน เป็นต้น

๔) อธิบายและแนะแนวทางที่จะนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตามลักษณะของปัญหา ระดับสติปัญญา และความประสงค์ของแต่ละบุคคลในสังคม

ในแง่สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พระพุทธศาสนาจึงเป็นพันธกิจสำคัญที่ทำหน้าที่ให้สังคมอยู่รอดได้ ทั้งนี้เพราะสังคมได้อาศัยพระพุทธศาสนาในแง่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (รัชนิกร เศรษฐรัฐ, ๒๕๓๒ : ๕๘ - ๕๙)

๑) เป็นหลักเกณฑ์ของศีลธรรมและเป็นที่มาของวัฒนธรรมและมรดกของชาติ กฎเกณฑ์ ประเพณี และค่านิยมในสังคมไทยหลายต่อหลายประการเกิดขึ้นตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา เช่น ค่านิยมในเรื่องความเมตตากรุณาและความโอบอ้อมอารี ซึ่งเป็นค่านิยม ของชาวพุทธได้ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในอดีตจนถึงสังคมในปัจจุบัน โดยมี วัด พระสงฆ์ และ บุคคลในครอบครัว ตลอดจนสถาบันอื่น ๆ เป็นผู้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒) เป็นสื่อหรือกลไกในการควบคุมระเบียบของสังคม ศาสนาพุทธซึ่งทำหน้าที่ กล่อมเกลานำมาซึ่งจิตสำนึกในแง่ศีลธรรมจรรยาของสมาชิกในสังคมได้ทำให้สังคมไทยตั้งแต่ อดีตสามารถคงอยู่ได้ โดยไม่มีการทำลายล้างระหว่างบุคคลในสังคมด้วยวิธีการรุนแรงเหมือนที่ ปรากฏขึ้นในสังคมอื่น พุทธศาสนิกชนได้ใช้หลักธรรมสำคัญ ๆ เช่น ศีล ๕ ธรรม ๕ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ด้วยการข่มจิตและบังคับกายตน ขจัดหรือระงับความขัดแย้งให้ลดลงได้ ในเวลาอันรวดเร็ว

๓) เป็นสื่อในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม พระธรรมคำสั่งสอนและ พิธีกรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นสื่อสำคัญที่ทำให้ผู้มีความเชื่อและปฏิบัติตนในทิศทางเดียวกัน เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน งานประเพณี เช่น งานบวช งานบุญ งานศพ ทำให้คนไทยมีโอกาสพบปะพูดคุยจาสังสรรค์กัน ก่อให้เกิดความใกล้ชิด สนิทสนม และมีการรวมพลังเพื่อสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์เป็นอย่างดี

๔) วัดในสมัยก่อนเป็นที่รวม "ปัญญาชน" ของชาติ เป็นสถานที่รวมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมหลายแขนง เช่น ศิลปกรรมช่าง ศิลปกรรมก่อสร้าง ศิลปการหล่อ การปั้นและการ แกะสลัก โดยมีพระเป็นผู้สอน เป็นสถานบริการด้านอนามัย เป็นศูนย์กลางของชุมชน และไม่ อาจจะแยกออกไปจากวิถีชีวิตของประชาชนนับตั้งแต่เกิดจนตายได้ วัดและประชาชนใน สมัยก่อนจึงมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด

ในส่วนของความผูกพันของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมก็มีความเป็นมาแต่ครั้งโบราณ ดังเช่น เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่และ ความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุข ของชุมชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและ มนุษย์ทั้งหลาย" และ "ให้บรรพชิตพิจารณาเนือง ๆ ว่าความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น วันคืน ล่วงไป ๆ บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่"

คณะสงฆ์เป็นสถาบันที่ใหญ่ที่สุดสถาบันหนึ่งของชาติ จากสถิติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ แสดงว่า มีภิกษุสามเณรทั่วประเทศจำนวน ๒๓๗,๗๗๐ รูป เทียบกับประชากรของประเทศ ๒๘,๐๗๒,๔๓๑ คน จะได้เป็นอัตราส่วน ภิกษุสามเณร ๑ รูป ต่อประชาชนประมาณ ๑๑๐ คน นอกจากนี้จะเป็นสถาบันที่ใหญ่ พระสงฆ์ยังมีฐานะและความเป็นอยู่ที่ต่างออกไปจากประชาชนเป็นอันมาก มีวัตถุประสงค์ในการดำรงตนโดยเฉพาะ มีระเบียบวินัยสำหรับกำหนดความเป็นอยู่ต่างออกไป และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะ เรียกได้ว่าเป็นอีกสังคมหนึ่งต่างหาก (พระเทพเวที (ประยูร ญฺญตฺโต), ๒๕๓๐ : ๑๔)

จึงอาจกล่าวได้ว่าความผูกพันทางสังคมที่พระสงฆ์มีอยู่เกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ (กลางเวียง เคียงเมืองน่าน, ๒๕๓๒ : ๔๖) คือ

- ๑) การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้าน
- ๒) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมนิยมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
- ๓) โดยคุณธรรม คือ เมตตากรุณา พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ด้วยเหตุนี้วัดจึงเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนไปด้วย ฐานะของพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการควบคุมสังคมตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับประเทศ พระสงฆ์บางรูปเคยเป็นครูประสิทธิ์ประสาทวิทยาการแก่พระมหากษัตริย์มาก่อนขึ้นเสวยราชย์ จึงมีฐานะเป็นพระอาจารย์หรือที่ปรึกษาราชการแผ่นดินที่สามารถนำพุทธธรรมมาเป็นปัจจัยต่อการบริหารราชการได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์ได้รับการเชิดชูฐานะเป็นอย่างมากเมื่อครั้งอดีตนั้น เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงคุณธรรม ๓ ประการ คือ

- ๑) ความบริสุทธิ์เพราะประพฤติตนตามพระวินัยโดยเคร่งครัด
- ๒) ความเสียสละบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ไม่โลภ ไม่สะสม
- ๓) ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

๒.๓ เด็กวัดในสังคมไทย

๒.๓.๑ ที่มาของเด็กวัด

วัดในสมัยโบราณจัดเป็นศูนย์รวมทุกอย่างของคนไทยเพราะไม่มีที่พึ่งอื่นใดในท้องถิ่น วัดจึงเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจ คำว่า "วัด" หมายถึงการวัดทุกอย่าง เช่น วัดจิตใจคน

วัดกิริยามารยาท วัดความรู้ ภูมิปัญญา วัดความประพฤติ วัดศิลปวิทยาประจำตัวของผู้ที่อยู่ในวัด เพราะผู้ที่อยู่ในวัดถือว่าเป็นคนสุก (คนที่บวชแล้วจัดว่าเป็นคนสุก) คำว่า “ศูนย์รวม” นั้น วัดจัดเป็นศูนย์รวมทุกอย่างในอดีต เช่น เป็นสำนักหรือสถานที่ทำบุญ ฟังเทศน์ แหล่งศิลปวิทยา แหล่งฝึกอบรมบ่มนิสัยคนสร้างคนให้เป็นคนดี คนเก่ง แหล่งการปกครอง (ผู้นำ) หรือสถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาของคนไทยมาแต่โบราณ นอกจากศูนย์รวมแห่งศิลปวิทยา แหล่งที่พึ่งทางใจ สถานที่ทำบุญหรือพิธีกรรมทางศาสนาแล้ววัดยังเป็นศูนย์รวมบุคคล ในวัดแต่ละแห่งจะมีผู้คนเข้าไปพึ่งพาอาศัย เช่น ใครไม่มีที่พึ่งก็ไปอาศัยวัด ชาวบ้านขาดแคลนก็ไปขอที่วัด เป็นต้น ศูนย์รวมประการที่สอง คือ ศูนย์การศึกษา ใครที่มีลูกหลานเป็นเด็กผู้ชาย เมื่อจบการเรียนในระดับประถมศึกษา ก็จะถูกส่งไปอยู่ที่วัด เพื่อศึกษาหาความรู้ด้านพระธรรมวินัย บุคคลที่จะถูกส่งไปอยู่วัดได้แก่ (เข้าถึงได้จาก : <http://www.ppk.ac.th/webexpo/tempet2.html>)

- ๑) เด็กเร่ร่อน ไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
- ๒) เด็กเกเร ดื้อรั้น ไม่ทำการทำงาน
- ๓) เด็กที่ผู้ปกครองมีฐานะยากจน
- ๔) เด็กที่พ่อแม่มีบุตรหลายคน เลี้ยงไม่ไหว
- ๕) เด็กที่ขาดคนอุปการะ หรือบิดามารดาไปประกอบอาชีพต่างถิ่น
- ๖) เด็กที่ทำตัวเป็นนักเลงหัวไม้ในหมู่บ้าน
- ๗) เด็กที่ชอบลักเล็กขโมยน้อยในหมู่บ้าน
- ๘) เด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ
- ๙) เด็กที่ติดมากับพ่อค้าแม่ค้า นำมาฝากไว้ที่วัด
- ๑๐) เด็กที่เป็นบุตรหลานของเจ้าอาวาส

เด็กเหล่านี้ เมื่อเข้ามาอยู่วัดก็จะได้ศึกษาหาความรู้โดยมีพระสงฆ์เป็นครูสอน เช่น ดนตรีไทย ความรู้ด้านพระธรรมวินัย การฝึกอบรมอุปนิสัยเรียนรู้ที่สูงที่ต่ำ การมีสัมมาคารวะ มีจิตเมตตา ตลอดจนศิลปวิทยาด้านการช่าง เช่น ช่างปูน ช่างไม้ ช่างศิลป์ และฝึกการเป็นผู้นำ

นอกจากนี้ สันตญาณ ภูผีอกแก้ว (๒๕๓๓ : ๒๙ - ๓๐) ได้ศึกษาปัญหาและสาเหตุของเด็กที่มาอยู่วัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พบว่า เด็กที่มาอยู่วัดสระแก้วนั้น มาจากหลายท้องถิ่น และมีปัญหาในภูมิหลังจำแนกได้ดังนี้

- ๑) บิดามารดาเสียชีวิตตั้งแต่เกิด มีผู้อุปการะเลี้ยงดูตอนเล็ก ๆ เมื่อโตขึ้นจึงนำมาฝากวัด เพื่อให้อุปการะเลี้ยงดูและเรียนหนังสือ
- ๒) กำพร้าบิดาหรือมารดา และบิดาหรือมารดามีภรรยาหรือสามีใหม่ จึงถูกทอดทิ้ง บางคนเข้ากับบิดาหรือมารดาใหม่ไม่ได้ จึงมาอยู่ในความอุปการะของวัด
- ๓) ถูกทอดทิ้ง เร่ร่อน จรจัด เด็กกลุ่มนี้ไม่ทราบที่มาของตนเองว่ามีความเป็นมาอย่างไร เคยอาศัยอยู่กับผู้อื่น เมื่อโตขึ้นก็ใช้ชีวิตดิ้นรนต่อสู้เลี้ยงตนเอง ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ขาดการศึกษา รับจ้างทำงานทุกอย่างเพื่อแลกกับอาหาร ถ้าไม่มีกินก็เที่ยวลักขโมย เมื่อมีผู้ใจบุญพบเห็นก็นำฝากที่วัดให้เลี้ยงดูและศึกษาเล่าเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กเร่ร่อนจากกรุงเทพฯ
- ๔) ครอบครัวแตกแยก เด็กกลุ่มนี้ในอดีตชีวิตมีแต่ความสุข ได้รับความอบอุ่นจากบิดามารดา ต่อมาครอบครัวมีปัญหาซึ่งมีสาเหตุจากอบายมุข เช่น การพนัน ยาเสพติด ทำให้บิดามารดาต้องแยกทางกัน เด็กไม่มีผู้รับผิดชอบ จึงมาอยู่ในความอุปการะของวัด
- ๕) ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จากชายแดนภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีฐานะยากจน ขาดการศึกษา เมื่อทราบจากคนรู้จักก็เดินทางมาขออาศัยอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียนต่อไป
- ๖) ลูกชาวไร่ชาวนา พ่อแม่ต้องออกไปทำมาหากินห่างบ้าน บางครั้งต้องไปเป็นเวลาหลายวันจึงกลับบ้าน ไม่มีคนดูแล จึงนำมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน
- ๗) ลูกชาวเรือค้าขายและอาชีพซบแท็กซี่ที่ต้องย้ายที่ทำงานทำให้เด็กไม่สามารถศึกษาเล่าเรียนตามเกณฑ์ภาคบังคับ จึงนำมาฝากให้อยู่ในความอุปการะของวัด เมื่อโรงเรียนปิดภาคเรียนก็จะมารับกลับบ้าน เมื่อเปิดภาคเรียนก็นำกลับมาฝากให้อยู่ที่วัด
- ๘) ลูกผู้มีอาชีพรับจ้างก่อสร้าง ต้องย้ายสถานที่ทำงานอยู่เสมอ จึงต้องนำลูกมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียนตามเกณฑ์ภาคบังคับ
- ๙) ครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีลูกหลายคน ไม่สามารถจะเลี้ยงดูและให้การศึกษาได้ เมื่อทราบข่าวจึงนำลูกมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้ได้รับการศึกษาต่อไป

๒.๓.๒ ความเป็นอยู่ของเด็กวัดในอดีต

เสฐียรโกเศศ (๒๕๑๔: ๕๐๗ - ๕๒๘) ได้เล่าถึงความเป็นอยู่ของเด็กวัดไว้ในชีวิตของชาววัดว่า เด็กวัดจะตื่นนอนแต่เช้าเพื่อทอหนังสือซึ่งต่อไว้แต่หัวค่ำเมื่อวาน ถ้านอนขี้เซาหรือตื่นแล้วไม่ลุกขึ้นหลายครั้งก็จะถูกทำโทษด้วยไม้เรียว ถ้าน้ำหนาก็มักจะถูกราดด้วยน้ำ เพราะบางครั้งเด็กจะต้องไปบิณฑบาตแทนอาจารย์เมื่ออาจารย์อาพาธ เมื่อพระบิณฑบาตกลับมาถึง

วัดแล้ว ลูกศิษย์และสามเณรรับเอาอาหารบิณฑบาตไปจัดเป็นสำรับที่หอฉัน เมื่อพระฉันเข้าเสร็จแล้ว อาหารบางส่วนที่สามารถเก็บไว้ได้ก็จะเก็บไว้ถึงเพล ที่เหลือให้เป็นอาหารของเณรและลูกศิษย์ อาหารที่บิณฑบาตมาได้ในวันปกติจะมีไม่มากนักและบางครั้งไม่มีเหลือถึงมือเพลถึงแม้จะมีเหลือเช่นข้าวสุกที่ไปบิณฑบาตมาได้ก็มักมีกลิ่นและเสียเร็วเพราะเป็นข้าวที่มาจากหลายบ้าน ดังนั้นตามวัดคณะหนึ่ง ๆ จึงต้องมีโรงครัวไว้เป็นพิเศษเพื่อหุงต้มอาหาร ในกรณีที่อาหารบิณฑบาตมาไม่พอก็จะนำอาหารที่มีอยู่ในกุฏิมาหุงหาเอง

หลังอาหารมื้อเช้า พระบางรูปปรับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนหนังสือเด็กก็จะต่อหนังสือให้เด็ก โดยมีการสอนอ่านและเขียน เด็กคนไหนต่อไว้ให้ทองเมื่อวานก็นำมาทบทวน ถ้าจำไม่ได้อาจารย์ก็จะบอกให้ก่อน แต่ถ้าเป็นเรื่องทวนบทเก่าจำไม่ได้หลายครั้งก็จะถูกทำโทษเพราะเด็กบางคนชอบเล่นมากกว่าเรียน ถ้าอาจารย์ใจดีถึงคราวทบทวนบทที่ต่อให้ไม่ได้ก็ตักเตือนสั่งสอนว่าอย่าเล่นมากนัก

หลังพระฉันเพลแล้วก็จำวัด ที่ไม่จำวัดก็อาจจะไปทำกิจธุระ ส่วนเด็ก ๆ ก็ท่องบ่นหนังสือเรียนของตน เวลานี้ที่วัดจะเจียบสงบไม่ค่อยมีใครไปมาหาสู่เพราะรู้ว่าเป็นเวลาพระจำวัด นอกจากจะได้ยินเสียงเด็กท่องบ่นหนังสือเท่านั้น พอเด็กเห็นอาจารย์หลับก็จะค่อย ๆ เลื่อนลงจากกุฏิลงไปเล่นที่ลานวัด และดูเหมือนเด็กวัดจะเล่นเฮฮาเอ็ดตะโรกันอย่างไรก็ได้คล้ายมีสิทธิพิเศษกว่าเด็กทั่วไป จนเป็นที่รู้กันว่าเด็กวัดขบและเกเรมาก ถ้าเด็กคนใดเป็นลูกศิษย์สมภารเจ้าวัดหรือเป็นศิษย์อยู่กุฏิครูบาอาจารย์มักจะเกเรกว่าเพื่อน เด็กอื่นมักกลัวเกรง เด็กลูกศิษย์วัดมีสิทธิดีกว่าเด็กบ้าน ไปไหนไม่ค่อยถูกรังแก ถ้าจวนตัวก็จะบอกรับมากับพระ เป็นลูกศิษย์พระ

จำวัดตื่นแล้ว พระรูปไหนขยันไม่มีกิจอื่นก็จะไปกวาดลานวัดถือว่าเป็นกิจของสงฆ์ที่ควรทำเสมอ แต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องกวาดทุกวัน ถ้าเป็นวันมีงานก็ทำความสะอาดทั่วทั้งวัด ถ้าวัดกว้างใหญ่ชาวบ้านก็จะมาช่วยเอาบุญ การงานหลายอย่างต้องการความช่วยเหลือจากคนจำนวนมาก เช่น การสร้างกุฏิศาลา ก็ใช้วิธีบอกบุญขอรับบริจาค ซึ่งชาวบ้านก็เต็มใจช่วยเหลือถึงคราวชาวบ้านต้องการสิ่งใด พระช่วยได้ก็หาให้เป็นเรื่องถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน วัดบางแห่งมีข้าพระหรือเลกวัดประจำซึ่งมักเป็นทาสที่ได้รับการยกค่าตัวหรือช่วยเอามาและอุทิศถวายให้แก่วัด บางครั้งช่วยมาทั้งครอบครัว โดยใช้เงินหนึ่งหรือสองชั่งเท่านั้น สำหรับให้วัดใช้สอย เช่น ด้านการโยธา ถอนหญ้า ตัดกาฝาก หรือทำงานหนัก ๆ อย่างอื่น เช่น ซ่อมแซมกุฏิ ซึ่งเป็นงานพิเศษไม่มีเสมอไป ชีวิตของคนเป็นข้าพระ เลกวัด จึงไม่ค่อยลำบากนัก ถ้าวัดมีเรือกสวนไถนาเป็นที่ธรณีสงฆ์

ถ้าไม่ให้เช่าบางที่ก็ให้ข้าพระ เลกวัด เป็นผู้ทำ คนเหล่านี้มักปลูกเรือนอาศัยอยู่ในที่ของวัด อยู่กันเป็นหมู่บ้าน จะไปทำมาหากินของตนอย่างไรก็แล้วแต่สมัครใจ สืบตระกูลเป็นข้าพระกันมาหลายชั่วคน และไม่คอยหนีไปไหนเพราะไม่ลำบากยากแค้นไปกว่าคนธรรมดา

ช่วงเย็นราวห้าโมงเป็นเวลาสงฆ์ ก่อนหน้าไปสงฆ์ พระที่เป็นอาจารย์จะตรวจสอบเด็กที่ท่องหนังสืออีกครั้ง ถ้ายังท่องไม่ได้อาจถูกทำโทษ เด็กบางคนที่ยังไม่คุ้นกับการรอดข้าวเย็นอาจรู้สึกหิว ต้องทนเพื่อถึงคราวบวชเป็นเณรจะได้อดข้าวมื้อเย็นได้ ถ้าเป็นเด็กเล็ก ๆ บ้านอยู่ใกล้วัดก็กลับไปกินข้าวบ้าน กินแล้วกลับวัด ถึงเวลาท่องหนังสือราวย่ำค่ำต้องไปเที่ยวเก็บดอกไม้มาแสดงความเคารพเรียกว่าดอกไม้ต่อหนังสือ ต่อเสร็จแล้วไปนั่งท่องบ่นของตนตามลำพัง หรือจะไปท่องรวมกันในที่แห่งเดียวหลายคนก็ได้ ไปนั่งท่องกันที่หน้าโบสถ์บ้าง หน้าศาลาบ้าง เวลาเช่นนี้จะได้ยินเสียงเด็กท่องหนังสือ มีเวลาเหลืออยู่ก็เล่นเฮฮา ถ้าเป็นกลางคืนเดือนหงายฝนไม่ตกก็ไปเล่นที่ลานวัดหรือปูเสื่อนอนเล่น ถึงเวลาสองทุ่มจึงกลับขึ้นกุฏิแยกย้ายกันไปนอน

๒.๓.๓ วัดกับการพัฒนาเด็กวัดในอดีต

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต) ได้ให้ข้อสังเกตและข้อสรุปบางประการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษาศูนย์เดิมของไทย ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กวัดได้รับการพัฒนา สามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้ (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต), ๒๕๓๓ : ๑๑๗ - ๑๑๙)

๑) การศึกษาของชาติไทยแต่เดิมมา มีศูนย์กลางที่เป็นแหล่งให้การศึกษา ๒ แหล่งคือ วัดกับวัง เป็นธรรมดาที่วังจะต้องเป็นศูนย์กลางใหญ่เพราะเป็นที่รวบรวมผู้ทรงวิชาความรู้ ศิลปิน และช่างฝีมือ เป็นต้น ไว้ใช้ในราชการ แม้แต่วัดใหญ่ ๆ ก็เนื่องกับวัง ถึงพระสงฆ์เองที่ศึกษาชั้นสูงก็มักมีพระบรมราชูปถัมภ์จัดให้เรียนในวังด้วยแต่วังเป็นสถานศึกษาที่คนทั่วไปเข้าไม่ถึง จึงเป็นสถานศึกษาสงวนสำหรับคนจำนวนน้อย ส่วนวัดเป็นสถานที่มีแพร่หลายทั่วไปทุกท้องถิ่น และเป็นสถานที่เปิดทั่วไปสำหรับทุกคน เป็นศูนย์กลางของชุมชนแต่ละท้องถิ่นและถือว่าเป็นสมบัติร่วมกันของคนในดินนั้น ๆ ทั้งหมด วัดจึงเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนส่วนใหญ่

๒) ประเพณีสำคัญที่ทำให้วัดเป็นแหล่งการศึกษาคือการบวชเรียน ชาวบ้านอาศัยประเพณีบวชเรียนเป็นโอกาสในการเรียนหนังสือ และก่อนที่จะบวชนั้นต้องไปอยู่ที่วัดเพื่อเตรียมบวชก่อนระยะหนึ่ง ระยะนี้จึงเป็นระยะของการได้ศึกษาอบรมทั้งวิชาหนังสือ พระธรรมวินัย และการประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาท การบวชเรียนนี้อาจสืบทอดมาจากชีวิตวัยต้นที่วัดดังเช่น

เสฐียรโกเศศ (๒๕๒๑ : ๔๓๔-๔๓๕) กล่าวไว้ว่า เด็กผู้ชายลูกชาวบ้านถ้าไม่มีเหตุขัดข้องอย่างไร พ่อแม่ก็นำไปฝากเป็นลูกศิษย์พระ เพื่อจะได้มีโอกาสเล่าเรียนเขียนอ่านหนังสือและศึกษา พระธรรมวินัยเบื้องต้นไปในตัว การเล่าเรียนหนังสือของเด็กจะมีอย่างไรก็แล้วแต่ความรู้ความสามารถสอนของพระผู้เป็นอาจารย์มีความรู้ยิ่งหย่อนประการไร และทั้งเด็กที่เรียนมีเวลาและโอกาสเอาใจใส่เรื่องเล่าเรียนสักเพียงไร ส่วนใหญ่เด็กเหล่านั้นมักมีความรู้เรื่องหนังสือเป็นอย่างดี ๗ ๗ เท่านั้น เพราะโอกาสและสิ่งแวดล้อมไม่อำนวย ทั้งความต้องการเรื่องรู้หนังสือให้ซึ่งก็ยังไม่มีความจำเป็นแก่คนทั่วไปที่มีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านชาวชนบท...บางที่พ่อแม่ติดธุระเรื่องทำมาหากินก็นำบุตรชายไปฝากพระตั้งแต่เล็ก พระท่านก็เอาใจใส่เลี้ยงดูให้ ถ้ายังเล็กอยู่ท่านก็ป้อนข้าว อาบน้ำทาขมิ้นให้ เสมอด้วยลูกหลานของท่าน ความจริงส่วนมากก็เป็นลูกหลานของท่านเองไม่ใช่ใครคนอื่น เด็กจึงเรียกท่านเป็น หลวงตา หลวงปู่ หลวงพ่อ และหลวงอื่น ๆ แล้วแต่เรื่อง ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่และพระซึ่งเด็กได้รับเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอบรมมาก่อนใคร ๆ จึงได้ชื่อว่าเป็นบุพพอาจารย์ คือเป็นอาจารย์สั่งสอนมาก่อนคนอื่น...ครั้นเด็กนั้นเจริญวัยขึ้นแล้ว ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นต้องกลับไปบ้านเพื่อช่วยพ่อแม่ทำมาหากินซึ่งเป็นการฝึกฝนวิชาชีพในสกุลของตนไปในตัว ก็บวชเป็นเณรศึกษาพระธรรมวินัยต่อไป เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้วก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ถ้าบวชอยู่นานต้องช่วยงานวัด เช่น ช่อมแซมเสนาสนะของวัด การเสมียน การหมอบ ทำจมนมีความชำนาญ เมื่อสึกออกมาก็กลายเป็นอาชีพติดตัวไปด้วยก็มี ทั้งชาวบ้านก็นิยมชมชอบ

๓) การบวชเป็นเครื่องผูกพันชีวิตของชาวไทยไว้กับวัดกับพระพุทธศาสนาและชุมชนของตน เมื่อบวชบุคคลมีโอกาสร่วมในชีวิตสังคมที่กว้างขวางขึ้น ได้อยู่ร่วมกับผู้บวชด้วยกันที่มาจากตระกูลและฐานะต่าง ๆ กัน ได้เกี่ยวข้องกับสมาคมกับผู้ที่มาวัดซึ่งมีฐานะและวัยต่าง ๆ กับตน ทั้งเป็นโอกาสให้เจ้านายและคนชั้นสูงได้รู้จักชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั่ว ๆ ไป อันเป็นประโยชน์ในการบริหารงานต่อไป

๔) วัดเป็นแหล่งสร้างสรรค์ รักษา สืบต่อ พัฒนา และถ่ายทอดศิลปวิทยา เนื่องจากพระธรรมวินัยในพระศาสนากำหนดให้พระต้องใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นเมื่อเสร็จจากภารกิจประจำจึงใช้เวลาที่เหลือในการสอนหนังสือ สอนศีลธรรมจรรยา สอนวิชาเบื้องต้นให้แก่เด็ก ๆ ลูกชาวบ้าน หรือใช้ในการทำงานอดิเรก เช่น งานช่างฝีมือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณคดี ดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ ดังนั้น วัดจึงเป็นผู้สร้างและผู้สืบทอดศิลปะมากกว่าเป็นผู้รับ คนสมัยก่อนรักษาและสืบทอดศิลปวิทยาไว้ได้ส่วนใหญ่ก็อยู่ที่พระและที่วัด

๕) การเรียนการสอนในวัดซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดเป็นการเรียนการสอนแบบไม่มีแบบแผน (informal) ขึ้นอยู่กับผู้สอนและสิ่งแวดล้อมอันววย คือ เด็กหรือผู้เรียนมาอยู่รับใช้และศึกษาเล่าเรียนไปด้วย การถ่ายทอดความรู้เป็นทั้งในลักษณะที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ถ้าพ่อแม่ต้องการให้ลูกได้ศึกษาวิชาใดโดยเฉพาะก็จะนำไปฝากพระสงฆ์ที่มีความรู้ในวิชานั้น เมื่อพระผู้เป็นอาจารย์ทำงานอะไรก็รับใช้หรือติดตามไป และโดยมากชาวบ้านมักขอให้พระที่มีวิชาความรู้ช่วยทำงานอยู่เสมอ ซึ่งเป็นโอกาสให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้และจดจำ เมื่อมีเวลาว่างอาจารย์ก็แนะนำหรือบอกให้บ้าง เป็นการเรียนไปพร้อม ๆ กับการฝึกปฏิบัติ เมื่อมีความรู้ขึ้นบ้าง ถ้าชาวบ้านมาขอให้อาจารย์ช่วยทำงาน และอาจารย์เห็นว่าศิษย์คนไหนมีความรู้พอทำได้ก็จะมอบหมายให้ศิษย์คนนั้นไปทำหน้าที่แทน เป็นการฝึกปฏิบัติงานในวิชาที่เรียนไปในตัว

๒.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ต่อสังคม

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์ (๒๕๔๕) ศึกษาบทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรักแบ่งเป็น ๗ ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ด้านสังคมสงเคราะห์ ชุมชน ด้านเป็นสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย และกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ ด้านเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ด้านเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทย บทบาทเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นไปตามหลักการแห่งพระธรรมวินัยและอุดมคติทางศาสนา มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนเมืองในระดับหนึ่ง ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเมืองพบว่า วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันใน ๓ ด้าน คือ ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงภาระหน้าที่ และความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคมและชุมชนไทย

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริและคณะ (๒๕๔๑) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ บทบาทด้านการอบรมตน ทำวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนฝึกปฏิบัติวิปัสสนา การอบรมสั่งสอนจริยธรรม แนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงาม การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร การแต่งหนังสือทางพุทธศาสนา

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การสงเคราะห์ประชาชน และพระสงฆ์ไม่ควรทำบทบาทในการทำนายโชคชะตาและการให้โชคแลกแก่ประชาชน ส่วนการปลูกเสกวัตถุมงคลนั้น พุทธศาสนิกชนบางส่วนในภาคใต้เห็นว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์เพราะถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้แก่ประชาชน ค้ำครองความปลอดภัยและทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้า

มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริและคณะ (๒๕๔๑) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย และการส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน

วันดี ยงชยุต (๒๕๒๙) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดกับมัสยิดเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การที่สภาพสังคมไทยเปลี่ยนไป มีสถาบันต่าง ๆ เกิดขึ้นในสังคม วัดและมัสยิดได้ลดบทบาทหลายอย่างที่เคยมีให้กับสถาบันเหล่านี้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทบางอย่าง ในระยะหลังจึงได้ฟื้นฟูและเปลี่ยนแปลงบทบาทให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบันได้โดยพยายามพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ รักษาบทบาททางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักคำสอนดั้งเดิม ตัดประเพณีที่ไม่จำเป็นออกไป ขยายการศึกษาทางศาสนาพร้อมกับส่งเสริมการศึกษาความรู้ทั่วไป และสงเคราะห์ชุมชนในด้านอื่นมากขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อเยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัด

วันชัย ปานจันทร์ (๒๕๔๕) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัด ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ในเขตธนบุรี พบว่า พระสงฆ์มีระดับการใช้บทบาทตามความเป็นจริงในระดับสูงในการให้บริการแก่เด็กและเยาวชนใน ๕ ด้าน คือ ด้านสวัสดิการ ด้านจริยธรรม ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านสุขภาพอนามัย ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้คือ วัดควรมีการให้บริการเพิ่มขึ้นในด้านการจัดเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกรที่จำเป็น จัดให้มีพระภิกษุ สามเณร บุคคลภายในวัดคอยดูแล จัดให้มีกองทุน ในการช่วยเหลือด้านสวัสดิการ การศึกษา รวมถึงการดูแลสุขภาพอนามัย การจัดหาอุปกรณ์ การศึกษา ที่อ่านหนังสือ หรือจัดให้มีห้องสมุดภายในวัด นอกจากนี้ ควรจัดให้มีการสนับสนุน การสร้างงานให้กับเด็กและเยาวชน การหางานให้ทำเพื่อให้มีรายได้สำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

อรรถชัย สกลสุภาภรณ์ (๒๕๔๒) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่สงเคราะห์เด็กนักเรียน ที่พักอาศัยอยู่ในวัดเขตจังหวัดอ่างทอง โดยศึกษาบทบาทพระสงฆ์ใน ๔ ด้าน คือ ด้านสวัสดิการ จริยธรรม การศึกษา และอาชีพ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละด้านเรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อยเป็นดังนี้

ด้านสวัสดิการ โดยการจัดนันทนาการ การจัดแบ่งลานวัดให้เป็นลานกีฬา และ จัดที่พักอาศัยให้เด็กได้พักอย่างเหมาะสม ตามลำดับ

ด้านจริยธรรม โดยการจัดอบรมฝึกสมาธิปฏิบัติ จัดอบรมศีลธรรมให้ทุกวันโกน วันพระ และให้เด็กช่วยงานด้วยการกวาดลานวัด ตามลำดับ

ด้านการศึกษา โดยจัดหาครูมาสอนพิเศษให้กับเด็ก จัดรางวัลให้เด็กที่เรียนดี เด็กที่มีความกตัญญูรู้คุณของผู้อื่น และการอบรมให้เห็นคุณค่าของการศึกษา ตามลำดับ

ด้านอาชีพ โดยสนับสนุนให้เด็กได้ฝึกอาชีพสมัยใหม่ ให้ฝึกอาชีพเกี่ยวกับสมุนไพร การแพทย์แผนโบราณ และสอนให้เห็นคุณค่าของงานทุกอย่างที่เป็นอาชีพสุจริต เป็นงานที่มีเกียรติ ทำงานทุกอย่างด้วยความจริงใจ ไม่ดูถูกงาน ซื่อตรง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม

สำหรับปัญหาอุปสรรคพบว่า ด้านสวัสดิการ พระสงฆ์ขาดหลักการในการ ช่วยเหลือเด็ก ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ด้านจริยธรรมพบว่าพระสงฆ์มีเวลาน้อยในการอบรมจริยธรรม ด้านการศึกษาพบว่าวัดมีทุนน้อย ใช้จ่ายในวัดมากรายรับน้อยลง ด้านอาชีพพบว่า การเรียนไม่มีหลักสูตรอาศัยการฝึกฝนตามพระสงฆ์ด้วยการทำงานในวัด

สุธรรม ธีรภัทรธำรง (๒๕๓๗) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและกิจกรรมของวัดและ พระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมสถานภาพของเด็กวัดในสังคมไทย ศึกษาเฉพาะกรณี กรุงเทพมหานครกับนครศรีธรรมราช พบว่า ในอดีตวัดและพระสงฆ์มีบทบาทโดยตรงต่อการ ส่งเสริมสถานภาพของเด็กวัด ทั้งนี้เพราะในอดีตยังไม่มีโรงเรียนในระบบ วัดจึงเป็นโรงเรียนโดยมี พระสงฆ์เป็นครูของเด็กวัด ปัจจุบันบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในด้านนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป โดย พระสงฆ์มีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า

วัดและพระสงฆ์ทั้งในกรุงเทพมหานครและนครศรีธรรมราชยังมีบทบาทและกิจกรรมที่มีผลต่อการส่งเสริมสถานภาพเด็กวัดทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการส่งเสริมการศึกษาและให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กวัด ด้านการสงเคราะห์เรื่องที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ รวมทั้งด้านการส่งเสริมสถานภาพ ฐานะทางสังคมและอาชีพการงาน โดยวัดและพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการทำให้เด็กวัดประสบความสำเร็จทางการศึกษาและอาชีพการงาน เพราะการอยู่วัดทำให้เด็กวัดได้รับการกล่อมเกลาทางจิตใจให้มีศีลธรรม จริยธรรม มีความอดทน มีความรับผิดชอบ รู้จักช่วยตนเองและควบคุมตนเอง รู้จักปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และจากการได้รับการอบรมที่ดีทำให้เด็กวัดมีสัมมาคารวะ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลทั่วไป

สัญญา ภูแก้วเผือก (๒๕๓๓) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดกับกรมประชาสงเคราะห์ที่มีต่อการสงเคราะห์เด็กกำพร้าและเด็กยากไร้ เฉพาะกรณีวัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทอง และสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า วัดได้มีส่วนสนับสนุนงานสงเคราะห์เด็กกำพร้าและเด็กยากไร้ของกรมประชาสงเคราะห์ โดยวัดดำเนินการในรูปแบบ "ไม่เป็นทางการ" และมีได้อาศัยงบประมาณจากรัฐมาดำเนินการแต่อาศัยความศรัทธาจากประชาชนที่บริจาคจตุปัจจัยมาใช้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามวัดได้พยายามให้บริการด้านต่าง ๆ แก่เด็กเช่นเดียวกับกรมประชาสงเคราะห์ แต่ยังคงจำกัดด้วยปัจจัยต่าง ๆ เช่น งบประมาณ บุคลากร องค์การบริหารอย่างเป็นระบบ สำหรับด้านการศึกษาเด็กจากสถานสงเคราะห์ทั้งสองแห่งต่างได้รับการศึกษาในระดับของตน ส่วนในด้านการฝึกอาชีพเด็กสถานสงเคราะห์ได้รับการฝึกอาชีพด้านดนตรี ช่างโลหะ ช่างตัดผม ช่างตัดเย็บ และช่างเรียงพิมพ์ ที่เป็นระบบและจริงจังมากกว่า

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอาจสรุปได้ว่า บทบาทของวัดที่มีต่อเยาวชนนั้นมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยที่พ่อแม่มักส่งบุตรชายไปอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียนในขณะเดียวกันเยาวชนก็ต้องคอยปรนนิบัติพระสงฆ์ที่ไปอยู่ด้วยและช่วยเหลืองานในวัด ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลเรื่องการจัดการศึกษาโดยเฉพาะจึงได้แยกโรงเรียนออกจากวัด บทบาทของวัดด้านการให้การศึกษแก่เยาวชนจึงลดน้อยลง เหลือเพียงบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และสงเคราะห์แก่เยาวชน เช่น การเป็นที่พัก เพื่อให้มีความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการพยายามให้ความรู้ทางงานอาชีพตามศักยภาพ

ที่พึงกระทำได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เยาวชนผู้อยู่อาศัยในวัดจะได้รับนอกเหนือกว่าเยาวชนอื่น ๆ คือการได้ใกล้ชิดพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้มีศีลธรรม จริยธรรม มีความอดทน มีความรับผิดชอบ รู้จักช่วยตนเองและควบคุมตนเอง รู้จักปรับตัวในการ อยู่ร่วมกัน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และจากการได้รับการอบรมที่ดีทำให้เด็กวัดมีสัมมาคารวะ รู้จักอ่อน น้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นคุณสมบัติอันพึงมีในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเป็นรายกรณี โดยในบทนี้จะได้นำเสนอถึงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

- ๑) รูปแบบการวิจัย
- ๒) พื้นที่ที่ทำการศึกษา
- ๓) การเลือกวัดเป็นกรณีศึกษา
- ๔) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๕) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๖) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๗) การรายงานผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกเป็นรายกรณีจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นหลัก โดยศึกษาจากเอกสาร การบอกเล่า การสังเกต และสัมภาษณ์

๓.๒ พื้นที่ที่ทำการศึกษา

การศึกษานี้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร

๓.๓ การเลือกวัดเป็นกรณีศึกษา

ในการเลือกวัดเป็นกรณีศึกษา ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของวัดที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาไว้ดังนี้

- ๑) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
- ๒) เป็นวัดที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต
- ๓) มีพระภิกษุหรือฆราวาส ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้เป็นอย่างดี
- ๔) ปัจจุบันยังมีศิษย์วัดอาศัยอยู่ในวัด
- ๕) ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสให้เข้าทำการศึกษาวิจัย

เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในชีวิตไว้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจากการยากที่จะสืบค้นประวัติส่วนตัวของบุคคล และในบางกรณีผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตมิได้เปิดเผยภูมิหลังของตนเอง ในการสืบค้นข้อมูลของศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเพื่อนำไปสู่การเลือกวัดเป็นกรณีศึกษา จึงได้ดำเนินการดังนี้

๑) สืบค้นจากเอกสาร เช่น อัตตชีวประวัติของบุคคลสำคัญ
 ๒) สืบค้นจากแหล่งบุคคล ได้แก่ ครู อาจารย์ของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด พระภิกษุในวัด จากการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ สามารถเลือกวัดซึ่งเคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตและมีความเหมาะสมในการกำหนดให้เป็นกรณีศึกษาจำนวน ๕ แห่ง ดังนี้

- ๑) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- ๒) วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
- ๓) วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร
- ๔) วัดราชาธิวาสวิหาร
- ๕) วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร

๓.๔ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

- ๑) พระภิกษุซึ่งประจำอยู่ในวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา โดยอาศัยเกณฑ์การเลือกเฉพาะพระภิกษุรูปที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับศิษย์วัดผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต
- ๒) หัวหน้าศิษย์วัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา
- ๓) ศิษย์วัดซึ่งอาศัยอยู่ในวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาซึ่งอายุไม่เกิน ๒๕ ปี กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือกแบบเจาะจงและแบบแนะนำต่อกันไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

- ๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาเอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นตลอดจนแนวทางในการศึกษา
- ๒) การสังเกต ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตสภาพทั่วไปของวัด สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของศิษย์วัด กิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เป็นต้น

๓) การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการ โดยการกำหนดแบบสัมภาษณ์ขึ้นใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ใช้ในกรณีที่ต้องการทราบข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการตั้งคำถามไว้กว้าง ๆ เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในกรณีที่มีประเด็นที่มีจุดความสนใจเฉพาะก็จะใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๓.๖ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์ ที่มีการตั้งคำถามไว้เป็นแนวทางและทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในชีวิต และแบบสัมภาษณ์ศิษย์วัด

๒) แบบบันทึกการสังเกต สภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัด การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด สภาพความเป็นอยู่ของศิษย์วัด เป็นต้น

๓.๗ การรายงานผลการวิจัย

ข้อมูลที่ได้ทั้งจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม จะนำมาจัดลำดับหมวดหมู่ และเรียบเรียง วิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบในการศึกษาวิจัย และนำเสนอโดยใช้วิธีพรรณนา

บทที่ ๕ ผลการวิจัย

๕.๑ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวัด

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และเป็นพระอารามหลวงฝ่ายธรรมยุต ตั้งอยู่แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดถนนราชบพิธ
ทิศใต้	จดคลองวัดราชบพิธ
ทิศตะวันออก	จดถนนเฟื่องนคร
ทิศตะวันตก	จดถนนอัษฎางค์ริมคลองหลอด

ภาพแสดงที่ตั้งวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วัดราชบพิธฯ เป็นพระอารามหลวงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นวัดแรกในรัชกาลเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๒ หลังเสด็จเสวยราชสมบัติแล้ว ๑ ปี ถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๕ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามโบราณราชประเพณีนิยมที่สมเด็จพระบรมราชบุพการีได้ทรงบำเพ็ญมา คือรัชกาลที่ ๑ ทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ รัชกาลที่ ๒ ทรงสร้างวัดอรุณฯ รัชกาลที่ ๓ ทรงสร้างวัดราชโอรสารามฯ และรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างวัดราชประดิษฐ์ฯ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงดำริว่า วัดเป็นสถานศึกษาของกุลบุตรได้มีการสร้างขึ้นมากแล้ว จึงทรงโปรดให้มีการสร้างโรงเรียนวิชาอูฐแทนการสร้างวัด ด้วยแนวพระราชดำรินี้ รัชกาลที่ ๗ ก็ได้ทรงสร้างวัดหากทรงรับพระราชภาระทำนุบำรุงบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามนี้ แทนการสร้างวัด

ชื่อของวัดนี้แปลว่าวัดซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง จากคำว่าราชบพิธ และเป็นวัดที่มีสีมาขนาดใหญ่ตั้งอยู่ จากคำว่าสถิตมหาสีมาราม หมายถึง การมีเสมาขนาดใหญ่มากล้อมรอบทั้งวัดแทนที่จะมีแค่เสมารอบ ๆ พระอุโบสถเท่านั้น ในเรื่องชื่อสร้อยของวัดนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่า “เมื่อสร้างวัดราชบพิธเจริญรอยวัดราชประดิษฐ์หมดทุกอย่าง จนกระทั่งทำมหาสีมาและชื่อวัดให้คล้ายกันชะรอยจะคิดเปลี่ยนสร้อยชื่อวัดราชประดิษฐ์เป็น สถิตยัธรมยุติการาม เอาสร้อยเดิมของวัดราชประดิษฐ์ไปใช้วัดราชบพิธว่า สถิตยัธรมหาสีมาราม จะเป็นด้วยเหตุนี้ดอกกระมัง” (กรมการศาสนา , ๒๕๒๕ : ๔๗)

วัดราชบพิธฯ เป็นวัดที่มีการจัดวางผังอย่างงดงาม ภายในวัดแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตสุสานหลวง จุดเด่นของวัดคือ พระระเบียงวงกลมซึ่งล้อมฐานพระมหาเจดีย์ และเชื่อมพระอุโบสถกับพระวิหารเข้าด้วยกัน ภายในพระอุโบสถตกแต่งแบบฝรั่งเศส โดยมีศิลปะไทยปนอยู่ ศิลปกรรมที่สำคัญในวัดได้แก่ บานประตูและหน้าต่างของพระอุโบสถที่มีลวดลายไทยลงรักประดับมุกเป็นรูปดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ มีความงดงามมาก วัดราชบพิธฯ เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิยุคนิศจิตสยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกและเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ถึง ๒ พระองค์ ได้แก่

(๑) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ (หม่อมเจ้าภุชงค์) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า อันดับที่ ๑๑

(๒) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก อันดับที่ ๑๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๓๑)

๔.๑.๒ การบริหารการปกครอง

ในด้านการบริหารและการปกครอง ปัจจุบันวัดราชบพิธฯ แบ่งการปกครองออกเป็น ๓ คณะ ประกอบด้วย คณะนอก คณะกลาง และคณะใน โดยคณะนอกจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนามาจากจังหวัดในภาคกลาง เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากจังหวัดในภาคอีสานบ้าง คณะกลางจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่มีภูมิลำเนาจากภาคเหนือ ส่วนคณะในจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่มีภูมิลำเนาจากภาคอีสาน มีพระภิกษุจำนวน ๓๖ รูป สามเณร ๔ รูป และศิษย์วัดจำนวน ๒๐ คน เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือ สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี

วัดราชบพิธฯ มีกติกาสําหรับพระภิกษุ สามเณรและผู้อาศัยอยู่ในวัดได้ปฏิบัติตามเพื่อความเรียบร้อย ความสามัคคี นำมาซึ่งความเจริญ เรียกว่า กติกาสําหรับวัดราชบพิธ ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับข้อปฏิบัติรวม ๑๗ ข้อ ประกอบด้วย ภาวนา ไหว้พระ ฟังเทศน์ ไม่ให้พูด ตีระฆังนอกเวลา ไม่ให้หัวเราะในที่ประชุม ไม่ให้ล้อกันจนเกิดความ ไปไหนให้ลา ไม่ให้ใช้สามเณรเล็ก ๆ แลเด็กนวดหรือเหยียบ แลกของกับคฤหัสถ์ให้มีภิกษุหรือสามเณรเป็นพยาน ไม่ให้นั่งเล่นที่สะพานทําน้ำแลชும்ประตูกำแพงวัดแลหน้าต่างตามกุฎี ไม่ให้สูบบุหรี่ในที่ประชุมและตามทางที่เขาจะติเตียนได้ ไม่ให้ตามใจศิษย์ของตน ไม่ให้คบคนจรคนร้ายไว้พักอาศัย ไม่ให้ปกปิดอัชฌาจารความชั่วของตัวเองและผู้อื่นไว้ จะสวดสํารายธรรมหรือวินัยในอาวาสต้องขอโอกาสผู้มีอาวุโสในที่นั้นให้อนุญาตก่อน ให้ช่วยกันดูแลรักษาของสงฆ์อย่าให้อันตรธานเสียหาย ให้อับอายทุกอย่างในการที่รับอาคันตุกะไว้พักอาศัยในสำนักของตน

ในการปกครองศิษย์วัดนั้นเจ้าอาวาสมอบหมายให้เจ้าคณะเป็นผู้ปกครองดูแลศิษย์วัดโดยตรง ศิษย์วัดจะมีภูมิลำเนาในภาคเดียวกับพระภิกษุผู้ปกครองและมาอยู่วัดเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยระหว่างศึกษาเล่าเรียน โดยมาเข้ารับการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จนถึงระดับปริญญาโท และมีอายุตั้งแต่ ๑๓ ปี ขึ้นไป ทางวัดจัดให้ศิษย์วัดมีการสวดมนต์และประชุมอบรม ศิษย์วัดทุกเย็นวันอาทิตย์ โดยมีพระภิกษุผลัดเปลี่ยนกันให้การอบรม

๔.๑.๓ วัดกับการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต : ทศนะของ พระเทพกวี

พระเทพกวีได้ให้ข้อคิดประกอบการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในประเด็นเกี่ยวกับการที่
ศิษย์วัดในอดีตประสบความสำเร็จในชีวิตนั้นอาจต้องพิจารณาใน ๒ ระดับ

ในภาพกว้าง เริ่มจากสมัยโบราณ บิดามารดา ผู้ปกครอง จะส่งบุตรหลานที่เป็น
ผู้ชายให้ไปอยู่กับพระภิกษุที่วัดเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียน เพราะแรกเริ่มทีเดียวแหล่งความรู้มีอยู่ที่วัด
โดยมีพระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอด เมื่ออายุครบบรรพชาให้บวชตามประเพณี คนบวชเมื่อสึกแล้วสังคม
คาดหวังว่าจะต้องเป็นคนดีด้วยจึงเรียกว่าทิด เพราะได้ผ่านการศึกษาทงพระพุทศาสนา
ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงนิยมส่งบุตรหลานไปบวชเป็นสามเณรหรือเป็นศิษย์วัดเพื่อให้ได้รับ
การศึกษา วัดได้ทำหน้าที่เป็นสถานศึกษาจนกระทั่งในระยะหลังเมื่อมีการแยกโรงเรียนออกจาก
วัดทำให้เด็กและครูห่างวัดทั้งทางกายภาพและจิตภาพส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา
มากมาย เนื่องจากทั้งครูและเด็กห่างไกลจากศาสนา

ในภาพย่อย วัดเป็นสถานที่ให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย การให้
ที่อยู่อาศัยเป็นการให้การสงเคราะห์ในลักษณะหนึ่ง ในอดีตการกระจายตัวทางการศึกษายังไม่
ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ประชาชนที่อยู่ต่างจังหวัดถ้าต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา
จึงต้องเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ หรือในจังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาดังอยู่
นอกจากนี้ ในอดีตไม่มีที่พักอาศัยให้เขาของเอกชนเช่นในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ที่มาศึกษาต่อใน
สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องอาศัยวัดที่อยู่ใกล้สถานศึกษาหรือสะดวกในการเดินทางไป
สถานศึกษาเป็นที่พัก และจะเห็นเป็นข้อสังเกตได้ว่าผู้ที่มาอยู่วัดในสมัยก่อนเป็นผู้ที่มีความ
ตั้งใจมาศึกษาเล่าเรียนเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ประกอบกับในอดีตไม่มีสื่อ สถานบันเทิง
และสิ่งยั่วยุมากมายเช่นในปัจจุบัน ศิษย์วัดจึงใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันกับการศึกษา ทำให้
โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษามีความเป็นไปได้สูง

ในอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งพระอริยวงศาตตญาณ (วาสนมหาเถระ) ดำรง
ตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น มีการจัดระเบียบศิษย์วัดอย่างเป็นระบบ มีการให้รางวัลสำหรับศิษย์วัดที่
มีความประพฤติดี เข้าร่วมประชุมสวดมนต์ในวันอาทิตย์เป็นประจำ มีการจัดทำทะเบียนศิษย์วัด
แต่ปัจจุบันเนื่องจากเจ้าอาวาสได้มอบหมายให้เจ้าคณะเป็นผู้ปกครองดูแลศิษย์วัด ประกอบกับ

ในปัจจุบันจำนวนศิษย์วัดลดน้อยลง จึงมิได้มีการจัดทำเป็นทะเบียนประจำวัดอย่างเป็นระบบ เพียงแต่มีการสำรวจข้อมูลพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดของแต่ละกุฎก่อนช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น

เนื่องจากวัดราชบพิธเป็นศาสนสถานซึ่งเคยเป็นที่ประทับของพระราชวงศ์ชั้นสูง เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของพระราชวงศ์ ดังนั้น นอกจากศิษย์วัดจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบซึ่งวัดกำหนดไว้แล้วศิษย์วัดจะได้รับการอบรมเรื่องกิริยามารยาทเป็นอย่างดี ประกอบกับการเป็นวัดในนิคายธรรมยุตและพระภิกษุจะเคร่งครัดในการเจริญวิปัสสนาซึ่งต้องใช้ความสงบ ศิษย์วัดจึงต้องมีความสำรวมระวังกิริยาวาจาของตนมิให้รบกวนพระภิกษุสามเณร

ศิษย์วัดราชบพิธจะได้รับการอบรมเรื่องกิริยามารยาทให้เป็นผู้มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้กาลเทศะ พระภิกษุผู้ปกครองจะสอนให้ศิษย์วัดรู้จักมารยาทในการต้อนรับผู้มาเยือน เช่น เมื่อมีผู้มาที่กุฎ ศิษย์วัดจะสอบถามความประสงค์ หากมาพบพระภิกษุระหว่างที่นั่งรอศิษย์วัดจะน่าน้ำดื่มมาให้ โดยใช้แก้วที่สะอาดพร้อมจานรองแก้ว เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น จะเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ส่วนพระภิกษุจะเป็นผู้คอยช่วยชี้แนะในสิ่งที่ถูกที่ควรและเป็นประโยชน์ให้ รวมทั้งให้การสงเคราะห์ด้านค่าใช้จ่ายและด้านอื่น ๆ ตามความสามารถ

๔.๑.๔ ศิษย์วัดราชบพิธ

๑) หลักเกณฑ์ในการรับศิษย์วัด

หลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณารับบุคคลเป็นศิษย์วัดของวัดราชบพิธฯ นั้น จะต้องมิบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่พระภิกษุรู้จักคุ้นเคยนำมาฝาก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในเครือญาติเดียวกันหรือเป็นเพื่อนกับพระภิกษุ และให้พักอยู่กุฎเดียวกับพระภิกษุ

๒) สิ่งที่ได้รับจากวัด

นอกจากศิษย์วัดได้อาศัยวัดเป็นที่พักระหว่างศึกษาเล่าเรียนแล้ว ยังได้รับการสงเคราะห์จากวัดในด้านอื่น ๆ เช่น อาหาร ของใช้ประจำวัน อุปกรณ์ทางการศึกษา ประเภทเครื่องเขียน สมุด เป็นต้น นอกจากนี้ บางรายยังได้รับค่าใช้จ่ายประจำวันจากพระภิกษุผู้ปกครองอีกด้วย เช่น ศิษย์วัดของพระภิกษุรูปหนึ่ง que เลือกเป็นกรณีศึกษามีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา ศิษย์วัดซึ่งมาศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะเรียนที่โรงเรียนวัดราชบพิธซึ่ง

โรงเรียนตั้งอยู่ในวัดจะได้รับค่าใช้จ่ายประจำวันคนละ ๒๐ บาท เนื่องจากทางโรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้โดยชำระค่าอาหารเป็นภาคการศึกษา แต่ถ้าศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่บริเวณถนนสนามไชยและระดับอุดมศึกษาจะได้รับคนละ ๔๐ บาท เนื่องจากต้องซื้ออาหารกลางวันรับประทานเอง

๓) กิจกรรมประจำวันของศิษย์วัด

กิจกรรมประจำวันของศิษย์วัด (ผู้ให้ข้อมูลเป็นศิษย์วัดซึ่งกำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนวัดราชบพิธ)

- ๐๕.๐๐ น. ตื่นนอนและปฏิบัติภารกิจประจำที่ได้รับมอบหมาย เช่น
เช็ดกระจก ล้างแก้วน้ำ จัดสถานที่ฉันภัตตาหารเช้า
จัดรองเท้าน้ำกุฏิ
- ๐๖.๐๐ น. อาบน้ำ เตรียมตัวไปรับบิณฑบาต
- ๐๖.๒๐ น. ติดตามพระภิกษุออกมารับบิณฑบาต
- ๐๗.๑๕ น. จัดภัตตาหารและประเคนอาหารพระภิกษุ
- ๐๗.๓๕ น. ไปโรงเรียน
- ๑๕.๒๐ น. กลับจากโรงเรียน
- ๑๕.๔๐ น. กวาดลานหน้ากุฏิเจ้าคณะ
- ๑๗.๓๐ น. ทำวัตรเย็น ณ พระอุโบสถ
- ๑๘.๒๐ น. รับประทานอาหารเย็น
- ๒๐.๐๐ น. ทำการบ้าน อ่านหนังสือ
- ๒๒.๐๐ น. เข้านอน

ในวันเสาร์ - อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะมีกิจกรรมเพิ่มเติม คือการจัดภัตตาหารเพลถวายเจ้าคณะและพระภิกษุ สำหรับในวันที่ศิษย์วัดต้องไปเรียนหนังสือ ศิษย์วัดที่ไม่มีภารกิจออกไปนอกวัดจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดภัตตาหารเพลถวายพระภิกษุสามเณร โดยส่วนใหญ่จะเป็นศิษย์วัดที่เรียนระดับอุดมศึกษาเนื่องจากเรียนเป็นบางเวลา

เมื่อศิษย์วัดประพฤติตนไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควรพระภิกษุผู้ปกครองจะว่ากล่าวตักเตือน หากปรากฏว่าศิษย์วัดยังคงกระทำความผิดอีกพระภิกษุบางรูปจะลงโทษโดยการนั่ง

ไม่พูดกับศิษย์วัด ทำให้ศิษย์วัดรู้สึกอึดอัด วางตัวไม่ถูก และเข้าหน้าไม่ติด ซึ่งศิษย์วัดจะเกิดความรู้สึกว่า ให้พระภิกษุบ่นว่าจะดีกว่า เพราะการที่พระภิกษุว่ากล่าวตักเตือนถือเป็นเรื่องปกติ แต่ถ้าพระภิกษุนิ่งเฉยไม่พูดด้วยแสดงว่าไม่พอใจมาก การลงโทษบางครั้งกระทำด้วยวาจา เช่น ศิษย์วัดซึ่งเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นผู้หนึ่งเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ที่เพื่อนซึ่งเป็นศิษย์วัดรุ่นพี่และเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเดียวกันแอบไปเล่นตู้เกมส์ ซึ่งพระภิกษุผู้ปกครองเคยห้ามแล้วแต่ศิษย์วัดคนดังกล่าวไม่เชื่อฟัง แอบไปเล่นอีก พระอาจารย์ทราบจึงเรียกมาแล้วกล่าวว่า “ถ้าไปเล่นอีกขอให้แขวนหัก” ซึ่งปรากฏว่าศิษย์วัดรุ่นพี่ได้หนีไปเล่นตู้เกมส์อีกและแขวนหักกลับมาซึ่งมีสาเหตุมาจากรถจักรยานยนต์ล้ม แต่ศิษย์วัดเชื่อว่าที่ศิษย์วัดรุ่นพี่ได้รับบาดเจ็บเป็นเพราะคำพูดของพระภิกษุมีความศักดิ์สิทธิ์ เหตุการณ์อีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งศิษย์วัดทราบว่าพระภิกษุผู้ปกครองไม่พอใจมาก เนื่องจากพระภิกษุได้มอบหมายให้เพื่อนศิษย์วัดอีกคนหนึ่งนำดอกไม้ ๕ กำใส่ตะลุ่มมุกไปรื้อพระภิกษุที่ประตูพระอุโบสถในวันตักบาตรดอกไม้ (วันเข้าพรรษา) เพื่อจะนำไปขอขมาครูบาอาจารย์หลังจากลงอุโบสถแล้ว ปรากฏว่าเพื่อนศิษย์วัดไม่ได้ปฏิบัติตามที่พระภิกษุบอกไว้ เมื่อพระภิกษุกลับมาที่กุฏิได้ลงโทษเพื่อนศิษย์วัดเมื่อถามว่าศิษย์วัดที่ถูกทำโทษร้องไห้หรือไม่ ได้รับคำตอบว่า “ไม่” เพราะถ้าพระอาจารย์เห็นน้ำตาจะยิ่งโกรธมาก

การอยู่วัดทำให้ศิษย์วัดได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนศิษย์วัดหรือศิษย์วัดรุ่นพี่รวมทั้งพระภิกษุในวัดที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาและการทำงานทำให้ศิษย์วัดถือเป็นแบบอย่าง ดังเช่นศิษย์วัดราชบพิตรรายหนึ่งซึ่งเลือกเป็นกรณีศึกษาและกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมต้น ภูมิลำเนามาจากภาคอีสาน ก่อนที่จะมาอยู่วัดนั้นศิษย์วัดคนดังกล่าวเคยสอบเข้าศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมปีที่ ๑ ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในภาคอีสานได้ แต่ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว เนื่องจากบิดามารดาไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายซึ่งตกประมาณภาคการศึกษาละสองหมื่นบาทเพราะศิษย์วัดจะต้องมาพักที่หอพักของโรงเรียน เนื่องจากบ้านตั้งอยู่ในอีกจังหวัดหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถเดินทางไป - กลับ ระหว่างที่พักมาโรงเรียน นอกจากนี้บิดามารดายังมีภาระค่าใช้จ่ายสำหรับน้องของศิษย์วัดซึ่งอยู่ในวัยเรียนอีก ๑ คน บิดาจึงฝากให้มาอยู่กับพระภิกษุซึ่งเป็นเพื่อน และให้สอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนวัดราชบพิตร ซึ่งการอยู่วัดช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร ของผู้ปกครองเป็นอย่างมาก ศิษย์วัดรายดังกล่าวมีความตั้งใจจะศึกษาด้านสาธารณสุขในระดับอุดมศึกษาเนื่องจาก

ได้เห็นแบบอย่างจากศิษย์วัดรุ่นพี่ที่สำเร็จการศึกษาสาขาสาธารณสุขซึ่งปัจจุบันรับราชการและอยู่ระหว่างศึกษาต่อระดับปริญญาโท หรือจากการที่ศิษย์วัดได้ทราบภูมิหลังของพระภิกษุผู้ปกครองและพระภิกษุซึ่งอยู่ในกฎเดียวกันว่าเคยเป็นนาคหลวง (เรียนพระปริยัติธรรมและสามารถสอบเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ขณะยังเป็นสามเณร ซึ่งจะได้รับการอุปสมบทในพระบรมราชานุเคราะห์เป็น นาคหลวง) ทำให้ศิษย์วัดพยายามตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้สามารถประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับบุคคลใกล้ชิด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีโอกาส เช่น ในวันหยุด พระภิกษุผู้ปกครองจะจัดให้ศิษย์วัดได้มีการฝึกฝนในการตอบกระทู้ธรรมอยู่เสมอ หลังเขียนคำตอบเสร็จต้องส่งให้พระภิกษุผู้ตั้งกระทู้ธรรมตรวจและมีการให้คะแนนคำตอบ ซึ่งกิจกรรมนี้มีได้เป็นกิจกรรมบังคับ หากศิษย์วัดคนใดไม่ว่างหรือมีกิจกรรมอื่นต้องทำก็อาจทำกิจกรรมของตน ดังนั้น หากศิษย์วัดมีความสนใจก็จะได้รับความรู้ทางธรรม ได้ฝึกฝนการเขียนหนังสือ รวมทั้งฝึกในการคิดอย่างมีเหตุผล

๔.๒ วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

๔.๒.๑ ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวัด

วัดสุทัศน์เทพวรารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร และเป็นพระอารามหลวงฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔๖ ถนนบำรุงเมือง แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ จุดถนนบำรุงเมือง
- ทิศใต้ จุดตึกแถวพระคลังข้างที่
- ทิศตะวันออก จุดถนนอุณากรรณ
- ทิศตะวันตก จุดถนนตีทอง

ภาพแสดงที่ตั้งวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดสุทัศนเทพวรารามมีชื่อเรียกเป็นสามัญหลายชื่อในสมัยโบราณ เช่น วัดพระใหญ่ วัดพระโต ซึ่งเป็นการเรียกตามลักษณะพระพุทธรูปสำคัญของวัด คือ พระศรีศากยมุนี วัดเสาชิงช้า เรียกตามสถานที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับเสาชิงช้าเทวสถานของพราหมณ์กลางเมือง วัดมหาสุทธาวาส เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ พระราชทาน อันหมายถึง สวรรค์ชั้นพรหมโลกชื่อสุทธาวาส วัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ พระราชทาน และวัดสุทัศนเทพวราราม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระราชทาน ทั้งสองชื่อนี้หมายถึง สุตัสสนนครบนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่ประทับของพระอินทร์

วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นหนึ่งในหกพระอารามสำคัญที่สุดของประเทศไทย ตั้งอยู่ใจกลางเกาะรัตนโกสินทร์ คือกลางกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นกลางพระนคร เมื่อครั้งทรงสถาปนาราชธานีและประดิษฐานราชจักรีวงศ์แล้ว พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังเพื่อเป็นที่ประทับสำหรับพระมหากษัตริย์ โปรดให้บูรณะบำรุงพระอารามต่าง ๆ และโปรดให้สถาปนาพระอารามเพื่อใช้เป็นสถานที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนานั้นพระองค์ได้ทรงยึดแบบแผนบูรพมหากษัตริย์ของไทย เช่น การก่อสร้างวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นพระอารามหลวงกลางพระนคร โดยมีจุดประสงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระโตหรือพระใหญ่คือ พระศรีศากยมุนี ดังมีปรากฏข้อความอยู่ในบันทึกของกรมหลวงนรินทรเทวีที่กล่าวว่ พระโองการรับสั่งให้สร้างวัดขึ้นกลางพระนครให้สูงเท่าวัดพระนันทเชิง ให้พระพิเรนทรเทพขึ้นไปรับพระใหญ่ ณ เมืองโคกโขไทย ซล่อเลื่อนลงมากรุง ประทับทำสมโภช ๗ วัน ฯลฯ โดยเริ่มจากการกำหนดพระฤกษ์ขุดรากพระวิหารหลวงในวันจันทร์ที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๕๐ เมื่อการก่อสร้างพระวิหารหลวงและสร้างฐานชุกชีเสร็จแล้วโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัยมาประดิษฐานบนฐานชุกชีพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๕๑

ที่มาของการกำหนดบริเวณที่ตั้งของวัดสุทัศนเทพวรารามให้อยู่เกือบกึ่งกลางของกรุงเทพมหานครเท่าที่สืบค้นได้มีกล่าวไว้ ๒ นัย คือ

(๑) เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมของสรรพสิ่งที่น่าสนใจ เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางจักรวาล ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการก่อสร้างของสิ่งก่อสร้างภายในวัดมีทั้ง

คติธรรม ปรีชาธรรม สัญญลักษณ์ที่ต้องขบคิดตีปัญหาให้เข้าใจ การวางผังการก่อสร้างก็ทำ
 อย่างเป็นระบบเป็นระเบียบสวยงาม เป็นจุดเด่นและเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง (สืบค้นจาก
<http://www.watsuthat.org/wat.htm>)

(๒) การที่ทรงสร้างวัดขึ้นกลางพระนครอาจทรงได้รับคติมาจากเมืองพระนครหลวง
 หรือพระนครธรรมในประเทศกัมพูชาซึ่งมีปราสาทบาเยนเป็นจุดศูนย์กลางเพื่อป้องกันศัตรูคือ
 พวกจามแห่งอาณาจักรจัมปามาตีแตก การที่รัชกาลที่ ๑ ทรงสร้างวัดสุทัศนเทพวรารามขึ้นกลาง
 พระนครก็คงเพื่อป้องกันมิให้พม่าตีแตกเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา (วัดสุทัศนเทพวราราม ,
 ม.ป.ป. : ๘)

วัดสุทัศนเทพวรารามไม่มีเจดีย์เหมือนวัดอื่น ๆ เพราะมีสถิตมหาสถานเป็นอุเทสิก
 เจดีย์ (คือต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา ๗ ชนิด) แทนที่อยู่แล้ว ภายในวัดแบ่งออกเป็น ๒ เขต
 มีกำแพงกัน ด้านเหนือเรียกว่าเขตพุทธาวาส ด้านใต้เรียกว่าเขตสังฆาวาส

๔.๒.๒ การบริหารการปกครอง

ในด้านการบริหารและการปกครอง เมื่อครั้งพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัดมีจำนวน
 น้อย ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการรับเข้ามาอยู่และการจำหน่ายออกจากวัดมากนัก เจ้าอาวาสมี
 อำนาจปกครองดูแลทั่วไป เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแต่ละครั้งก็จะเรียกพระเถรานุเถระภายในวัด
 ประชุมปรึกษาหารือเพื่อตัดสินใจปัญหาและเหตุการณ์นั้น ๆ ต่อมาเมื่อมีพระภิกษุ สามเณรและ
 ศิษย์วัดมากขึ้น ในสมัยสมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน) เป็นเจ้าอาวาสจึงมีการแต่งตั้งให้มี
 เจ้าคณะปกครองขึ้น เจ้าอาวาสจึงมอบหมายให้เจ้าคณะมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแล
 พระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัดแทนเจ้าอาวาส ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น ๑๕ คณะ
 มีพระภิกษุจำนวน ๙๐ รูป สามเณร ๓๐ รูป และศิษย์วัดจำนวน ๖๐ คน เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน
 คือ พระวิสุทธาธิปัตติ (วีระ ภาททจารี) นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งพระภิกษุเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสเพื่อ
 ช่วยบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ จำนวน ๒๑ รูป

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (โสม ฉนฺโน) เจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามรูปที่ ๕
 ได้รวบรวมระเบียบต่าง ๆ ของวัดขึ้น และให้ชื่อว่า กติกาสงฆ์วัดสุทัศนเทพวราราม พ.ศ. ๒๔๙๓
 ซึ่งได้มีการปรับปรุงเพื่อให้มีความเหมาะสมในการบริหารปกครองวัดแต่ละยุคสมัยเรื่อยมา
 กติกาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นกติกาสงฆ์วัดสุทัศนเทพวราราม พ.ศ. ๒๕๔๑ มีเนื้อความเกี่ยวกับ
 บททั่วไป การปกครอง เจ้าคณะและขอบเขตความรับผิดชอบ การศึกษา โรงเรียน

พระพุทธศาสนาวินัยกัมมัฏฐาน การกิจวัตร การประชุม – การห่มผ้า หมวดเบ็ดเตล็ด และบทเฉพาะกาล กติกาสงฆ์นี้ได้มีการรวบรวมเป็นรูปเล่มและมอบให้กับพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดเก็บไว้เป็นสมบัติของตน แต่เมื่อจะพ้นจากวัดต้องถวายคืนเจ้าคณะที่สังกัด เพื่อเก็บไว้มอบให้ผู้มาอยู่ใหม่

พระภิกษุในวัดจะมีภูมิลำเนามาจากจังหวัดในภาคอีสานและภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ ส่วนภาคเหนือและภาคใต้มีจำนวนน้อย ในการปกครองศิษย์วัดนั้นเจ้าอาวาสมอบหมายให้เจ้าคณะเป็นผู้ปกครองดูแลศิษย์วัดโดยตรง ทางวัดจะมีการประชุมอบรมศิษย์วัดภายในพรรษาเดือนละ ๒ ครั้ง โดยมีคณะกรรมการผู้ดำเนินงานการประชุมอบรมเป็นผู้กำหนดสถานที่ประชุม อบรม วัน เวลา หัวข้อประชุมอบรม หรือผู้ที่เป็นองค์บรรยาย และทุกครั้งที่มีการประชุมอบรมศิษย์วัด เจ้าคณะหรือเลขานุการเจ้าคณะต้องไปร่วมด้วย ถ้าปรากฏว่าศิษย์วัดผู้อยู่ได้ปกครองของเจ้าคณะหรือพระภิกษุรูปใดเพิกเฉยละทิ้งกิจการนี้ ไม่เข้ารับการประชุมอบรม ๒ ครั้งติดต่อกันโดยปราศจากเหตุผล ทางวัดจะถือว่าศิษย์วัดผู้นั้นฝ่าฝืนระเบียบกติกาสงฆ์ ให้คณะกรรมการประชุมอบรมศิษย์วัดนิมนต์เจ้าคณะและพระภิกษุ สามเณร ผู้รับเข้าอยู่อาศัยเข้าชี้แจงต่อคณะกรรมการประชุมอบรมศิษย์วัด หากยังมีได้รับความร่วมมือให้พิจารณาโทษตามความในข้อ ๑๒๐ ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวดเบ็ดเตล็ด ระบุไว้ว่า

“ข้อ ๑๒๐ พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดหรือผู้อยู่อาศัย เมื่อไม่เชื่อเพื่อปฏิบัติตามหรือละเมิดฝ่าฝืนกติกาสงฆ์นี้ ย่อมมีความผิดตามโทษานุโทษและฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ซึ่งมีบทลงโทษ ดังนี้

- (๑) ให้สึก
- (๒) ให้พ้นจากสังกัดวัดสุทัศน์เทพวราราม
- (๓) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- (๔) ให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่
- (๕) ให้ทำงานในวัด
- (๖) ให้ทำทัณฑ์บนหรือขอขมาโทษ

การวินิจฉัยของคณะกรรมการบริหารวัดหรือคณะกรรมการที่เจ้าอาวาสแต่งตั้งขึ้นเพื่อวินิจฉัยเรื่องนั้นโดยเฉพาะ ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นประธานถือเป็นเด็ดขาด”

นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับและศิษย์วัดพึงยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เช่น ในหมวดที่ว่าด้วยเจ้าคณะและขอบเขตความรับผิดชอบมีข้อกำหนด ดังนี้

“ข้อ ๓๖ เสนาสนะที่ว่าง พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดจะเข้าอาศัยอยู่ ตามลำพังไม่ได้ ต้องให้เจ้าคณะอนุญาตก่อนจึงจะอยู่ได้”

“ข้อ ๓๗ ถ้าพระภิกษุ สามเณร หรือศิษย์วัดจะย้ายไปอยู่คณะอื่น เจ้าคณะนั้นไม่ควรรับรับก่อน ต้องได้รับความเห็นชอบเป็นลายลักษณ์อักษรจาก เจ้าคณะเดิมจึงเป็นอันรับได้ แล้วรายงานต่อเจ้าอาวาส”

ในหมวดที่ว่าด้วยการกิจวัตรมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับศิษย์วัดคือ

“ข้อ ๑๑๐ เจ้าคณะ พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด และผู้อยู่อาศัย ต้องเป็น ธุระช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณกุฏิของตน คอยระวังรักษาอย่าให้สิ่งโสโครก เกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอก ตลอดถึงถนนรอบคณะซึ่งควรแก่กำลังจะพึงทำได้ การเททิ้งสิ่งโสโครกต้องนำไปเทในที่ซึ่งได้จัดไว้”

“ข้อ ๑๑๑ ถ้าพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด และผู้อยู่อาศัย มีการเจ็บป่วยขึ้น ด้วยประการใดใด ให้ผู้อยู่ใกล้เคียงนำความแจ้งต่อเจ้าคณะของตนทันที เมื่อเจ้า คณะสั่งให้ช่วยเหลือด้วยกิจอันควร ผู้รับคำสั่งต้องปฏิบัติตาม

ในกรณีที่ผู้ป่วยไข้เป็นโรคร้ายแรง ต้องรีบแจ้งเลขานุการวัด หรือกราบเรียน ให้เจ้าอาวาสทราบ”

“ข้อ ๑๑๓ ผู้ที่อยู่ในคณะใดใด เมื่อมีกิจไปนอกวัด ต้องลาเจ้าคณะที่ตนอยู่ หรือเลขานุการเจ้าคณะก่อนทุกครั้ง เว้นแต่มีกรณีพิเศษ ถ้าจำเป็นจะลาด้วยตนเอง ไม่ได้ จะทำหนังสือแจ้งกิจไปที่นั่นก็ได้

เจ้าคณะเมื่อมีกิจลาเช่นนั้น บอกลาพระภิกษุในคณะของตน

ถ้าผู้มีกิจจะไปค้างคืนที่อื่นแม้คืนเดียว ต้องบอกลาเจ้าคณะหรือ เลขานุการเจ้าคณะ ศิษย์บอกลาผู้ปกครองและเจ้าคณะ เจ้าคณะเมื่อมีกิจจะไปค้าง คืนที่อื่นเกินกว่า ๗ คืนขึ้นไป ต้องบอกลาเจ้าอาวาสเช่นเดียวกับพระภิกษุ สามเณร แต่ต้องมอบหมายกิจการคณะให้ผู้สมควรรักษาการแทน เมื่อกลับมาแล้วต้องไปแจ้ง กับผู้ที่ลานั้น ๆ เพื่อเป็นการแสดงตนอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนสัตตาทกกรณียกิจ ต้องบอกกล่าวต่อเจ้าอาวาส”

และในหมวดเบ็ดเตล็ดมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับศิษย์วัด ดังนี้

“ข้อ ๑๑๘ พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด หรือผู้อยู่อาศัย เมื่อเห็นการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายหรือทำลายความสงบสุขในบริเวณวัด พระอุโบสถ หรือพระวิหาร ของบุคคลภายในวัดก็ดี นอกวัดก็ดี ย่อมมีสิทธิจะระงับหรือห้ามปรามได้โดยชอบ ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้ดูตาย ควรเห็นแก่ส่วนรวม”

“ข้อ ๑๒๑ ห้ามพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด และผู้อยู่อาศัย ออกเป็นหนังสือกล่าวโทษผู้อื่นให้เสียหาย ถ้าขึ้นกระทำถือว่าเป็นความผิดอย่างร้ายแรง ผู้ฝ่าฝืนย่อมมีความผิดตามความในข้อ ๑๒๐”

“ข้อ ๑๒๖ ให้พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด และผู้อยู่อาศัยทั้งหมดจงประพฤติปฏิบัติตามกติกาสงฆ์นี้ ให้เป็นไปโดยชอบตามหน้าที่ของตน ๆ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระพุทธศาสนาสืบไป”

๔.๒.๓ วัดกับการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต : ทศนะของพระศรีวิสุทธิมุนี

พระศรีวิสุทธิมุนี เจ้าคณะ ๑๓ วัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งเป็นคณะที่มีศิษย์วัดจำนวนมากที่สุดในวัด โดยปัจจุบันมีศิษย์วัดอยู่ในการปกครองจำนวน ๑๓ คน และศิษย์วัดในคณะของท่านจะมีจำนวนใกล้เคียงกันทุกปี ศิษย์ของพระศรีวิสุทธิมุนีที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้รับราชการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา ปัจจุบันยังรับราชการอยู่แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าได้โยกย้ายไปดำรงตำแหน่งที่จังหวัดใด นอกจากนี้ ยังมีศิษย์คนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้รับราชการเป็นตำรวจ ทหาร นายอำเภอ และปลัดอำเภอ ส่วนศิษย์วัดที่อยู่ในการปกครองของท่านในปัจจุบันมาอยู่เพื่อศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป โดยศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงรวมทั้งเนติบัณฑิตยสภา

หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับบุคคลเข้าอยู่ในสังกัดของพระศรีวิสุทธิมุนี คือ จะต้องมิผู้รู้จักนำมาฝาก ศิษย์วัดทุกคนจะขึ้นตรงกับเจ้าคณะไม่มีการจัดการปกครองดูแลระหว่างศิษย์วัดด้วยกัน ศิษย์วัดทุกคนจึงมีสถานภาพเท่ากัน เมื่อเข้ามาอยู่ในสังกัดศิษย์วัดทุกคนจะได้รับมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยหน้าที่หลักที่สำคัญคือ การติดตามพระภิกษุไปบิณฑบาต

ในกรณีที่มีศิษย์วัดหลายคนก็จะสับเปลี่ยนกันไป ผู้ที่ไม่ได้ติดตามพระภิกษุไปบิณฑบาตจะต้องทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในกุฏิ เช่น จัดสถานที่ฉันภัตตาหาร ทำความสะอาดภายในกุฏิ เป็นต้น

เมื่อมีโอกาสที่ศิษย์วัดอยู่กันพร้อมหน้า ส่วนใหญ่จะเป็นวันอาทิตย์ ท่านจะใช้โอกาสดังกล่าวในการอบรมศิษย์วัดที่อยู่ในความดูแล ซึ่งการอบรมจะไม่ได้กระทำอย่างเป็นทางการ แต่เป็นไปในลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนกัน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการศึกษาเล่าเรียน การดำรงชีวิต การฝึกสวดมนต์ไหว้พระ อบรมกิริยามารยาท จริยธรรม เป็นต้น

ท่านได้เล่าถึงศิษย์วัดบางคนซึ่งขณะมาอยู่ที่คณะของท่านได้มีโอกาสรู้จักกับพระภิกษุที่อุปสมบทอยู่ในคณะ โดยระหว่างที่พระภิกษุยังอยู่ในสมณเพศก็จะดูแลอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุรูปดังกล่าว แต่เมื่อพระภิกษุลาสิกขาเป็นฆราวาสก็จะเปลี่ยนสถานภาพเป็นเพื่อนกัน และเมื่อมีโอกาสมาที่วัดก็จะชวนศิษย์วัดไปรับประทานอาหารเช้ากันนอกด้วยกัน รวมทั้งแนะนำศิษย์วัดในเรื่องการศึกษา การทำงาน

นอกจากท่านจะให้การอุปการะแก่ศิษย์วัดด้านที่พักอาศัยในระหว่างศึกษาเล่าเรียนแล้วยังให้การสนับสนุนในด้านอื่น ๆ ได้แก่ อาหาร ของใช้ประจำวัน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนบางส่วน เช่น ค่าใช้จ่ายในการไปสอบ ค่าสาธารณูปโภค เช่น ค่าไฟฟ้า ซึ่งเจ้าคณะจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง และปกติจะมีค่าใช้จ่ายส่วนนี้ประมาณเดือนละ ๓,๐๐๐ บาท

จากประสบการณ์ในการปกครองศิษย์วัดท่านเคยพบปัญหาบ้างแต่ไม่รุนแรง ซึ่งได้แก้ไขโดยการเรียกมาตักเตือนและให้พิจารณาตนเอง

๔.๒.๔ ศิษย์วัดสุทัศนเทพวราราม

การรับศิษย์วัดเข้ามาอยู่ในสังกัดของวัดสุทัศนเทพวรารามโดยทั่วไป จะต้องมียศบรรพชาหรือผู้รู้จักนำมาฝาก บางรายศิษย์วัดจะมีภูมิลำเนามาจากจังหวัดหรือภาคเดียวกับพระภิกษุซึ่งศิษย์วัดมาอาศัยอยู่ด้วย ศิษย์วัดส่วนใหญ่มาอยู่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียน มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปและมาศึกษาเล่าเรียนระดับอุดมศึกษา ส่วนใหญ่จะศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันจำนวนศิษย์วัดลดลงจากอดีตเป็นจำนวนมาก บางคณะไม่มีศิษย์วัดและพระภิกษุจะปฏิบัติกิจทุกอย่างด้วยตนเอง เมื่อศิษย์วัดเข้ามาอยู่ที่วัดจะมีการปรับตัวเข้าสู่สังคมของวัดโดยการปฏิบัติตามแนวทางที่ศิษย์วัดผู้มาก่อนเคยปฏิบัติมา ศิษย์วัดทุกคนจะขึ้นตรงต่อเจ้าคณะ

และรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุ สามเณรทุกรูปในคณะ ภารกิจในแต่ละวันของศิษย์วัดเริ่มจากการติดตามพระภิกษุออกมารับบิณฑบาตในเวลาเช้าโดยหากในคณะมีพระภิกษุหลายรูป ศิษย์วัดก็จะแบ่งกันติดตามพระภิกษุไป หากคณะใดมีศิษย์วัดหลายคน ผู้ที่ไม่ได้ติดตามพระภิกษุออกมารับบิณฑบาตจะอยู่ที่วัดและดูแลความเรียบร้อยภายในกุฏิเมื่อพระภิกษุกลับจากรับบิณฑบาตก็จะช่วยกันจัดสำหรับถวายพระภิกษุสามเณร หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารแล้วศิษย์วัดจะรับประทานอาหาร และทำความสะอาดภาชนะ หลังจากนั้นจะแยกย้ายกันไปปฏิบัติภารกิจของแต่ละบุคคล เช่น ไปเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ ในยามว่างศิษย์วัดอาจสนทนา หรือเล่าเรื่องราวต่างๆ สู้กันบ้าง

ศิษย์วัดมีความรู้สึกที่วัดได้ให้โอกาสต่อผู้ด้อยโอกาส และขาดทุนทรัพย์ในการศึกษาหาความรู้ ถึงแม้พระภิกษุผู้ปกครองจะมีได้จัดให้มีการประชุมอบรมศิษย์วัดอย่างเป็นทางการในคณะของตนเอง แต่เมื่อมีโอกาสก็จะสนทนากัน ศิษย์วัดจะมีโอกาสได้พบกับศิษย์วัดรุ่นพี่ ซึ่งปัจจุบันสำเร็จการศึกษาและมีงานทำแล้วเมื่อศิษย์วัดรุ่นพี่มาเยี่ยมพระภิกษุที่ตนอาศัยอยู่ด้วย ศิษย์วัดรุ่นพี่จะตักเตือนให้ศิษย์วัดตั้งใจศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ ศิษย์วัดคิดว่าการมาอยู่วัดฝึกให้คนมีระเบียบวินัยมีน้ำใจและขยัน สิ่งที่ศิษย์วัดคิดว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ชีวิตนอกวัดคือความรับผิดชอบและความอดทน

๔.๓ วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร

๔.๓.๑ ประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของวัด

วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร และเป็นพระอารามหลวงฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๗๗ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดซอยรามบุตรี
ทิศใต้	จดคลองวัดชนะสงคราม (ปัจจุบันถมเป็นถนนแล้ว)
ทิศตะวันออก	จดถนนจักรพงษ์
ทิศตะวันตก	จดคลองวัดชนะสงคราม (ปัจจุบันถมเป็นถนนแล้ว)

ภาพแสดงที่ตั้งวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร

วัดชนะสงครามเป็นวัดโบราณขนาดเล็ก เรียกว่า "วัดกลางนา" เพราะบริเวณ ล้อมรอบวัดเป็นทุ่งนา ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงรวม ชาวรามัญและพระสงฆ์รามัญที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ตั้งหลักฐานอยู่รอบวัดกลางนา และให้ก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดกลางนาเพื่อให้พระสงฆ์รามัญจำพรรษา แล้วตั้งนามใหม่ว่า "วัดตองปุ" โดยลอกเลียนนามวัดและขนบธรรมเนียมของวัดในกรุงศรีอยุธยาและลพบุรี ซึ่งเป็น วัดที่พระสงฆ์รามัญพำนักอยู่ และรัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดให้วัดตองปุเป็นวัดพระสงฆ์ฝ่ายรามัญ เพื่อตอบแทนคุณความดีและเชิดชูเกียรติทหารรามัญในกองทัพกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทที่เป็นกำลังสำคัญในการรบกับพม่า เมื่อบ้านเมืองสงบสุขสร้างศึกกับพม่าแล้วสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงสถาปนาวัดตองปุใหม่ทั้งวัด โดยบูรณะพระอุโบสถและ สร้างกุฏิสงฆ์พร้อมทั้งถาวรวัตถุอื่น ๆ เมื่อสำเร็จแล้วจึงน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดฯ พระราชทานนามใหม่ตามเหตุการณ์ หลังจากทำสงครามชนะพม่าถึง ๓ ครั้ง ใน พ.ศ. ๒๓๒๘, ๒๓๔๓ และ ๒๓๓๐ ว่า "วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร" ครบเท่าทุกวันนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงนำไม้ที่เรือพระที่นั่ง พیمانดุสิตาซึ่งเคยเป็นหีบพระในพระราชวังบวรสถานมงคลไปสร้างเสนาสนะไว้ที่วัดชนะ สงคราม แต่ถูกระเบิดทำลายเมื่อคราวเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ต่อมารัชกาลที่ ๔ โปรดให้ สร้างกุฏิเสร็จในปี ๒๓๙๖ ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ โปรดให้กันห้องที่เจดีย์พระอุโบสถข้างหลัง พระประธาน ผนังห้องทำเป็นคูหาที่บรรจุพระอัฐิเจ้านายฝ่ายพระราชวังบวร หลังจากนั้นมีการ ก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุเพิ่มเติมตลอดมา เมื่อสมเด็จพระมหาธีราจารย์ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงได้เริ่มงานพัฒนาปฏิสังขรณ์เสนาสนะและ สร้างถาวรวัตถุบางอย่างขึ้นใหม่ โดยได้รับความร่วมมือจากพระภิกษุ สามเณรภายในวัด และ ได้รับความอุปถัมภ์จากประชาชนทั่วไปตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

พระภิกษุรามัญวัดชนะสงครามกับประเพณีการสวดพระปริตรรามัญ

โบราณประเพณีเก่าแก่ของไทยประการหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายยิ่งต่อ องค์พระมหากษัตริย์โดยตรง แต่ไม่ค่อยมีผู้รู้จักเท่าใดนักเนื่องจากเป็นพิธีที่ปฏิบัติเฉพาะในหอ ศาสดราคม พระบรมมหาราชวังและเป็นพิธีที่จัดทำขึ้นเฉพาะส่วนพระองค์เท่านั้น พิธีนี้มีความหมาย อย่างยิ่งต่อพระราชกิจวัตรประจำวัน เนื่องจากเป็นพิธีที่สวดเพื่อทำน้าพระพุทธมนต์ทูลเกล้าฯ

ถวาย ส่วนหนึ่งสำหรับจัดเป็นน้ำสรงพระพักตร์และน้ำโสรจสรง อีกส่วนหนึ่งเพื่อประพรมพระที่นั่งองค์สำคัญในเขตพระราชฐานชั้นใน พิธีดังกล่าวมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งคือ จะนิมนต์เฉพาะพระสงฆ์รามัญเข้ามาสวดบทสวดพระปริตรมอญเท่านั้น

ความสำคัญของพิธีสวดพระปริตรรามัญเพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ในพระบรมมหาราชวังนั้นปรากฏตามพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องประเพณีพระสงฆ์รามัญสวดพระปริตรทำน้ำพระพุทธมนต์ในพระราชวังชั้นในว่า

“ในพระราชานิเวศน์เวียงวังของพระเจ้าแผ่นดินสยามตามแบบแผนบุรพประเพณีสืบมา พระสงฆ์ข้างรามัญได้สวดพระปริตรตามแบบอย่างข้างรามัญถวายน้ำพระพุทธมนต์และเป็นน้ำสรงพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและเป็นน้ำสำหรับสรงพระพักตร์ ประพรมเป็นทักษิณาวฏรรอบขอบในจังหวัดพระราชมหามณเฑียรนี้ทุกวัน เป็นการพระราชพิธีมีสำหรับบรมราชตระกูลสืบมาแต่โบราณ พระสงฆ์อื่น ๆ แม้นมีฐานันดรยศปรากฏด้วยเกียรติคุณคือเรียนพระคัมภีร์ที่เป็นพระราชาคณะเปรียญ หรือที่เป็นอาจารย์บอกภวานาวี หรือสงฆ์ที่รู้ประกอบวิทยาคมมนต์ดลเป็นที่นับถือของคนเป็นอันมากก็ดี ไม่มีราชบัญญัติที่จะได้รับวาระผลัดเปลี่ยนมาสวดพระปริตรถวายน้ำพระพุทธมนต์เลย เหตุอันนี้ได้ทรงพระราชดำริว่า ชะรอยจะมีเหตุวิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งแต่โบราณราชกาลเป็นมหัศจรรย์สำคัญอยู่อย่างไรเป็นแน่แท้ เพราะว่าปกติธรรมดาชาวภาษาใดประเทศใดก็ย่อมนับถือพระสงฆ์และแพทย์หมอต่าง ๆ ตามประเทศ ตามภาษาของตัวในการสวดและการบุญต่าง ๆ และการบริตรักษาตนรักษาไข้ แต่การซึ่งมีนิยมเฉพาะให้พระสงฆ์รามัญพวกเดียวประจำสวดพระปริตรอย่างรามัญในพระราชวังนี้ จะมีความยืนยันมาในพระราชพงศาวดารหรือจดหมายเหตุการต่อมาเป็นแน่นอนก็ไม่มี มีแต่คำกล่าวเล่ากันต่อ ๆ มาว่าต่าง ๆ บางพวกว่าเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้านั้น ทรงนับถือพระมหาเถรกันของว่าเป็นครูอาจารย์มาแต่เมืองหงสาวดี แลได้มีความชอบมากจึงพระราชทานฐานันดรยศให้เป็นสมเด็จพะสังฆราช แล้วทรงนับถือพระสงฆ์รามัญมาก แต่นั้นมาจึงได้เฉพาะให้อาราธนาแต่พระสงฆ์รามัญสวดพระปริตรในพระราชวัง บางพวกกล่าวว่าพระสงฆ์รามัญรูปหนึ่งกับน้องหญิงมาด้วยกันในป่า ครั้นถึงเมืองสยามแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวง

รังเกียจไม่ร่วมสังฆกรรมด้วย พระสงฆ์รามัญรูปนั้นจึงบอกว่าตัวบริสุทธิ์อยู่ เมื่อเวลานอนในป่าได้วางพรำ ภาษารามัญเรียกว่า ปะระระตะรายเล่มหนึ่งไว้ท่ามกลางมีแต่พรำเป็นพยานจึงทำสัตยาธิฐานจะเพาะต่อความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์แล้วขว้างพรำลงไปใต้น้ำนั้นบันดาลลอยเห็นประจักษ์ พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบความเรื่องนี้จึงทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสตั้งพระภิกษุนั้นเป็นที่พระไตรสรณธัมม์ แล้วทรงนับถือพระสงฆ์รามัญซึ่งเป็นศิษยานุศิษย์พระไตรสรณธัมม์นั้นสืบมา จึงให้อาราธนาแต่พระสงฆ์รามัญมาสวดพระปริตในพระราชวังเป็นนิตยวัจนิรันดรเป็นธรรมเนียมมา พวกหนึ่งว่าเมื่อครั้งพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งในกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาเกิดปีศาจคะนองหลอกหลอนในพระราชวัง คนบางพวกกล่าวว่าสายรุ้งตกลงในพระราชวังทุกวันไม่หายไป ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชโองการดำรัสให้นิมนต์พระสงฆ์ไทยที่มีชื่อเสียงเล่าลือต่าง ๆ ว่าดีมีอานุภาพมาสวดพระปริต แลให้แพทย์หมอผู้ประกอบผู้รู้วิทยาคมต่าง ๆ มาประกอบวิทยาการแก้ไข เพื่อบำบัดอุปัทวโทษคือปีศาจที่คะนองหรือสายรุ้งลงนั้น การก็หาสงบอันตรายหายไปได้ ภายหลังจึงได้นิมนต์พระสงฆ์รามัญวัดตองปุมาสวดพระปริตปีศาจที่คะนองหรือสายรุ้งที่ลงนั้นก็อันตรายเสื่อมหาย พระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานไทยธรรมต่าง ๆ พระสงฆ์รามัญก็ไม่รับ แสดงลัทธิว่าควรจะได้รับแต่อาหารบิณฑบาตในเวลาภิกษาจารย์อย่างเดียว ถ้ารับไทยธรรมอื่น ๆ เป็นลาภเพราะทำพระปริตนั้นแล้วก็เห็นอันเห็นแก่อาภิมไป จะสวดพระปริตก็ไม่มีอำนาจไม่อาจบำบัดอุปัทวอันตรายได้ พระเจ้าแผ่นดินจึงได้พระราชทานแต่อาหารบิณฑบาตอย่างเดียวเท่านั้น

ตามคำพระสงฆ์รามัญจึงเจริญพระปริต ปีศาจที่คะนองหรือสายรุ้งที่ลงนั้นก็อันตรายเสื่อมหาย แต่นั้นมาพระสงฆ์รามัญจึงได้สวดพระปริตในพระราชวังพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแต่อาหารบิณฑบาต เรียกว่าทรงบาตรพระปริตพระราชทานก่อนเป็นปฐมในเวลาเช้าทุกวันมิได้ขาด และมีได้ให้มีไทยธรรมสิ่งอื่นถวายพวกพระสงฆ์รามัญสวดพระปริตเหมือนพระสงฆ์สวดจุดเวทุนั้นเลยเป็นธรรมเนียมสืบมาจนทุกวันนี้ . . .

อนึ่งเมื่อมีการเสด็จพระราชดำเนินประทับแรมราตรี ณ ตำบลใดเป็นทางไกล คือเสด็จไปการสงครามหรือแทรกโพนข้างในแผ่นดินก่อน ๆ พระสงฆ์รามัญสวดพระปริตนี้ก็ต้องตามเสด็จพระราชดำเนินด้วยทุกครั้ง เมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเจ้า เสด็จไปประทับอยู่กรุงลพบุรี ๘ เดือนในฤดูแล้งทุกปี ก็ได้อาราธนาพระสงฆ์รามัญวัดตองปุให้ตามเสด็จขึ้นไปตั้งอารามชื่อวัดตองปุอยู่สวดพระปริตถวายน้ำพระพุทธมนต์ทุกวัน อารามก็ยังปรากฏจนทุกวันนี้และน้ำพระพุทธมนต์พระปริตนี้ย่อมเป็นที่เห็นว่ามีอำนาจป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้จริงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ดำรงสิริรัตนราชไชยศรียาศิบัติเถลิงถวัลยราช ฤๅ กรุงเทมมหานครอมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยานี้ ก็ได้ถือน้ำพระพุทธมนต์พระปริตที่พระสงฆ์รามัญสวดถวายนั้น เป็นน้ำสรงพระพักตร์และน้ำสรงมาทุกพระองค์" (สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/tssse/datause/data_3_2.htm)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้นิพนธ์อธิบายเพิ่มเติมถึงราชประเพณีดังกล่าวในหนังสือ "ตำนานพระปริต" โดยแสดงให้เห็นว่า แม้ปกติจะมีการแต่งตั้งตำแหน่งพระครูปริตไทย ๔ รูป และพระครูปริตมอญ ๔ รูป สำหรับสวดทำน้ำพระพุทธมนต์ในงานพระราชพิธีโดยทั่วไปแล้วนั้น แต่สำหรับพิธีสวดทำน้ำพระพุทธมนต์ที่หอศาสตราคมในพระบรมมหาราชวังนั้นมีเฉพาะพระครูปริตมอญเท่านั้นเข้ามาสวดทุกวัน น้ำมนต์พระปริตนั้นส่วนหนึ่งแบ่งส่งไปสำหรับเป็นน้ำสรงพระพักตร์และโสจรสรง อีกส่วนหนึ่งในบาตร ๒ ใบให้สังฆการีถือตามพระครูปริต ๒ รูป เข้าไปเดินประพรมด้วยกำหนดราคาไว้ในพระราชวังเวลา ๑๔.๐๐ น. ทุกวัน (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ , ๒๔๗๘ อ้างถึงใน พระครูสิทธิเดชะ , ๒๕๔๕ : ๒๖ - ๒๗)

เมื่อมีการสวดพระปริตเป็นพิธีหลวงจึงได้มีการแต่งตั้งพระครูพระปริตประจำพระราชวังสำหรับการสวดพระปริตและสวดพระพุทธมนต์สำหรับทำน้ำมนต์และสำหรับเสกทรายโดยเฉพาะ โดยมีพระสงฆ์ฝ่ายรามัญ ๔ รูป ซึ่งแต่เดิมจำพรรษาอยู่ตามวัดต่าง ๆ ที่สังกัดอยู่ในคณะรามัญนิกาย เช่น วัดบวรเมษบาล วัดราชคฤห์ วัดชนะสงคราม เป็นต้น ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนแปลงเป็นพระสงฆ์มอญจากวัดชนะสงครามเพียงอารามเดียว ทั้งนี้สาเหตุมาจากการจัดเวรหมุนเวียนพระแต่ละแห่งเกิดความไม่สะดวกหรือเป็นเพราะหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีพระที่สวดพระปริตรามัญหลบภัยสงครามไปอยู่ตามวัดในต่างจังหวัด จะเหลืออยู่

เฉพาะที่วัดชนะสงคราม จึงได้สวดวัดเดียนับแต่นั้นมา โดยมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ระหว่างพระครูปริตรามัญทั้ง ๔ รูป ดังนี้

(๑) พระครูราชสังวร	รับผิดชอบระหว่างวันขึ้น ๑ - ๘ ค่ำ
(๒) พระครูสุนทรวิลาส	รับผิดชอบระหว่างวันขึ้น ๙ - ๑๕ ค่ำ
(๓) พระครูราชปริต	รับผิดชอบระหว่างวันแรม ๑ - ๘ ค่ำ
(๔) พระครูสิทธิเดชะ	รับผิดชอบระหว่างวันแรม ๙ - ๑๕ ค่ำ

พระครูปริตทั้ง ๔ รูปจะทำหน้าที่เป็นประธานในการสวดแต่ละครั้ง โดยมีพระมอญ อีก ๔ รูป มาสวดร่วมด้วย รวมเป็นสวด ๕ รูป ในแต่ละวัน จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๙ ปรากฏว่า พระภิกษุที่สามารถสวดพระปริตรามัญได้มีน้อยรูปลง ไม่พอจะผลัดเปลี่ยนกัน พระครูราชสังวร (พิศ อายุวฑฒโก) รักษาการเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามในขณะนั้น จึงได้มีหนังสือถึงกรมการ ศาสนาขอลดวันสวดลงมา เหลือสวดเฉพาะวันธรรมสวนะเท่านั้น พิธีเริ่มตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูปพร้อมด้วยพระครูปริตผู้เป็นประธาน ๑ รูป สวดพระปริตภาษารามัญที่หอศาลตราคม เมื่อเสร็จราว ๑๔.๐๐ น. มีเจ้าหน้าที่ถือบาตรน้ำมนต์นำพระ ๒ รูป ไปประพรมน้ำพระพุทธมนต์ รอบหมู่พระมหามณเฑียรเป็นเสร็จพิธี (พระครูสิทธิเดชะ , ๒๕๔๕ : ๒๗ - ๒๘)

ในปัจจุบันสถานการณ์ของพระสงฆ์มอญที่สวดพระปริตรามัญมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากความจำเป็นและข้อจำกัดหลายประการของพระสงฆ์มอญ แม้แต่ที่วัดชนะสงคราม ซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่พระสงฆ์มอญมีบทบาทโดยตรงกับราชประเพณีสำคัญดังกล่าวก็กำลัง ประสบสภาพการณ์เช่นเดียวกัน เห็นได้จากตำแหน่งพระครูปริตที่เหลือน้อยรูปลงตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากขาดพระสงฆ์มอญที่จะสืบต่อทำหน้าที่ดังกล่าว

๔.๓.๒ การบริหารการปกครอง

ทางด้านการบริหารและการปกครอง วัดชนะสงครามมีระเบียบการรับพระภิกษุ สามเณรที่จะเข้าสังกัดในวัดลั่นตามวุฒิ และมีการสอบพระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาสังกัด เพื่อการศึกษาเล่าเรียนด้วย ปัจจุบันมีสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร) เป็นเจ้า อาวาส มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสจำนวน ๑๓ รูป และมีเจ้าคณะช่วยแบ่งเบาภาระในด้านการปกครอง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น ๑๖ คณะ ภายในวัดมีการจัดกุฏิสงฆ์เป็น ๔ แถว ประกอบด้วย

แถวที่ ๑ มี ๔ คนะ คือ คนะ ๑๐ , ๑๓ , ๑๔ และ ๑๖

แถวที่ ๒ มี ๔ คนะ คือ คนะ ๑ , ๑๑ , ๑๒ และ ๑๕

แถวที่ ๓ มี ๔ คนะ คือ คนะ ๒ , ๔ , ๕ และ ๙

แถวที่ ๔ มี ๔ คนะ คือ คนะ ๓ , ๖ , ๗ และ ๘

โดยจัดให้กุฎแถวที่ ๑ และ ๒ สำหรับพระสงฆ์ที่มาจากจาตุรทิศ และกุฎแถวที่ ๓ และ ๔ สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายรามัญ

วัดชนะสงครามเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีชื่อเสียง และมีข้อกำหนดว่าพระภิกษุ สามเณรที่จะเข้าอยู่ในสังกัดวัดต้องเป็นผู้มาศึกษาเล่าเรียน ทางวัดมีกฎการสังกัดวัดของพระภิกษุสามเณรที่ค่อนข้างเคร่งครัดโดยกำหนดให้พระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาอยู่ในสังกัดวัดจะต้องผ่านการทดสอบคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ และเมื่อเข้าอยู่ในสังกัดวัดแล้วพระภิกษุสามเณรรูปใดสอบตก ๒ ครั้งติดต่อกันหรือไม่สอบซึ่งถือว่าสอบตก ต้องย้ายสังกัดจากวัดชนะสงคราม ยกเว้น ป.ธ. ๘ และ ป.ธ. ๙ ซึ่งเป็นระดับที่มีความยากถ้าสอบตก ๓ ครั้งหรือไม่สอบต้องย้ายสังกัดจากวัดชนะสงครามเช่นกัน

นอกจากนี้ทางวัดยังมีระเบียบในการจัดเสนาสนะ เช่น กำหนดให้กุฎที่มีจำนวนห้องชั้นบน ๒ ห้อง ชั้นล่าง ๒ ห้อง ชั้นบนให้พระภิกษุอยู่ห้องละ ๑ รูป ส่วนชั้นล่างให้สามเณรอยู่ห้องละ ๒ รูป ๑ ห้อง อีก ๑ ห้องให้อยู่ในการพิจารณาของเจ้าคณะ สำหรับกุฎที่มีจำนวนห้องชั้นบน ๓ ห้อง ชั้นล่าง ๓ ห้องนั้น ชั้นบนให้พระภิกษุนักเรียนอยู่ห้องละ ๑ รูป (หัว - ท้าย) ห้องกลางสงวนไว้สำหรับพระนวกะหรือพระอาคันตุกะ ส่วนชั้นล่างให้สามเณรอยู่ห้องละ ๒ รูป ๒ ห้อง อีก ๑ ห้องให้เป็นที่อยู่ของนักเรียนซึ่งกำลังศึกษาอยู่ พระภิกษุส่วนใหญ่ (ประมาณ ๗๐ %) มีภูมิลำเนาจากภาคอีสาน ที่เหลือเป็นผู้มีภูมิลำเนาจากภาคกลางประมาณสิบกว่ารูป และมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ๒ รูป ปัจจุบันมีพระภิกษุจำนวน ๙๗ รูป เป็นพระภิกษุฝ่ายไทย ๙๐ รูป ฝ่ายรามัญ ๗ รูป สามเณร ๒๕ รูป แม่ชี ๓๔ คน และศิษย์วัด ๔๗ คน

วัดชนะสงครามมีระเบียบสำหรับผู้มาขอพักอาศัย โดยกำหนดให้พระภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ชน มาขอพักอาศัยกับพระภิกษุ สามเณรหรือศิษย์วัด ได้ไม่เกิน ๓ วัน และพระภิกษุ สามเณรหรือศิษย์วัดผู้ให้พักจะต้องขออนุญาตจากเจ้าคณะ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงให้พักได้ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องพักอาศัยมากกว่า ๓ วัน ผู้ให้พักต้องขออนุญาตเจ้าคณะจนถึงเจ้าอาวาสเป็นลายลักษณ์อักษร

๔.๓.๓ วัดกับการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตในทัศนะของ พระพิพัฒน์จริยาลังการ

พระพิพัฒน์จริยาลังการ (ศุภาภิรมย์ เขมปญโญ) สมณศักดิ์พระราชาคณะชั้น
สามัญและดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการ
ปกครองศิษย์วัดและเคยมีศิษย์วัดในปกครองประสบความสำเร็จในชีวิต โดยปัจจุบันมีทั้งรับ
ราชการสังกัดกองทัพเรือตำแหน่งผู้บังคับการกองพันนาวิกโยธิน จังหวัดชลบุรี รวมทั้งประกอบ
อาชีพส่วนตัว เช่น เป็นช่างศิลป์ เป็นต้น

สำหรับหลักเกณฑ์ในการรับบุคคลเข้าอยู่ในความดูแลของพระพิพัฒน์จริยาลังการ
มีดังนี้

- (๑) จะต้องมิบิดามารดาหรือคนรู้จักพามาฝาก
- (๒) มีความสมัครใจมาอยู่วัด
- (๓) พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด
- (๔) ไม่เป็นเด็กเล็กเกินไป สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น

ศิษย์วัดที่มาอยู่ในความดูแลของท่านมีวัตถุประสงค์หลักในการมาอยู่วัดเพื่อศึกษา
เล่าเรียน นอกจากนี้ ยังเป็นความประสงค์ของบิดามารดาที่ต้องการให้บุตรของตนได้อยู่ใกล้
พระพุทธศาสนา ใกล้พระภิกษุ เพื่อให้พระภิกษุได้อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม มีความรู้
ทางพระพุทธศาสนาและประพฤติปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันมีศิษย์วัดอยู่ใน
ความปกครอง ๓ คน และเคยมีศิษย์วัดอยู่ในความดูแลจำนวนมากที่สุด ๔ คน

ในด้านการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ศิษย์วัดนั้น ท่านได้จัดเวรให้ศิษย์
วัดติดตามในการไปรับบิณฑบาตวันละ ๑ คน ส่วนที่เหลือให้เตรียมสถานที่และสิ่งของที่
จำเป็นต้องใช้ในแต่ละวัน เช่น ทำความสะอาดในกุฏิและบริเวณรอบ ๆ กุฏิ บริเวณที่ฉันอาหาร
เตรียมน้ำฉัน ล้างภาชนะ นอกจากนี้กิจกรรมอื่น ๆ ที่ศิษย์วัดจะต้องรับผิดชอบในแต่ละวัน ได้แก่
การประเคนของแก่พระภิกษุ การจัดหาสิ่งของที่จำเป็นอันควรแก่สมณบริโศค ส่วนใหญ่ถ้าเป็น
วันที่ศิษย์วัดต้องไปเรียนหนังสือศิษย์วัดจะมีเวลาในการอยู่รับใช้น้อย แต่ถ้าเป็นวันหยุดจะมีเวลา
ช่วยทำกิจกรรมมากกว่า

ในการปกครองศิษย์วัดนั้นเนื่องจากมีศิษย์วัดจำนวนไม่มากจึงมิได้จัดให้มีการปกครองระหว่างศิษย์วัดด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ท่านได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติตนของศิษย์วัดไว้ ดังนี้

- (๑) มีความตรงต่อเวลาในการไปและกลับจากการศึกษาเล่าเรียน หากมีกิจกรรมที่จะต้องทำที่โรงเรียนต่อเนื่องต้องแจ้งให้ทราบ
- (๒) หากจะไม่อยู่วัดต้องบอกลา
- (๓) ไม่เที่ยวเตร่ในยามค่ำคืน
- (๔) ห้ามประพฤติในทางที่เป็นอบายมุข เช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน ดิถยาเสพติด
- (๕) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
- (๖) มีความประหยัด รู้คุณค่าของเงิน
- (๗) ให้ความเคารพต่อพระภิกษุสามเณร ผู้มีวิทยุฒิสูงกว่า รวมทั้งมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ในการจัดประชุมอบรมแก่ศิษย์วัดที่อยู่ในความปกครองนั้น ท่านมิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน แต่จะพิจารณาเป็นรายบุคคล กล่าวคือเมื่อเห็นว่าผู้ใดมีความบกพร่องก็จะตักเตือน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องมารยาท การศึกษา ความอดทน เป็นต้น และที่ผ่านมามีท่านยังไม่พบปัญหาที่รุนแรงในการปกครองศิษย์วัด

ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จโดยเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ท่านเห็นว่ามีแตกต่างกันบ้าง เนื่องจากในอดีตวัดเป็นผู้จัดการศึกษาให้กับประชาชน แต่ปัจจุบันได้แยกการศึกษาออกไปสังกัดสถาบันการศึกษา ทำให้วัดและพระสงฆ์ไม่มีบทบาททางการศึกษามากเช่นในอดีต พระสงฆ์ไม่มีโอกาสสอนศีลธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนได้อย่างเต็มที่เช่นในสมัยโบราณ ในบางกรณีผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาเป็นผู้มีความรู้แต่ขาดคุณธรรม อย่างไรก็ตาม ท่านเห็นว่าบิดามารดาผู้ปกครองที่นำบุตรหลานมาฝากให้อยู่กับพระภิกษุที่วัดในปัจจุบันนั้น นอกจากจะต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษา มีความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพแล้ว ยังคงมีความคาดหวังให้บุตรหลานของตนได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระภิกษุให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปในอนาคต

๔.๓.๔ ศิษย์วัดชนะสงคราม

ศิษย์วัดชนะสงครามจะเข้าสู่ความเป็นศิษย์วัดโดยบิดามารดานำมาฝากกับ พระภิกษุ ศิษย์วัดส่วนใหญ่มาอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียน โดยศิษย์วัดจะศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งมีทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท บางรายก่อนที่จะเป็นศิษย์วัดเคยเป็น สามเณรและมาอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาทางธรรม เมื่อสำเร็จการศึกษาได้ลาสิกขาและสมัครเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยยังพักอยู่ที่วัดจึงเปลี่ยนสถานภาพเป็นศิษย์วัด ศิษย์วัดชนะสงครามส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีภูมิลำเนามาจากภาคอีสาน

กิจกรรมที่ศิษย์วัดปฏิบัติในแต่ละวัน ได้แก่ การติดตามพระภิกษุออกรับบิณฑบาต โดยจะออกจากวัดเวลาประมาณ ๐๕.๔๕ น. เส้นทางในการบิณฑบาตจะอยู่บริเวณชอยวัดสังเวช บางลำพู และถนนข้าวสาร อาหารที่ได้รับบิณฑบาตมาจะฉันเฉพาะในเวลาเช้า สำหรับอาหารมื้อเพลนั้น เนื่องจากวัดชนะสงครามเป็นสำนักศึกษาพระปริยัติธรรมและมีพระภิกษุสามเณรจากวัดอื่น ๆ มาศึกษา ทางวัดจึงจัดเลี้ยงภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณรทั้งหมด รวมทั้งพระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาพระปริยัติธรรม โดยมีโรงครัวประกอบอาหารและมีแม่ชีเป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียมอาหาร

การที่วัดชนะสงครามเป็นสำนักศึกษาพระปริยัติธรรม ดังนั้นหน้าที่ที่นอกเหนือจากการดูแลความเรียบร้อยภายในและบริเวณรอบ ๆ กุฏิซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของศิษย์วัดแล้ว ศิษย์วัดยังมีหน้าที่ในการช่วยพระภิกษุสามเณรจัดสถานที่ในช่วงเวลาที่มีการสอบพระปริยัติธรรม โดยจะช่วยจัดห้องสอบ จัดโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับใช้เป็นที่นั่งสอบ เป็นต้น จากการที่วัดชนะสงครามเป็นสำนักศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีชื่อเสียง ผู้ที่เคยอุปสมบทที่วัดและสำเร็จการศึกษาลักสูตรพระปริยัติธรรมซึ่งลาสิกขาไปในปัจจุบันได้เข้ารับราชการในตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ประจำอยู่ในกองทัพอากาศ เป็นจำนวนกว่า ๒๐ คน

วัดชนะสงครามมิได้มีการจัดการปกครองระหว่างศิษย์วัดด้วยกัน ศิษย์วัดจะขึ้นตรงต่อพระภิกษุซึ่งเป็นผู้ดูแลกุฏิ การที่วัดมิได้มีการจัดระบบการปกครองอย่างชัดเจน ทำให้ศิษย์วัดเกิดความรู้สึกว่าเป็นการดูแลระหว่างพี่น้อง โดยอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์วัดในอดีตกับศิษย์วัดรุ่นปัจจุบันนั้นไม่ค่อยมีความชัดเจน เนื่องจากศิษย์วัดที่สำเร็จการศึกษาแล้วส่วนใหญ่จะไปรับราชการอยู่ในจังหวัดที่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ ทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสได้กลับมาที่วัด

๔.๔ วัดราชาธิวาสวิหาร

๔.๔.๑ ประวัติความเป็นมาและข้อมูลพื้นฐานของวัด

วัดราชาธิวาสวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร และเป็นพระอารามหลวงฝ่ายธรรมยุติ ตั้งอยู่เลขที่ ๓ ถนนสามเสน ๙ (ถนนวัดราชา) แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จุดคูคลองจากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงถนนสามเสน (คลองวัดราชา) ถัดไปเป็นโรงเรียนเซนต์คาเบรียลและบ้านญวน
ทิศใต้	จุดคลองท่อ ท่าवासูกรีและหอสมุดแห่งชาติ
ทิศตะวันออก	(ด้านหน้าวัด) จุดที่ธรณีสงฆ์ของวัด ถัดไปเป็นถนนสามเสน และสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
ทิศตะวันตก	(ด้านหน้าวัด) จุดแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพแสดงที่ตั้งวัดราชาธิวาสวิหาร

วัดราชาธิวาสวิหารตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกหรือฝั่งพระนคร ห่างจากสนามหลวงสองกิโลเมตรไปทางเหนือ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงบางส่วน มีถนนใหญ่ผ่านกลางวัด (ถนนสามเสน ๙ หรือซอยวัดราชา) จากถนนสามเสนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ภายในบริเวณวัดมีเสนาสนะ ถนนเชื่อมเสนาสนะ มีสนามหญ้าและต้นไม้ปกคลุมร่มรื่น เป็นวัดเก่าแก่ วัดหนึ่งที่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ พัฒนาโดยพระบรมราชูปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทย ในราชจักรีวงศ์มาโดยลำดับ เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย และมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์จักรีมาโดยตลอด

วัดราชาธิวาสวิหารเดิมชื่อวัดสมอราย รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชวิจารณ์ว่า คำว่า "สมอ" มาจากคำเขมร "สมมอ" ซึ่งแปลว่าหิน จึงทรงแปลว่าวัดศิลาราย สันนิษฐานกันว่าสร้างสมัยกรุงละโว้หรือก่อนกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง แต่หลักฐานจากกองพุทธสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่าวัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ และผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วปรารภว่า วัดสมอรายเป็นที่ประทับระหว่างทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบรมชนกนาถของพระองค์พร้อมด้วยกรมพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษ์ จึงพระราชทานนามเสียใหม่ว่า "วัดราชาธิวาสวิหาร" เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ แต่ตามเอกสารต่าง ๆ เรียกวัดนี้ว่า วัดราชาธิวาส ตลอดสมัยรัชกาลที่ ๕ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ เจ้าอาวาสในครั้งนั้นได้ขอพระราชทานให้เติมคำว่า วิหาร ต่อท้ายเป็น "วัดราชาธิวาสวิหาร" ตามนามเดิมครั้งรัชกาลที่ ๔ ซึ่งแปลว่า วัดอันเป็นที่ประทับของพระราชา เป็นวัดอรัญวาสีวัดแรกที่ก่อกำเนิดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

จุดเด่นของวัดอยู่ที่พระอุโบสถมีลวดลายเลียนแบบสถาปัตยกรรมขอม มีเสาศาโลครอบ พระประธานมีพระนามว่าพระสัมพุทธพรรณี จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถเป็นเรื่องพระเวสสันดรชาดก ใช้วิธีการเขียนด้วยปูนเปียก ฝีมือจิตรกรชาวอิตาลีเขียนชื่อนายวิโรลี ศาลาการเปรียญเป็นแบบทรงไทยสร้างด้วยไม้สักทั้งหลังและมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ออกแบบโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

๔.๔.๒ การบริหารการปกครอง

ในด้านการบริหารการปกครองวัดราชาธิวาสวิหารมีการบริหารการปกครองที่เป็นไปตามหลักธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม และระเบียบการบริหารวัด

ในทางปฏิบัติมีการแบ่งความรับผิดชอบเพื่อช่วยดูแลควบคุมหมู่คณะให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนี้

๑. เจ้าอาวาส ควบคุมดูแลนโยบายด้านการบริหารการปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ และการเผยแผ่ รวมทั้งด้านผลประโยชน์ของวัด

๒. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นกรรมการวัดโดยตำแหน่ง ช่วยดูแลรับผิดชอบด้านการบริหารหมู่คณะให้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ภิกษุสามเณรและพุทธบริษัทตามควร

๓. เจ้าคณะ วัดราชาธิวาสวิหารแบ่งการปกครองออกเป็น ๕ คณะ คือ คณะใต้ คณะบน คณะเหนือ ๑ คณะเหนือ ๒ และคณะเหนือ ๓ แต่ละคณะมีเจ้าคณะรับผิดชอบดูแลทั้งพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด มีอำนาจให้คุณแก่ผู้ประพฤติดีและให้โทษแก่ผู้ประพฤตินอกกลุ่มนอกทางหรือประพฤติไม่เหมาะสม

๔. การปกครองศิษย์วัด เป็นหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่รับศิษย์ไว้ในปกครอง จะต้องดูแล ควบคุม กวดขันให้ศิษย์วัดประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามระเบียบการบริหารและการปกครองวัด

ระเบียบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระเบียบวัดราชาธิวาสวิหาร พ.ศ. ๒๕๑๖ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๙) ระเบียบดังกล่าวมีเนื้อความว่าด้วยเรื่อง การแบ่งคณะ พระภิกษุสามเณร การรับพระภิกษุสามเณร การศึกษา การเปิด - ปิดภาคเรียน เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา ครู - อาจารย์ ข้อปฏิบัติทั่วไป ระเบียบว่าด้วยศิษย์วัด การพิจารณาโทษหรืออิกรณ์ และบทสรุป โดยในหมวด ๔ ซึ่งเป็นระเบียบว่าด้วยศิษย์วัดมีข้อกำหนด ดังนี้

“ข้อ ๔๕ ภิกษุที่จะรับศิษย์ไว้ในปกครอง สามารถรับให้อยู่ได้ในที่ซึ่งตนมีสิทธิ์เท่านั้น ห้ามรับให้อยู่ต่างคณะกับผู้ปกครอง

ข้อ ๔๖ ภิกษุผู้ปกครองจะฝากศิษย์ของตนให้อยู่ในสถานที่อื่นเป็นสิทธิ์ของภิกษุอื่นไม่ได้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของภูมินั้น

ข้อ ๔๗ คำว่า ศิษย์ ในข้อ ๔๖ นั้น หมายถึงผู้ที่เข้ามาอยู่ศึกษาเล่าเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาเท่านั้น

ข้อ ๔๘ ภิกษุผู้รับศิษย์ไว้ในปกครองของตน ต้องอบรมตัดเดือนศิษย์ให้ปฏิบัติตามหนังสือปฏิญาณตนและระเบียบของวัดอย่างเข้มงวดกวดขันเป็นประจำ

ข้อ ๔๙ ภิกษุผู้มีสิทธิ์รับศิษย์ไว้ในปกครองได้ต้องอยู่จำพรรษาในวัดนี้มาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ พรรษา และได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะที่ตนสังกัดอยู่ก่อน

ข้อ ๕๐ ศิษย์วัดทุกคนที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยวัด ห้ามทำการซ่อมแซม เปลี่ยนแปลงเสนาสนะหรือเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ใด ๆ อันเป็นสมบัติของวัดออกไปไว้ห้องอื่นหรือนำติดตัวไปเมื่อออกจากวัด

ข้อ ๕๑ ศิษย์วัดคนใดเมื่อผู้ปกครองเดิมไล่่ออกจากการปกครองแล้ว ห้ามภิกษุอื่นรับไว้ในปกครองอีก เว้นแต่ผู้ปกครองเดิมอนุญาต เมื่อภิกษุใดไล่ศิษย์ออกจากวัดหรือจากการปกครองต้องแจ้งให้เจ้าคณะทราบ และแจ้งให้เจ้าบัญญัติศิษย์วัดทราบเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้คัดชื่อออกไป

ข้อ ๕๒ ศิษย์วัดคนใดผู้ปกครองลาสิกขาก็ดี หรือมรณภาพก็ดี หรือย้ายจากสำนักนี้ไปอยู่สำนักอื่น ย่อมขาดจากสภาพเป็นศิษย์วัดนี้ไปด้วย หากประสงค์จะอยู่ต่อไปในความปกครองของภิกษุรูปอื่น ต้องฝากใหม่ตามระเบียบของวัด กรณีผู้ปกครองไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างจังหวัดชั่วคราว หรือไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ต้องมอบศิษย์คนนั้นไว้ในปกครองของภิกษุรูปอื่นที่มีความพร้อมและยินยอมรับเป็นผู้ปกครองให้ จนกว่าจะกลับมา

ข้อ ๕๓ ศิษย์วัดนี้ทุกคนต้องแต่งกายสุภาพ ไม่ใส่ตุ้มหู ไม่ไว้ผมยาวประป่า ไม่ไว้หนวดเครา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด

ข้อ ๕๔ ภายในเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส ในคณะ ในสนามหญ้าของวัด ห้ามศิษย์วัดเล่นกีฬาทุกชนิด ห้ามเล่นดนตรี เครื่องดีด สี ตี เป่า หรือใช้เครื่องขยายเสียงดังเกินพอดี อันจะก่อความเสียหายแก่วัดและก่อความรำคาญและทำลายความสงบแก่ภิกษุสามเณรและศิษย์วัดคนอื่น

ข้อ ๕๕ ศิษย์วัดที่จบการศึกษาแล้วหรือเลิกเรียนด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว อนุญาตให้อยู่อาศัยวัดต่อไปได้ภายใน ๖ เดือน เพื่อหางานทำให้เป็นหลักแหล่ง เมื่อครบ ๖ เดือนแล้ว ต้องออกจากวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ศิษย์วัดรุ่นน้องเข้ามาอยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนต่อไป เว้นแต่ผู้ที่ทำประโยชน์ให้วัดเป็นพิเศษ

ข้อ ๕๖ ภิกษุผู้รับศิษย์วัดไว้ในปกครองต้องรับผิดชอบในความประพฤติของศิษย์เต็มที่ ถ้าศิษย์ทำความเสียหายต่อสมบัติของวัด หรือประทุษร้ายภิกษุสามเณรให้เกิดความเสียหาย ผู้ปกครองจะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบไม่ได้

ข้อ ๕๗ การพิจารณาวินิจฉัยตัดสินลงโทษศิษย์วัด ผู้ทำผิดต่อวัด หรือต่อภิกษุสามเณรขั้นต้นให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะและถ้าเจ้าคณะตัดสินชี้ขาดแล้ว เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม มีสิทธิ์ที่จะเสนอให้กรรมการวัดชี้ขาด มติของที่ประชุมกรรมการวัดให้ถือเป็นอันยุติ

ข้อ ๕๘ ความผิดของศิษย์วัดที่ถือเป็นสำคัญ เมื่อศิษย์วัดทำไปแล้วมีโทษถึงขั้นไล่ออกจากวัดมีดังนี้

- (๑) ไม่เอื้อเฟื้อต่อกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์เลย ทั้งที่ประจำคณะและที่ศาลาการเปรียญประจำวันอาทิตย์
- (๒) เล่นการพนันมิได้มีเสีย (แพ้-ชนะ) ทุกชนิดในวัด
- (๓) นำพาผู้หญิงมาหลับนอนในวัด
- (๔) ดื่มสุราเมรัย เสพยาเสพติดให้โทษทุกชนิด
- (๕) ดุหมิ่นพระพุทธศาสนา
- (๖) ดุหมิ่น ตำว่า ทำร้ายร่างกายภิกษุสามเณร
- (๗) ลักขโมยทรัพย์สินสมบัติของวัด ของภิกษุสามเณร หรือของบุคคลอื่น อันเป็นอาการแห่งโจร
- (๘) นำบุคคลภายนอกมาอยู่อาศัยด้วยโดยไม่ได้รับอนุญาต ถูกต้องจากผู้ปกครองและเจ้าคณะ

ศิษย์วัดคนใดมีความจำเป็นทางการศึกษาจนไม่สามารถร่วมทำกิจวัตรสวดมนต์ได้ต้องรายงานให้ผู้ปกครองทราบ และผู้ปกครองต้องรายงานเจ้าคณะตามลำดับ เพื่อรับข้อยกเว้นจากเจ้าบัญญัติศิษย์วัดต่อไป

ข้อ ๕๙ ภายในคณะแต่ละคณะ ให้เจ้าคณะจัดการให้ศิษย์ทำวัตรสวดมนต์เย็นเป็นประจำทุกวันเว้นวันอาทิตย์ ซึ่งศิษย์วัดทุกคนต้องไปทำวัตรสวดมนต์ร่วมกันที่ศาลาการเปรียญ ให้เจ้าคณะดูแลเข้มงวดกวดขันและพิจารณาคุณโทษตามความเหมาะสม

ข้อ ๖๐ การให้การอบรมศิษย์วัดประจำวันอาทิตย์ ให้เป็นหน้าที่ของอาจารย์ผู้ปกครองทุกรูป โดยผลัดเปลี่ยนกันอบรมตามวาระ และให้ถือเป็นกิจควรปฏิบัติจะละเลยเสียมิได้

ข้อ ๖๑ เจ้าบุญชีศิษย์วัด ให้กรรมการวัดพิจารณาคัดเลือกเป็นประจำทุกปี แล้วเสนอเจ้าอาวาสแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร

ข้อ ๖๒ ศิษย์วัดที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยวัดแล้ว ถ้ามีความประสงค์จะย้ายชื่อเข้ามาสังกัดทะเบียนของวัด ให้ทำได้โดยผู้ปกครองเป็นผู้เสนอขออนุญาตล่วงหน้า ๑๐ วัน"

นอกจากนี้ในหมวด ๙ ซึ่งกล่าวถึงการพิจารณาโทษหรืออธิกรณ์ ได้มีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับผู้อยู่วัดรวมทั้งศิษย์วัด ดังนี้

"ข้อ ๖๓ เมื่ออธิกรณ์เกิดขึ้นในระหว่างภิกษุสามเณรหรือศิษย์วัด ให้พิจารณาตัดสินไปตามหลักธรรมวินัย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม จารีตประเพณี และระเบียบกติกาของวัดที่วางไว้ตามความเหมาะสม

ข้อ ๖๔ ผู้ประพฤตินิด เมื่อถูกเจ้าคณะเตือนครบ ๓ ครั้ง ควรพิจารณาตัวเองแล้วกลับความประพฤติเสียหรือออกจากวัดไปเสีย ถ้ายังดื้อรั้นให้เจ้าคณะดำเนินการแก้ปัญหาให้เด็ดขาด หรือขอปฏิบัติไปตามมติที่ประชุมกรรมการวัดอันถือเป็นมติสูงสุด

ข้อ ๖๕ การลงโทษศิษย์วัด ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมแก่ความเป็นศิษย์วัดด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะที่จะชี้ขาด ถ้าไม่อาจจะปฏิบัติได้ด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าคณะขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการวัด ได้มติอย่างไรก็ปฏิบัติไปตามนั้น"

ปัจจุบันวัดราชาธิวาสมีพระภิกษุจำนวน ๖๕ รูป สามเณร ๒๖ รูป แม่ชี ๙ คน และศิษย์วัด ๘๐ คน มีพระธรรมกวี (ลือชัย คุณวุฑฺโฒ) เป็นเจ้าอาวาส ศิษย์วัดเป็นผู้มีภูมิสำเนาจากจังหวัดภาคใต้ทั้งหมด ในการปกครองศิษย์วัดนั้นเจ้าอาวาสมอบหมายให้เจ้าคณะเป็นผู้ปกครองดูแลศิษย์วัดโดยตรง ทางวัดกำหนดให้ศิษย์วัดแต่ละคณะมีการสวดมนต์เย็นที่คณะของตนทุกวัน และทุกวันอาทิตย์ศิษย์วัดทุกคนจะต้องไปสวดมนต์พร้อมกันที่ศาลาการเปรียญ และทางวัดจะถือโอกาสดังกล่าวในการประชุม อบรม และแจ้งกำหนดการจัดงานสำคัญต่าง ๆ ของวัด รวมทั้งขอความร่วมมือจากศิษย์วัดในการช่วยจัดงานในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ นอกจากนี้ วัดยังมีงานประจำปีที่สำคัญ คือ งานบุญเดือนสิบ ซึ่งเป็นงานประเพณีของภาคใต้ และในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ของทุกปี เป็นวันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหารประจำปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันมรณภาพของพระเดชพระคุณพระธรรมวโรดม (เซ่ง อุตตม เถระ)

๔.๔.๓ วัดกับการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตในทัศนะของพระธรรมกวี

พระธรรมกวี (ลือชัย คุณวุฑฺโฒ) อายุ ๗๕ พรรษา ๕๕ วิทญฺฐานะ ป.ธ. ๗ ภูมิสำเนาเดิมจังหวัดสงขลา ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหารเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๓ ในทัศนะของท่านซึ่งเคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต โดยปัจจุบันนี้มีทั้งผู้ประกอบการรับราชการเป็นนายอำเภอ ปลัดอำเภอ และประกอบการอาชีพส่วนตัว เช่น เป็นทนายความ นอกจากนี้ ช่วงหนึ่งของชีวิตยังมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมสมัยกับศิษย์วัดซึ่งประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นข้าราชการระดับสูงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดทำให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวและให้มุมมองในอีกมิติหนึ่งเกี่ยวกับศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้เป็นอย่างดี

ในมุมมองของพระธรรมกวีเห็นว่า สมัยก่อนพ่อแม่ ผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาอยู่วัดเป็นศิษย์วัดเพื่อเรียนหนังสือรวมทั้งขอให้พระภิกษุช่วยอบรมสั่งสอนจึงส่งมาตั้งแต่ยังเล็ก แต่ปัจจุบันเนื่องจากการศึกษาภาคบังคับได้ขยายตัวครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้น ศิษย์วัดจึงมีจำนวนลดน้อยลง ปัจจุบันศิษย์วัดส่วนใหญ่จะเป็นเด็กโตและมาอยู่วัดเพื่อเรียนหนังสือระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งศิษย์วัดเหล่านี้ถ้าทางบ้าน ได้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครอง ให้การอบรมสั่งสอนมาดี เมื่อมาอยู่ที่วัดก็จะช่วยเหลือกิจการงานของวัด รวมทั้งช่วยเหลือดูแลพระภิกษุ

สามเณรในวัดเป็นอย่างดี แต่ถ้าทางบ้านไม่ค่อยได้อบรม เมื่อมาอยู่วัดก็จะไม่ค่อยช่วยงานวัด ไม่ให้ความเคารพต่อพระภิกษุสามเณรในวัด เป็นต้น

พระธรรมกวีได้ยกตัวอย่างศิษย์วัดซึ่งประสบความสำเร็จในชีวิตและเป็นอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดว่า เมื่อครั้งอยู่วัดอดีตศิษย์วัดท่านนี้จะได้รับรางวัลศิษย์วัดดีเด่นทุกปี เพราะเป็นผู้มีความประพฤติดี ช่วยเหลือกิจการงานของวัด ให้ความเคารพดูแลเอาใจใส่พระภิกษุสามเณรทุกรูป รวมทั้งเป็นผู้มีระเบียบวินัยโดยไม่เคยขาดการสวดมนต์ หลังจากสำเร็จการศึกษาได้เข้ารับราชการและมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานจนกระทั่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

สำหรับปัญหาที่พบจากประสบการณ์ในการปกครองดูแลศิษย์วัด มีทั้งด้านการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับศิษย์วัด กล่าวคือ บางครั้งศิษย์วัดพาเพื่อนมาขออาศัยอยู่ในวัดด้วยโดยมิได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า เช่น ห้องในกุฏิจัดไว้สำหรับพักจำนวน ๒ คน หากศิษย์วัดหนึ่งในจำนวนนั้นพาเพื่อนมาขออาศัยเพิ่มก็จะทำให้ต้องอยู่กันอย่างคับแคบ แต่ศิษย์วัดผู้นำมาก็ยืนยันว่าสามารถอยู่ด้วยกันได้ ก็ต้องอนุญาตให้อยู่ เพราะวัดเป็นสถานที่ให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน หากไม่อนุญาตก็จะทำให้ถูกมองว่าขาดเมตตาธรรม

ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ การไม่สามารถดูแลศิษย์วัดได้อย่างทั่วถึง เช่น ศิษย์วัดบางรายเกียจคร้านไปโรงเรียนสายไม่ทันเวลาเข้าเรียนแต่โกหกครูว่าสาเหตุที่มาสายเพราะอยู่รับใช้พระภิกษุ โดยเฉพาะศิษย์วัดที่เรียนโรงเรียนในวัด แต่ครูมิได้มาสอบถามข้อเท็จจริงจากพระภิกษุผู้ปกครองเนื่องจากเกรงใจเพราะพระภิกษุเป็นผู้นำไปฝากเข้าโรงเรียนและบางครั้งพระภิกษุมีกิจนิมนต์นอกวัดทำให้ไม่สามารถทราบพฤติกรรมของศิษย์วัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของพระธรรมกวีเห็นว่า ศิษย์วัดยังคงมีความจำเป็นต่อวัดและพระภิกษุ ทั้งนี้เนื่องจาก ศิษย์วัดจะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับพระภิกษุในกิจบางอย่างที่พระภิกษุไม่สามารถดำเนินการเองได้ เช่น การซื้อของใช้ที่จำเป็น รวมทั้งการดูแลปัจจัย เนื่องจากพระภิกษุในธรรมยุติกายไม่สามารถดำเนินการรับจ่ายเงินด้วยตนเอง ในกรณีของพระธรรมกวีท่านจัดให้มีศิษย์วัด ๑ คน ที่ไว้ใจได้คอยดูแลจัดการด้านปัจจัยที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวาย โดยศิษย์วัดจะได้รับมอบหมายให้นำไปฝากเข้าบัญชีไว้หรือเบิกมาเป็นค่าใช้จ่ายเมื่อจำเป็น การดูแลตัดแต่งต้นไม้ภายในวัดซึ่งเป็นงานที่พระภิกษุไม่สามารถดำเนินการเองได้เนื่องจากมิดศีล ดังนั้นการมีศิษย์วัดจึงเป็นการช่วยให้พระภิกษุสามเณรรักษาศีลได้สมบูรณ์ขึ้น

ท่านให้ข้อคิดว่า การที่ศิษย์วัดจะตอบแทนวัดนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่เป็นศิษย์วัด โดยการช่วยดูแลรักษาความสะอาดของวัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง ดูแลพระภิกษุผู้ปกครอง นอกจากนี้ ศิษย์วัดควรมีความสามัคคี รวมทั้งรักษาศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอ

๔.๔.๔ ศิษย์วัดราชาธิวาส

ศิษย์วัดราชาธิวาสทั้งหมดเป็นผู้มีภูมิลำเนาจากจังหวัดทางภาคใต้ การรับศิษย์วัดเข้าสังกัดวัดมีหลักเกณฑ์สำคัญเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ กล่าวคือต้องมีผู้จูงนำมาฝาก ส่วนใหญ่จะเป็นญาติกับพระภิกษุสามเณรในวัด แต่บางรายศิษย์ซึ่งอยู่ในสังกัดวัดอยู่แล้วเป็นผู้พามา เนื่องจากเป็นเพื่อนกัน อย่างไรก็ตามการรับศิษย์วัดเข้าสังกัดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และเจ้าบุญชีศิษย์วัด

ศิษย์วัดราชาธิวาสส่วนใหญ่มาอยู่ที่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียน โดยมีอายุประมาณ ๑๓ ปีขึ้นไป และศึกษาอยู่ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ศิษย์วัดที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาจะศึกษาที่โรงเรียนวัดราชาธิวาสซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด โดยบางรายมาศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และบางรายมาศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในระดับอุดมศึกษามีทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และศึกษาในสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ มหาวิทยาลัยศรีปทุม แต่ส่วนใหญ่จะศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนื่องจากสามารถทำงานหารายได้เพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา

ศิษย์วัดบางส่วนสำเร็จการศึกษาและมีงานทำแล้ว บางรายทำงานอยู่ในหน่วยงานของทางราชการแต่ยังคงอยู่ที่วัด ทั้งนี้ถึงแม้วัดจะมีระเบียบกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาแล้วสามารถอยู่ในวัดต่อได้ไม่เกิน ๖ เดือน หลังจากนั้นต้องพ้นจากสังกัดวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามาอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับซึ่งเป็นบุคคลที่ได้ช่วยเหลืองานวัดหรือทำคุณประโยชน์ให้วัดเป็นกรณีพิเศษ บางรายเปลี่ยนสถานะจากการอาศัยอยู่ประจำเป็นการมาพักเป็นครั้งคราวเนื่องจากสอบเข้ารับราชการได้แล้วและอยู่ระหว่างการฝึกอบรมภาคปฏิบัติก่อนไปดำรงตำแหน่ง เมื่อว่างเว้นจากการฝึกอบรม เช่น วันเสาร์ – อาทิตย์ จะกลับมาพักที่วัด เนื่องจากไม่สามารถเดินทางกลับบ้านที่ต่างจังหวัดซึ่งมีระยะทางไกลได้

วัดราชาธิวาสได้กำหนดให้มีการจัดการปกครองระหว่างศิษย์วัด โดยแต่ละคณะประกอบด้วย คณะเหนือ คณะใต้ และคณะบน จะส่งศิษย์วัดเข้ารับการเลือกตั้งคณะละ ๑ คน

เมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้วจะมีการแต่งตั้งเป็นประธานศิษย์วัด ๑ คน ที่เหลือทั้ง ๒ คนทำหน้าที่เป็นรองประธาน

กิจกรรมในแต่ละวันของศิษย์วัด ช่วงเช้าจะติดตามพระภิกษุไปรับบิณฑบาต เส้นทางที่ไปจะเป็นบริเวณชอยสวนอ้อยก็จะได้รับอาหารเพียงพอสำหรับฉันในแต่ละวัน ส่วนศิษย์คนใดไม่ได้ติดตามพระภิกษุไปบิณฑบาตต้องทำหน้าที่จัดสถานที่ฉันภัตตาหาร กวาดขยะ บริเวณรอบ ๆ กุฏิซึ่งส่วนใหญ่เป็นใบไม้เนื่องจากในบริเวณวัดปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่เพื่อให้ความร่มรื่นไว้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งทำความสะอาดในกุฏิ เป็นต้น หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารแล้ว ศิษย์วัดจะแยกย้ายกันไปเรียนหนังสือหรือทำงาน สำหรับผู้ที่ไม่มีภารกิจนอกวัดก็สามารถทำภารกิจส่วนตัว เช่น อ่านหนังสือ หรือเข้าห้องสมุด ซึ่งทางวัดได้จัดให้มีห้องสมุดประจำวัดสำหรับเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนา รวมทั้งอ่านข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งศิษย์วัดส่วนใหญ่จะมาที่ห้องสมุดของวัดเพื่ออ่านหนังสือพิมพ์หรือนำตำราเรียนมาอ่านทบทวน เมื่อถึงเวลาเพลก็จะไปจัดสำรับถวายพระภิกษุ การจัดภัตตาหารเพลนั้นศิษย์วัดจะรับผิดชอบโดยมีการตกลงระหว่างศิษย์วัดด้วยกันว่าในแต่ละวันถ้าศิษย์วัดคนใดไม่มีภารกิจที่ต้องออกไปนอกวัดก็จะรับหน้าที่ในการจัดภัตตาหารเพลถวายพระภิกษุ

สำหรับอาหารมื้อเย็นนั้นศิษย์วัดจะหารับประทานเอง โดยบางรายจะเดินออกไปรับประทานนอกวัด ซึ่งบริเวณทางเข้าวัดจะมีร้านอาหาร บางรายจะรวมกับเพื่อนศิษย์วัดในกุฏิซื้อของมาปรุงเป็นอาหารพื้นบ้านของภาคได้รับประทานด้วยกัน ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและได้รับประทานอาหารในรสชาติที่ต้องการ

เมื่อมีผู้ไปทำบุญที่วัด ศิษย์วัดจะได้รับค่าตอบแทนจากผู้ไปทำบุญในการช่วยอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพในการจัดเตรียมสถานที่ ภาชนะ รวมทั้งช่วยจัดอาหารถวายพระ โดยจำนวนค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ แต่ส่วนใหญ่จะได้รับประมาณครั้งละไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ บาทต่อคน

ในเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. ของทุกวัน ศิษย์วัดทุกคนของแต่ละคณะจะต้องไปสวดมนต์ในสถานที่ซึ่งทางคณะกำหนดไว้ หลังจากสวดมนต์เสร็จแล้วสามารถทำกิจกรรมส่วนตัวตามอัธยาศัย ทางวัดมีข้อกำหนดว่าตั้งแต่เวลา ๒๒.๐๐ น. เป็นต้นไปห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น และทุกวันอาทิตย์เวลา ๑๖.๐๐ น. ทางวัดกำหนดให้ศิษย์วัดทุกคนจากทุกคณะไปประชุมสวดมนต์พร้อมกันที่ศาลาการเปรียญ หลังจากสวดมนต์แล้วจะมีพระภิกษุมาให้การอบรม

ศิษย์วัดราชาธิวาสจะมีกิจกรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งซึ่งปฏิบัติต่อเนื่องกันมา กล่าวคือ เมื่อศิษย์วัดคนใดสำเร็จการศึกษาจะมีการทำบุญเลี้ยงภัตตาหารแด่พระภิกษุในคณะที่ตนอาศัยอยู่ แต่จะมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละคณะ คือคณะเหนือศิษย์วัดจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร ส่วนคณะอื่นๆ พระภิกษุจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร กิจกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงถึงความรู้สึกในพระคุณของวัดที่ได้ให้ที่อยู่อาศัยแก่ศิษย์วัดจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา และในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงความยินดีต่อศิษย์วัดผู้สำเร็จการศึกษา

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของทิม (นามสมมติ) อายุ ๒๑ ปี ศิษย์วัด ภูมิลำเนาเดิมของทิมอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ ๓ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทิมมาอยู่ที่วัดโดยพี่ชายเคยเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดแห่งนี้ชักชวนมา โดยมาเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๔ ที่โรงเรียนในวัด ทิมพักอยู่ที่กุฏิเจ้าอาวาส ทิมคิดว่าการศึกษาที่ต่างจังหวัดมาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ แล้วมาพักอยู่ที่วัดจะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการศึกษาสูงกว่าผู้ที่พักอยู่ตามหอพัก เนื่องจากผู้ที่อยู่นอกวัดมีโอกาสนี้จะประพฤติตนไปในทางที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนได้ง่าย เช่น การมีเพื่อนหญิง (แฟน) การเที่ยวเตร่ นอกจากนี้ ทิมยังเห็นว่า การอยู่วัดมีข้อดีคือ ทำให้เป็นคนมีจิตใจเยือกเย็น เนื่องจากอยู่ใกล้ธรรมะ ไม่เครียดเนื่องจากสภาพแวดล้อมในบริเวณวัดดี แต่ในขณะเดียวกันทิมก็ยอมรับว่า มีเรื่องที่ยึดอัดบ้าง เช่น การที่ต้องไปสวดมนต์ทุกวัน หรือการที่ต้องระมัดระวังไม่ส่งเสียงดังกับเพื่อนศิษย์วัดเนื่องจากการรบกวนพระภิกษุ สามเณรในวัด เป็นต้น

วัดพระศรีมหาธาตุสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๘ จากการเสนอของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็นพลตรีหลวงพิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า ใครจะขออนุมัติเงินสร้างวัดขึ้นสักวัดหนึ่งเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยและให้แล้วเสร็จทันในงานวันชาติ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๔ สถานที่ที่จะสร้างนั้น ควรจะสร้างใกล้ ๆ กับอนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้มีเหตุผลว่าชาติกับศาสนาเป็นของคู่กัน เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ เพราะศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลมเกลียวอุปนิสัยและน้ำใจประชาชนให้บำเพ็ญตนและปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่ชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนไทยและชาติอื่น ๆ ยึดถืออยู่ เป็นศาสนาที่ทันสมัยอยู่เสมอ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตยด้วยแล้ว พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่เหมาะสมยิ่งด้วยประการทั้งปวง เพราะเป็นหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อีกประการหนึ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ดี งานสร้างชาติซึ่งกระทำภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ดี ที่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีมาแล้วก็โดยอาศัยพุทธานาภาพคุ้มครองป้องกันประเทศชาติราชฎร จึงสมควรที่จะสร้างวัดขึ้นสักวัดหนึ่งเพื่อให้เป็นที่เชิดชูพระบวรพุทธศาสนาคู่กันไปกับเกียรติศักดิ์ของประเทศชาติ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ให้สร้างวัดขึ้นวัดหนึ่งในที่ใกล้อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ และให้ชื่อว่า "วัดประชาธิปไตย"

ในขณะที่กำลังพิจารณาจัดสร้าง รัฐบาลได้จัดส่งคณะทูตพิเศษ มีพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็น นาวาเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้า ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ในจักรภพอังกฤษภาคเอเชีย เมื่อคณะทูตเดินทางไปถึงประเทศอินเดียได้ติดต่อขอพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และให้รัฐบาลอินเดียตอกลงพระศรีมหาโพธิ์ให้ ๕ กิ่ง จากต้นที่สืบเนื่องมาแต่ต้นเดิมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ พุทธคยา ประเทศอินเดีย พร้อมทั้งดินจากสังเวชนียสถาน คือที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ทรงแสดงปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน เมื่อมาถึงประเทศไทย รัฐบาลได้ตกลงอัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดที่สร้างใหม่นี้ และเห็นว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระบรมสารีริกธาตุเป็นศิริมงคลแก่วัดที่สร้างใหม่นี้ จึงตกลงตั้งนามวัดว่า "วัดพระศรีมหาธาตุ"

การสร้างวัดพระศรีมหาธาตุนี้รัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยการสร้างวัดนี้จึงควรยกให้เป็นงานของชาติ ให้เป็นการกุศลสาธารณะซึ่งประชาชนและรัฐบาลได้ร่วมกันทำเพื่อให้บรรลุผลเป็นสุขประโยชน์ทั่วประเทศ รัฐบาลจึงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกุศล โดยบริจาคทรัพย์ช่วยการสร้างวัดนี้ตามกำลังศรัทธา

โดยเหตุที่วัดนี้เป็นวัดเริ่มแรกในสมัยประชาธิปไตยและประสงค์จะให้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุเพื่อเป็นการเชิดชูพระบรมพุทธศาสนาและรักษาศิลปะของไทย รัฐบาลจึงมอบหมายให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางการช่างต่าง ๆ ร่วมมือกันสร้าง ในขั้นแรกได้มอบให้ พลเอกจรรยา รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็นพันเอกหลวงเสรีเริงฤทธิ์กับหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง กรมศิลปากรโดยหลวงวิจิตรวาทการ กับพระพรหมพิจิตรเป็นผู้ออกแบบ นายช่างกรมศิลปากรและกรมรถไฟเป็นนายช่างก่อสร้าง และต่อมาได้เชิญผู้มีเกียรติอีกหลายท่านให้ช่วยเหลือร่วมมือจนสำเร็จ กระทำพิธีเปิดและถวายเป็นเสนาสนะแห่งพระภิกษุสงฆ์เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๕

ตำนานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐาน ณ พระเจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุ (วัดพระศรีมหาธาตุ, ๒๕๔๖ : ๗๐ - ๗๒)

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน กรุงกุสินารา ราชธานี ครั้งนั้น พระราชาธิบดีและมหาพราหมณ์ผู้ครองมหานครและนครต่าง ๆ บรรดาที่เคารพและเลื่อมใสในพระพุทธองค์ทราบกิตติศัพท์ข่าวเสด็จปรินิพพานก็พากันส่งราชทูตและพราหมณ์ทูตมาขอรับส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุแห่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคจากมัลลกะษัตริย์ผู้ครองนครกุสินาราได้แล้วก็อัญเชิญไปด้วยยานาสักการะสู่อาณาเขตสถานนครแห่งตน สร้างพระสถูปปริมณฑลเป็นที่บรรจุและกระทำมหรรมบูชาฉลองเป็นการเอิกเกริกมโหฬาร พระบรมอัฐิธาตุของสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์จึงได้แพร่ประดิษฐาน ณ สถูปในประเทศต่าง ๆ ในครั้งแรกรวม ๘ ตำบล คือ

ประดิษฐาน ณ สถูปในกรุงราชคฤหมหานคร อันเป็นราชธานีแห่งแคว้นมคธตำบลหนึ่ง
 ประดิษฐาน ณ สถูปในกรุงกบิลพัสดุ์ อันเป็นราชธานีแห่งแคว้นสักกะซึ่งเป็นชาติภูมิของพระพุทธองค์ตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปในกรุงเวสาลี อันเป็นราชธานีแห่งแคว้นวัชชีตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปในอัลลกับปปนคร ตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปในเวฐฐที่ปปนคร ตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปในรามคาม อันเป็นราชธานีแห่งแคว้นวิเทหะ ตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปในปาวานคร อันเป็นราชธานีแห่งแคว้นมัลละ ตำบลหนึ่ง

ประดิษฐาน ณ สถูปกุสินารานคร อันเป็นที่ปรีนิพพาน ตำบลหนึ่ง

ครั้นพระพุทธศาสนากาลล่วงได้ประมาณ ๒๗๙ ถึง ๓๑๖ ปี มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรง
อานุภาพมากในชมพูทวีปพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าอโคทมหาราชทรงเลื่อมใสในพระ
บวรพุทธศาสนา มีพระราชประสงค์จะให้พระบรมธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสถิตสถาพรอยู่
ตลอดกาลนานและให้พุทธบริษัทมีเจดีย์วัตถุสถานทีเนื่องกับพระพุทธองค์เป็นที่บูชาโดยสะดวก
ทั้งถึงกัน จึงโปรดให้ริ่เจดีย์สถานที ๘ ตำบลนี้ อันชำรุดทรุดโทรมลงแล้วโดยมาก รวบรวมพระ
บรมธาตุทั้งปวงอันบรรจุอยู่ในเจดีย์สถานทีนั้น ๆ แล้วแบ่งสรรปันใหม่เป็นส่วนละน้อย ๆ นำไป
บรรจุไว้ในพระสถูปเจดีย์ทีทรงสร้างขึ้นใหม่ ณ ทีต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมายถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง
พระบรมธาตุของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้แพร่หลายไปทั่วมชมพูทวีป

ในบรรดาพระสถูปเจดีย์ทีพระเจ้าอโคทมหาราชได้ทรงสร้างขึ้นครั้งนั้น มีพระมหา
สถูปองค์หนึ่งทรงสร้างขึ้น ณ เมืองตักศิลา อันเป็นเมืองทีรุ่งเรืองทีสุดในทางพระพุทธศาสนา
เมืองหนึ่ง ตั้งอยู่ในทิศพายัพแห่งชมพูทวีป พระมหาสถูปองค์นี้มีชื่อว่ ธรรมราชาภิเก เป็น
เจดีย์สถานทีศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งในเมืองตักศิลา

ครั้นพระพุทธศาสนากาลล่วงได้ประมาณ ๖๒๐ ปี มีพระมหากษัตริย์ทรงอานุภาพ
มากในชมพูทวีปอีกพระองค์หนึ่งพระนามว่ กนิษกะ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีพระราช
ประสงค์จะเป็นพุทธศาสนูปถัมภก จึงได้ทรงสร้างเจดีย์สถานทีต่าง ๆ เหมือนอย่างพระเจ้าอโค
ทมหาราชได้ทรงกระทำมา และในครั้งนั้นพระมหาสถูปธรรมราชาภิเกในเมืองตักศิลาชำรุดทรุดโทรม
ลง พระเจ้ากนิษกะจึงได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมและสร้างเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายประการ คือ ขยาย
องค์พระมหาสถูปให้ใหญ่ออกไปและตกแต่งให้วิจิตรพิสดาร สร้างพระเจดีย์บริวารล้อมรอบพระ
เจดีย์องค์ใหญ่ขึ้น แต่การซ่อมแซมมิได้ทำในครั้งเดียวในรัชกาลพระเจ้ากนิษกะ แต่ได้ทำกันมา
โดยลำดับหลายครั้ง ทั้งก่อนและหลังรัชกาลพระเจ้ากนิษกะ แต่ปรากฏว่โบราณวัตถุทีขุดค้นพบ
ในบริเวณพระมหาสถูปนั้น มีพระพุทธรูป เงินตราและเครื่องดินเผา เป็นฝีมือของช่าง
คันธารราชาภิครั้งพระเจ้ากนิษกะเป็นส่วนมาก

ครั้นพระพุทธศาสนากาลล่วงได้ ๒๔๕๗ ปี นักปราชญ์ฝ่ายโบราณคดีของอังกฤษชื่อ เซอร์ ยอน มาแชล ได้ทำการขุดค้นบริเวณมหาสถูปธรรมราชาภิเกะนี้ เมื่อเขยดินออกจนเห็นส่วนฐานของพรตูปและวิหารต่าง ๆ แล้วก็เจาะเจดีย์องค์เล็กทางทิศเหนือของเจดีย์องค์ใหญ่แห่งมหาสถูปธรรมราชาภิเกะลึกลงไปใต้ดินประมาณ ๔ ศอกคืบ ก็พบผอบหินกลมผอบหนึ่งสูงประมาณ ๓ นิ้ว ภายในผอบมีกล่องทองคำบรรจุอัฐิชิ้นเล็ก ๆ กับพระอังคารของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและมีเศษพลอยชนิดหนึ่งปนอยู่ วัตถุที่ขุดค้นพบนี้ได้นำไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ณ ประเทศอินเดีย

ครั้นพุทธศักราช ๒๔๘๓ รัฐบาลไทยจัดส่งคณะชุดพิเศษไปเจริญสัมพันธไมตรียังประเทศต่าง ๆ ในจักรภพอังกฤษภาคเอเชีย รัฐบาลอินเดียได้พิจารณาเห็นว่าประชาชนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีอยู่ในนานาประเทศเป็นอันมาก แต่ประเทศเอกราชที่ยกย่องพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาทางราชการและพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของประเทศทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครพุทธศาสนูปถัมภกก็มีแต่ประเทศไทยประเทศเดียวเท่านั้น จึงได้มอบพระบรมสารีริกธาตุที่ขุดค้นพบ ณ มหาสถูปธรรมราชาภิเกะและเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พร้อมทั้งกิ่งพระศรีมหาโพธิ์และดินจากสังเวชนียสถานให้แก่คณะชุดพิเศษ และได้ทำพิธีมอบ ณ พิพิธภัณฑสถานเมืองกัลกัตตา เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เวลา ๑๗.๔๕ น. และคณะชุดพิเศษได้อัญเชิญพระบรมธาตุนี้มาโดยอากาศยาน ถึงพระนคร วันที่ ๑๓ เดือนเดียวกัน และอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทธโรสวอรัย ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รัฐบาลได้จัดให้มีมหกรรมสมโภชมีกำหนด ๗ วันตั้งแต่วันที่ ๑๖ ตุลาคมเป็นต้นไป จากนั้นรัฐบาลดำริว่า พระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาใหม่นี้ได้มาเมื่อประเทศไทยมีการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญอันนับว่าเป็นอุดมมงคล จึงสมควรจะเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ วัดพระศรีมหาธาตุ อันเป็นอารามซึ่งได้สถาปนาขึ้นเพื่อให้เป็นอนุสรณ์ถึงการปกครองตามระบอบใหม่นี้ จึงให้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ อารามนั้น พระบรมสารีริกธาตุ ณ มหาสถูปธรรมราชาภิเกะในประเทศอินเดียจึงได้มาประดิษฐาน ณ เจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

๔.๕.๒ การบริหารการปกครอง

ในด้านการบริหารการปกครอง วัดพระศรีมหาธาตุมิได้แบ่งการปกครองออกเป็นคณะ พระภิกษุทุกรูปขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส ปัจจุบันมีพระภิกษุ ๘๔ รูป สามเณร ๓๑ รูป แม่ชี ๑๔ คน และศิษย์วัด ๗๐ คน มีพระเทพญาณกวีเป็นเจ้าอาวาส และมีผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๑ รูป

ศิษย์วัดจะอยู่ในความดูแลของพระลูกวัดซึ่งเป็นหัวหน้าภิกษุที่ศิษย์วัดอาศัยอยู่และมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายปกครองกำกับดูแลศิษย์วัด พระภิกษุสามเณรในวัดส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดทางภาคอีสาน ส่วนภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ มีจำนวนน้อย ทางวัดจะมีการจัดทำทะเบียนศิษย์วัดในช่วงเข้าพรรษา โดยทะเบียนศิษย์วัดจะมีข้อมูลของศิษย์วัดแต่ละคนประกอบด้วย ชื่อ สกุล ภูมิลำเนา ชื่อบิดามารดา สัญชาติ สถานศึกษา ชื่อพระภิกษุที่เลี้ยง เป็นต้น

๔.๕.๓ วัดกับการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตในทัศนะของพระนิพนธ์ นิพุกโย

พระนิพนธ์ นิพุกโย ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดอุบลราชธานี เดินทางเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาชั้นสูง แผนกช่างก่อสร้าง จากวิชาเขตอุเทนถวาย และนักธรรมเอก ฝ่ายธรรม เคยทำงานที่โรงงานกระดาษบางปะอินระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๙ พรรษา ๒๒ ศิษย์วัดที่เคยอยู่ในความดูแลประสบความสำเร็จในชีวิตหลายคน ปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการเป็น ทหาร ตำรวจ และปลัดอำเภอปัจจุบันมีศิษย์วัดอยู่ในความดูแล ๓ คน ในอดีตท่านเคยมีศิษย์ในความดูแลบางช่วงเวลากว่า ๑๐ คน สำหรับหลักเกณฑ์ในการรับบุคคลเข้าเป็นศิษย์วัด คือ จะต้องมีความรู้ที่รู้จักแนะนำหรือพามาฝาก ซึ่งที่ผ่านมามีทั้งญาติและเพื่อนที่เคยเรียนหนังสือในรุ่นเดียวกับท่าน

ถึงแม้ในบางช่วงเวลาท่านจะมีลูกศิษย์จำนวนมากแต่ก็ได้จัดให้มีการปกครองระหว่างศิษย์วัดด้วยกัน แต่ได้มอบหมายให้ศิษย์วัดที่มาอยู่ก่อนให้คำแนะนำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างศิษย์วัดผู้มาอยู่ใหม่โดยใช้ระบบพี่ดูแลน้อง ซึ่งวิธีการดังกล่าวทำให้ศิษย์มีความใกล้ชิดและสามารถเรียนรู้ถึงแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในวัดได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีความกลมเกลียวและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในการปกครองศิษย์ท่านใช้หลักเมตตาและฝึกให้ศิษย์สังเกตด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากวัตรปฏิบัติของท่าน เมื่อมีโอกาสท่านจะฝึกให้ศิษย์รู้จักการสวดมนต์ ไหว้พระที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังสอนให้ศิษย์เรียนรู้ถึงวิธีการต้อนรับแขก การสนทนากับพระภิกษุ การสนทนากับฆราวาส

ในกรณีของพระนิพนธ์นั้น เนื่องจากศิษย์วัดที่ท่านให้การอุปการะจะเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ดังนั้น นอกจากท่านจะให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและอาหาร รวมทั้งของใช้ประจำวันแก่ศิษย์วัดแล้ว ท่านยังได้ให้การสงเคราะห์ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา ค่าเครื่องนุ่งห่ม

แก่ศิษย์วัดตามกำลังความสามารถ ซึ่งศิษย์ของท่านส่วนใหญ่จะเป็นบุตรของบุคคลที่เป็นเครือญาติกัน

ในด้านการกำหนดเกณฑ์ลงทะเบียนสำหรับศิษย์วัดที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมนั้น ท่านกำหนดไว้ว่า หากศิษย์วัดมีความประพฤติไม่ถูกต้องและดกเตือนแล้วไม่เชื่อฟัง จำนวน ๓ ครั้ง จะต้องหมดสถานภาพการเป็นศิษย์วัดและให้ไปหาที่อยู่ใหม่

อดีตศิษย์วัดที่เคยอยู่ในความดูแลของท่านซึ่งปัจจุบันสำเร็จการศึกษาและได้ประกอบอาชีพแล้วยังคงติดต่อและมาเยี่ยมท่านอยู่เสมอ กรณีที่รับราชการอยู่ต่างจังหวัดถ้ามีโอกาสเดินทางมาราชการที่กรุงเทพฯ จะมาเยี่ยมหรือมาพักที่วัด หากไม่ได้มาจะใช้วิธีติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อสอบถามความเป็นอยู่ บางรายถึงแม้ในปัจจุบันจะมีตำแหน่งหน้าที่การงานแล้ว แต่เมื่อมาพักที่วัดในเวลาเช้าก็ยังติดตามท่านออกรับบิณฑบาตเช่นในอดีต

๔.๕.๔ ศิษย์วัดพระศรีมหาธาตุ

ศิษย์วัดจะมาอยู่เพื่อศึกษาเล่าเรียนมีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับปริญญาโท อายุตั้งแต่ ๑๓ ปีขึ้นไป ศิษย์วัดที่เรียนระดับมัธยมศึกษาจะเรียนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตดอนเมืองและบางเขน แต่ส่วนใหญ่จะเรียนในระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาลัยเทคนิคดอนเมือง ศิษย์วัดพระศรีมหาธาตุจะมีภูมิลำเนาจากทุกภาค โดยส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาจากภาคอีสาน

กิจกรรมในแต่ละวันของศิษย์วัดจะเริ่มด้วยการติดตามพระภิกษุออกรับบิณฑบาตในเวลาเช้าซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ เส้นทางที่ไปจะเป็นหมู่บ้านในชอยบริเวณใกล้วัด ในกรณีที่พระภิกษุมีศิษย์วัดหลายคน ก็จะสับเปลี่ยนกันทำหน้าที่ติดตามพระภิกษุ ศิษย์วัดที่ไม่ได้ติดตามพระภิกษุออกรับบิณฑบาตก็จะทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น ทำความสะอาดกุฏิและบริเวณรอบ ๆ กุฏิ เตรียมสถานที่ฉันภัตตาหาร เมื่อพระภิกษุกลับจากบิณฑบาตก็จะจัดสำรับถวายพระภิกษุ หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้วศิษย์วัดจะรับประทานอาหาร ล้างถ้วยชามและไปเรียนหนังสือ ทางวัดกำหนดเวลาในการปิดประตูวัดไว้ในเวลา ๒๒.๐๐ น. ดังนั้น หากศิษย์วัดมีกิจต้องออกไปนอกวัดจะต้องกลับให้ทันก่อนเวลาดังกล่าว

ในวันหยุดประจำสัปดาห์และวันหยุดนักขัตฤกษ์จะมีประชาชนไปทำบุญที่วัดเป็นจำนวนมาก โดยจะไปถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุรูปที่รู้จักหรือเคารพนับถือ ส่วนใหญ่ผู้ที่ไปทำบุญจะเตรียมอาหารมาเองและนำไปยังกุฏิของพระภิกษุโดยตรง ซึ่งศิษย์วัดประจำกุฏิจะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่และอาหารถวายแด่พระภิกษุสามเณรในกุฏิ

ทางวัดกำหนดให้มีการเลือกศิษย์วัดขึ้นทำหน้าที่เป็นประธานศิษย์วัด โดยผู้ทำหน้าที่เป็นประธานศิษย์วัดนั้นจะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่เคยบวชมาก่อนและทราบแนวปฏิบัติทางศาสนาของวัด รวมทั้งได้รับความเห็นชอบจากศิษย์วัดด้วยกันและพระภิกษุในวัด ประธานศิษย์วัดมีหน้าที่ในการช่วยแจ้งศิษย์วัดด้วยกันช่วยเหลือการงานของวัด รวมทั้งเป็นผู้นำในการสวดมนต์ไหว้พระ

ในระหว่างเข้าพรรษา วัดพระศรีมหาธาตุได้มีการกำหนดให้ศิษย์วัดทุกคนสวดมนต์และเข้ารับการอบรมจากพระภิกษุทุกเย็นวันอาทิตย์ โดยศิษย์วัดทุกคนจะต้องไปพร้อมกันที่ศาลาการเปรียญเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. และร่วมกันสวดมนต์โดยมีประธานศิษย์วัดเป็นผู้นำ หลังเสร็จสิ้นจากการสวดมนต์แล้วจะมีพระภิกษุมาให้การอบรม การอบรมเป็นการบรรยายธรรมะโดยมีสาระเกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาเล่าเรียน การวางตัว การอยู่ร่วมกันและความสามัคคีในหมู่คณะ

เนื่องจากวัดพระศรีมหาธาตุเป็นสถานที่สำหรับอบรมพระธรรมทูตและเป็นโรงเรียนพระสังฆาธิการ ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมดังกล่าวศิษย์วัดจะต้องช่วยพระภิกษุอำนวยความสะดวกและดูแลความเรียบร้อยในด้านต่าง ๆ เช่น การช่วยดูแลทำความสะอาดสถานที่สำหรับใช้ในการอบรม การเตรียมเครื่องเสียง ช่วยยกโต๊ะเก้าอี้ไปจัดในบริเวณงาน เตรียมภาชนะใส่อาหารและน้ำดื่ม ทำความสะอาดบริเวณวัด การติดตั้งระบบไฟฟ้าและเครื่องเสียง เป็นต้น

ศิษย์วัดมีความเห็นว่า การได้มาอยู่ที่วัดทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ผู้อื่นเนื่องจากได้พบคนหลายประเภทในที่เดียวกัน ช่วยฝึกนิสัยให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย เนื่องจากจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น การติดตามพระภิกษุออกรับบิณฑบาตทำให้ต้องตื่นแต่เช้า หรือการสวดมนต์ ให้เป็นไปตามเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ติดเป็นนิสัยเมื่อไปทำงาน ในขณะที่เด็กที่อยู่ในวัยเดียวกันซึ่งอยู่ที่บ้านหรือพักอยู่ตามหอพักเอกชนอาจไม่มีความจำเป็นต้องเคร่งครัดในเรื่องดังกล่าว แต่ในขณะที่เดียวกันศิษย์วัดที่เพิ่งจากบ้านมาอยู่ที่วัดจะรู้สึกขาดความอบอุ่นเนื่องจากต้องจากบิดามารดามาอยู่ตามลำพังและต้องดูแลตนเอง

บทที่ ๕

วิเคราะห์ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง วัดกับเยาวชน : บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมสาระที่เกี่ยวข้องกับวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา สำหรับในบทนี้ จะได้นำผลการศึกษาที่ได้มีการนำเสนอในเชิงพรรณนาไว้ในบทที่ ๔ มาประมวลและวิเคราะห์ เป็นหมวดหมู่ โดยหัวข้อหลักของเนื้อหาที่นำเสนอประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของวัดและศิษย์วัด ที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ความเป็นมาและวิถีชีวิตของศิษย์วัด วิธีปกครองศิษย์วัด อดีตศิษย์วัด กับวัด พระภิกษุและศิษย์วัดปัจจุบัน ทักษะอื่น ๆ จากพระภิกษุ เช่น ข้อดี ข้อเสียของการมี ศิษย์วัด ศิษย์วัดควรได้รับการพัฒนาอย่างไร และทักษะอื่น ๆ จากศิษย์วัด เช่น ข้อดี ข้อจำกัด ของการเป็นศิษย์วัด สิ่งที่ได้รับจากการอยู่วัดและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ชีวิตนอกวัด รวมทั้งสิ่งที่ศิษย์วัดอยากได้รับเพิ่มเติมจากวัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ ข้อมูลทั่วไปของวัดและศิษย์วัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

๕.๑.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เลือกวัดเป็นกรณีศึกษาจำนวน ๕ แห่ง โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางต่อไปนี้

วัด	จำนวนผู้ให้ข้อมูล		
	พระภิกษุ	ศิษย์วัด	รวม
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	๑	๓	๔
วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร	๑	๓	๔
วัดชนะสงคราม	๑	๓	๔
วัดราชาธิวาสวิหาร	๑	๓	๔
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร	๑	๓	๔
รวม	๕	๑๕	๒๐

๕.๑.๒ สถิติจำนวนบุคลากรของวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

วัด	จำนวน				
	พระภิกษุ	สามเณร	แม่ชี	ศิษย์วัด	รวม
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	๓๖	๔	-	๒๐	๖๐
วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร	๙๐	๓๐	-	๖๐	๑๘๐
วัดชนะสงคราม	๙๗	๒๕	๓๔	๔๗	๒๐๓
วัดราชาธิวาสวิหาร	๖๕	๒๖	๙	๘๐	๑๘๐
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร	๘๔	๓๑	๑๔	๗๐	๑๙๙

๕.๑.๓ ภูมิสำเนาของศิษย์วัด

ศิษย์วัดทุกคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นผู้ที่มีภูมิสำเนาในต่างจังหวัด โดยส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดเดียวกันหรือจังหวัดในภาคเดียวกันกับพระภิกษุที่มาอาศัยอยู่ด้วย

๕.๑.๔ วัดอุปสรรคในการมาอยู่วัดของศิษย์วัด

วัดอุปสรรคในการอยู่วัดของศิษย์วัดกรุงเทพมหานครในปัจจุบันไม่มีความแตกต่างจากในอดีตมากนักคือมาอยู่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียนต่างกันแต่เพียงว่า ในปัจจุบันโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาได้แยกออกจากวัด ดังนั้น การมาอยู่วัดของศิษย์วัดจึงเป็นลักษณะของการใช้วัดเป็นที่พักอาศัยในการมาศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ โดยจะเลือกอาศัยอยู่ในวัดที่ใกล้กับสถานศึกษาหรือสามารถเดินทางไปสถานศึกษาได้สะดวก ศิษย์วัดที่ยังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมหากในวัดมีโรงเรียนก็จะเรียนอยู่ที่โรงเรียนในวัด

๕.๒ ความเป็นมาและวิถีชีวิตของศิษย์วัด

๕.๒.๑ สาเหตุที่มาอยู่วัด

ในสมัยโบราณเด็กผู้ชายมักถูกส่งเข้ามาอยู่วัด เนื่องจากวัดเป็นสถานที่แห่งเดียวที่จะให้การศึกษาล่าเรียนศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ โดยมีพระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอด ดังนั้นบุคคลไม่ว่าจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไรถ้าต้องการให้บุตรหลานได้ศึกษาล่าเรียนก็จะ

นำมาฝากให้อยู่ที่วัดเป็นลูกศิษย์พระ เพื่อให้มีโอกาสเรียนหนังสือรวมทั้งได้รับการอบรมศีลธรรม จริยธรรม ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยก่อนไม่มีที่พักอาศัยของเอกราชให้เขาเช่นในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อต้องการศึกษาหาความรู้ก็ต้องอาศัยอยู่ในวัดและทำหน้าที่เป็นศิษย์วัดคอยปรนนิบัติผู้เป็น อาจารย์ แต่ปัจจุบันได้มีเอกราชเปิดบริการให้เขาที่อยู่อาศัยขึ้นอย่างมากมาในรูปแบบหอพัก อพาร์ท เมนต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณชุมชนใกล้สถาบันการศึกษา นักเรียนนักศึกษาจึงเปลี่ยนไป ใช้บริการที่พักอาศัยของเอกราชมากกว่า ผู้ที่มาอยู่วัดส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ที่บิดามารดามีรายได้น้อย เพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย

๕.๒.๒ การเข้าสู่ความเป็นศิษย์วัด

การที่วัดจะรับบุคคลเข้าเป็นศิษย์วัดจำเป็นต้องมีบุคคลที่รู้จักกับเจ้าอาวาสหรือ พระภิกษุในวัดเป็นผู้แนะนำมาซึ่งมีศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกกันว่า “มาตามสาย” ศิษย์วัดแต่ละคนมี เส้นทางหรือผู้ชักนำให้เข้ามาอยู่ในวัดที่แตกต่างกันออกไป พอจะจำแนกได้ ดังนี้

(๑) บิดามารดา ผู้ปกครอง รู้จักกับพระภิกษุในวัดรูปใดรูปหนึ่งก็จะฝากให้บุตร หลานของตนมาอยู่ในความดูแลของพระภิกษุรูปนั้น ส่วนมากมักเป็นผู้ที่อยู่ในจังหวัดเดียวกัน หรืออยู่ในภาคเดียวกันและพระภิกษุในวัดก็จะอยู่ในปกครองของพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์สูงกว่า ซึ่งมีภูมิฐานะเดียวกัน จึงเรียกว่าเป็น “สายเดียวกัน” ศิษย์วัดส่วนใหญ่จะมีเส้นทางเข้าสู่การเป็น ศิษย์วัดในรูปแบบนี้

- (๒) พระภิกษุที่วัดในต่างจังหวัดซึ่งคุ้นเคยกับพระภิกษุในวัดหรือเจ้าอาวาสพามาฝาก
- (๓) มีพี่น้องซึ่งเคยอุปสมบทอยู่ที่วัดพามาฝาก
- (๔) มีเพื่อนซึ่งเป็นศิษย์วัดอยู่แล้วชักชวนมา
- (๕) โยมที่ถวายอาหารบิณฑบาตและคุ้นเคยกับพระภิกษุเป็นผู้ฝาก

๕.๒.๓ หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับบุคคลเป็นศิษย์วัด

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุซึ่งมีศิษย์วัดอยู่ในการปกครองพบว่าโดยทั่วไปจะมี หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับบุคคลเป็นศิษย์วัด ดังนี้

- (๑) มีบุคคลที่รู้จักพามาฝาก เป็นเกณฑ์ที่พระภิกษุทุกรูปให้ความสำคัญมากที่สุด
- (๒) มีความสมัครใจมาอยู่วัด ไม่มาโดยถูกบังคับ
- (๓) มาอยู่วัดเพื่อเป็นที่พักในการศึกษาเล่าเรียน

- (๔) พร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบของวัด
- (๕) จะต้องไม่เป็นเด็กเล็กเกินไป สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระกับผู้อื่น
- (๖) อารธนาศีล อารธนาธรรมได้ เพื่อให้สามารถเป็นผู้นำญาติโยมซึ่งมาทำบุญที่วัดกล่าวคำอารธนาศีล อารธนาธรรม ในกรณีที่ผู้มาทำบุญไม่สามารถกล่าวเองได้ หลักเกณฑ์นี้ มีกำหนดไว้สำหรับวัดบางแห่ง

๕.๒.๔ การขัดเกลาทางสังคม

เมื่อเข้ามาอยู่ในวัดศิษย์วัดจะอยู่ในความปกครองดูแลของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในคณะ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าคณะอีกชั้นหนึ่ง พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ปกครองโดยตรงของศิษย์วัดจะเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของศิษย์วัดทั้งในด้านระเบียบวินัย ความประพฤติ กิริยามารยาท ตลอดจนการศึกษา พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ปกครองแต่ละรูปจะมีวิธีการขัดเกลาศิษย์เพื่อให้อยู่ในสังคมของชาววัดที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

๑) ให้สังเกตจากเพื่อนศิษย์วัดด้วยกัน

พระภิกษุบางรูปจะให้ศิษย์ที่เข้ามาอยู่ใหม่สังเกตและปฏิบัติตามศิษย์วัดที่อยู่ก่อนระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเริ่มสอนในสิ่งที่เห็นว่ายังไม่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในภายหลัง

๒) ให้ศิษย์วัดรุ่นพี่หรือศิษย์วัดที่อยู่มาก่อนช่วยให้คำแนะนำ ส่วนใหญ่ศิษย์วัดจะได้เรียนรู้แนวทางในการปฏิบัติตนในการอยู่วัดจากศิษย์วัดรุ่นพี่หรือศิษย์วัดที่อยู่มาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปรนนิบัติพระภิกษุ การดูแลรักษาความสะอาดข้าวของเครื่องใช้ในกุฏิ การช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ของวัด การแนะนำสถานที่และบุคคลภายในวัด เพื่อให้ศิษย์วัดเกิดความคุ้นเคย

๓) ให้สังเกตจากการปฏิบัติของพระภิกษุซึ่งเป็นผู้ปกครองเป็นแบบอย่าง

๕.๓ วิธีการปกครองศิษย์วัด

๕.๓.๑ กฎระเบียบ แนวปฏิบัติของศิษย์วัด

วัดทุกแห่งที่เลือกเป็นกรณีศึกษาจะมีข้อกำหนดซึ่งใช้เป็นแนวปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในวัด ทั้งพระภิกษุ สามเณร รวมทั้งศิษย์วัด เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เรียกว่า กติกาสงฆ์ บางแห่งเรียกว่า ระเบียบวัด ในกติกาสงฆ์หรือระเบียบวัดจะ

แบ่งแนวปฏิบัติออกเป็นหมวดที่ว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ในแต่ละหมวดจะกล่าวถึงรายละเอียดข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหมวดนั้น ๆ โดยแบ่งออกเป็นข้อ ๆ ซึ่งการแบ่งหมวดจะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัด บางแห่งจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับศิษย์วัดไว้ในกติกาทิหรือระเบียบ โดยแบ่งเป็นหมวดไว้อย่างชัดเจน เช่น มีหมวดที่กล่าวถึงระเบียบว่าด้วยศิษย์วัด แต่บางแห่งจะกล่าวรวมอยู่ในหมวดที่ว่าด้วยความรับผิดชอบของเจ้าคณะหรือพระภิกษุในฐานะเป็นผู้ปกครองดูแลศิษย์วัดโดยตรง โดยทั่วไปข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับศิษย์วัดสามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

๑) สถานภาพของศิษย์วัด เป็นการให้คำจำกัดความหรือความหมายของศิษย์วัดว่าหมายถึงบุคคลประเภทใดหรือมีคุณสมบัติอย่างไร การระบุถึงการคงอยู่และสิ้นสุดแห่งสถานภาพการเป็นศิษย์วัด

๒) การปกครอง จะมีการระบุไว้ว่าศิษย์วัดจะอยู่ในการปกครองดูแลของผู้ใด การโยกย้ายเปลี่ยนแปลงที่อยู่หรือสังกัดภายในวัด การลาเมื่อมีกิจนอกวัด

๓) การปฏิบัติตนเมื่ออาศัยอยู่ในวัด เป็นการกำหนดถึงข้อควรปฏิบัติและละเว้นการปฏิบัติของศิษย์วัด เช่น การรักษาความสะอาด งดเว้นการชอมแซม เปลี่ยนแปลงเสนาสนะหรือเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ใด ๆ อันเป็นสมบัติของวัด การงดเว้นการเล่นดนตรีหรือใช้เครื่องขยายเสียงดังเกินพอดี ซึ่งเป็นการทำลายความสงบภายในวัด การไม่เล่นการพนัน การไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษภายในวัด นอกจากนี้วัดบางแห่งยังมีข้อกำหนดครอบคลุมไปถึงการแต่งกายของศิษย์วัดด้วย

๔) การประชุมอบรมศิษย์วัด โดยกำหนดวัน เวลา สถานที่ ช่วงเวลาที่ต้องจัดให้มีการประชุมอบรม รวมทั้งผู้ที่มีหน้าที่เข้าร่วมการประชุมอบรม

๕) ความผิดและการลงโทษ เป็นการกล่าวถึงลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและบทบัญญัติในการลงโทษ นอกจากนี้ พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ปกครองอาจกำหนดแนวทางในการปฏิบัติตนของศิษย์วัดซึ่งอยู่ในความดูแลของตนไว้ เช่น มีความตรงต่อเวลา ในกรณีที่ต้องอยู่ร่วมกิจกรรมของโรงเรียนต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ถ้ามีกิจธุระจะไม่อยู่ที่วัดในบางเวลาต้องบอกลา ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ดื่มสุรา เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติด ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประหยัด ให้ความเคารพต่อพระภิกษุสามเณรหรือศิษย์วัดที่มีอาวุโสกว่า มีความสามัคคี รู้จักให้อภัยผู้อื่น ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เป็นต้น

๕.๓.๒ กิจกรรมของศิษย์วัด

โดยทั่วไปศิษย์วัดจะมีกิจกรรมหลัก ๆ คล้ายกัน ในกรณีที่พระภิกษุมีศิษย์วัดในการปกครองหลายคนก็จะแบ่งกันรับผิดชอบหน้าที่ต่าง ๆ รวมทั้งมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ กิจกรรมของศิษย์วัดสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

๑) กิจกรรมประจำวัน

(๑) การติดตามพระภิกษุไปบิณฑบาต

การติดตามพระภิกษุไปบิณฑบาตบางครั้งเรียกว่า “เดินบาตร” ศิษย์วัดในกรุงเทพฯ ต้องตื่นแต่เช้า หลังจากทำภารกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว จะต้องเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการบิณฑบาต เช่น ทำความสะอาดบาตร เตรียมถุงหรือภาชนะสำหรับใส่อาหารและสิ่งของที่ได้รับการบิณฑบาต และรอเวลาที่ จะออกตามพระภิกษุไปช่วยรับอาหารบิณฑบาต ซึ่งส่วนใหญ่จะออกจากวัดเมื่อสามารถมองเห็นเส้นลายมือ เหตุที่กำหนดเวลาโดยยึดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลักเนื่องจากในแต่ละฤดูกาลความสว่างของท้องฟ้าในเวลาเช้าจะไม่เท่ากัน โดยฤดูหนาวท้องฟ้าจะสว่างช้ากว่าฤดูร้อน

(๒) การจัดสำรับถวายพระ

เมื่อกลับมาถึงวัดแล้วศิษย์วัดจะนำอาหารที่ได้รับจากการบิณฑบาตมาจัดสำรับ รวมทั้งเตรียมน้ำฉันประเคนพระภิกษุ เมื่อพระภิกษุฉันแล้วศิษย์วัดก็จะรับประทานอาหารและทำความสะอาดภาชนะรวมทั้งจัดเก็บให้เรียบร้อย

การรับบิณฑบาตของวัดในกรุงเทพฯ จะได้รับอาหารเป็นจำนวนมาก วัดบางแห่งนอกจากศิษย์วัดสามารถแบ่งอาหารส่วนหนึ่งไว้รับประทานในมือเย็นแล้ว ยังมีอาหารเหลืออีกส่วนหนึ่งซึ่งก็จะมอบให้บุคคลภายนอกที่ขาดแคลนไปรับประทาน แต่บางแห่งในมือเย็นศิษย์วัดต้องจัดหาอาหารเอง

(๓) การดูแลรักษาความสะอาดในบริเวณกุฏิและภายในบริเวณวัด

โดยการปิดกวาดเช็ดถูในกุฏิ รวมทั้งปิดกวาดพื้นที่บริเวณรอบ ๆ กุฏิ นอกจากนี้วัดบางแห่งยังกำหนดให้วันเสาร์ – อาทิตย์เป็นวันทำความสะอาดบริเวณวัด โดยมีพระภิกษุเป็นผู้กำกับดูแล

(๔) การอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุ เช่น การช่วยจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นและต้องซื้อจากภายนอกวัด การช่วยดูแลด้านปัจจัยและดำเนินการด้านการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติ

(๕) การสวดมนต์ในเวลาเย็นของทุกวัน

เป็นการสวดมนต์ภายในของแต่ละกุฏิ ซึ่งศิษย์วัดจะต้องสวดมนต์ทุกวัน ยกเว้นวันอาทิตย์ซึ่งวัดส่วนใหญ่จะจัดให้ศิษย์วัดทุกคนไปสวดมนต์ด้วยกันตามสถานที่ที่ทางวัดกำหนดไว้ เช่น ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

๒) กิจกรรมอื่น ๆ

(๑) การสวดมนต์ไหว้พระและเข้าร่วมการประชุมศิษย์วัด

วัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาส่วนใหญ่จะกำหนดให้ศิษย์วัดทุกคนสวดมนต์พร้อมกันสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ในเวลาเย็นวันอาทิตย์ บางวัดจะกำหนดให้มีเฉพาะในช่วงเช้าพรรษา หลังจากสวดมนต์แล้วจะมีพระภิกษุมาอบรมศิษย์วัด สารที่อบรมโดยทั่วไปจะเป็นเรื่อง การศึกษา การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวัด การรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย แจ่งกำหนดการซึ่งวัดจะมีงาน เช่น งานประจำปี งานกฐิน เป็นต้น

(๒) การช่วยเหลือวัดเมื่อมีงานสำคัญ

เมื่อวัดจะมีงานในโอกาสต่าง ๆ เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา ศิษย์วัดจะเข้ามีส่วนร่วมในการเตรียมสถานที่จัดงาน เช่น ช่วยยกโต๊ะเก้าอี้ไปจัดในบริเวณงาน เตรียมภาชนะใส่อาหารและน้ำดื่ม ทำความสะอาดบริเวณวัด การติดตั้งระบบไฟฟ้าและเครื่องเสียง เป็นต้น

(๓) การฝึกตอบกระทู้ธรรม

พระภิกษุบางรูปจะฝึกให้ศิษย์วัดซึ่งอยู่ในความดูแลฝึกตอบกระทู้ธรรม ในช่วงเวลาว่าง เช่น วันเสาร์ อาทิตย์ เพื่อให้ศิษย์วัดใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และได้เรียนรู้ธรรมะ

(๔) การติดตามพระภิกษุไปในกิจนิมนต์ เมื่อพระภิกษุได้รับกิจนิมนต์ไปในงานพิธีการต่าง ๆ บางรูปจะให้ศิษย์วัดติดตามไปด้วย ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ศิษย์วัดได้เห็นแนวปฏิบัติในงานพิธีการ ทำให้เกิดความรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต

๕.๓.๓ การลงโทษเมื่อทำความผิด

โดยทั่วไปเมื่อศิษย์วัดกระทำความผิด พระภิกษุจะกำหนดโทษไว้ โดยเริ่มจากการว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังและยังมีการทำผิดอีกก็จะให้พิจารณาตัวเองและขอให้ออกจากวัดไปในที่สุด อย่างไรก็ตามวัดบางแห่งยังคงมีการทำโทษศิษย์วัดโดยการเฆี่ยนอยู่บ้าง ในกรณีที่ศิษย์วัดยังเป็นเด็กระดับมัธยมศึกษา แต่จะทำเมื่อเคยตักเตือนในเรื่องที่เคยทำผิดมาแล้ว และศิษย์วัดไม่เชื่อฟังยังคงมีการประพฤติผิดอีก จากการสัมภาษณ์พระภิกษุซึ่งเคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตพบว่า ส่วนใหญ่ศิษย์วัดในปกครองจะไม่เคยทำความผิดจนถึงขั้นให้ออกจากวัด ส่วนใหญ่เป็นเพียงการว่ากล่าวตักเตือน บางครั้งการลงโทษจะกระทำโดยผ่านทาง การพูดและการแสดงออกโดยท่าทางการนิ่งไม่พูดกับศิษย์วัด ซึ่งจะทำให้ศิษย์วัดจะรู้สึกอึดอัด วางตัวไม่ถูก และเข้าหน้าไม่ติด

๕.๓.๔ ปัญหาที่พบในการปกครองศิษย์วัดและการแก้ไข

พระภิกษุในวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาประสบปัญหาในการปกครองศิษย์วัดในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยปัญหาที่พระภิกษุในวัดรูปอื่น ๆ พบในการปกครองศิษย์วัดในปัจจุบันมีดังนี้

- (๑) ไม่สามารถติดตามความประพฤติของศิษย์วัดได้เมื่อออกไปนอกวัด
- (๒) การละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมายไว้ เช่น นอนตื่นสายทำให้ติดตามพระภิกษุไปรับอาหารบิณฑบาตไม่ทัน การไม่จัดเตรียมสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ให้พระภิกษุ ส่วนใหญ่ปัญหาดังกล่าวจะเกิดในกรณีศิษย์วัดยังอยู่ในวัยเด็ก
- (๓) การคบเพื่อน พระภิกษุบางรูปพบปัญหาศิษย์วัดคบเพื่อนนอกวัดและเกรงว่าจะชักชวนกันไปประพฤติในทางที่ไม่ถูกต้อง พระภิกษุจะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยอนุญาตให้ศิษย์วัดพาเพื่อนมาที่วัดได้ เพื่อให้สามารถดูแลพฤติกรรมได้อย่างใกล้ชิดและลดปัญหาการชักชวนกันไปประพฤติในทางที่ไม่ถูกไม่ควร
- (๔) การเที่ยวกลางคืน เป็นปัญหาที่พบโดยทั่วไปในกลุ่มศิษย์วัดที่อยู่ในวัยรุ่น พระภิกษุจะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการกำหนดเวลาในการกลับวัด
- (๕) การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
- (๖) ศิษย์วัดบางคนเมื่ออยู่ในวัดเป็นเวลานานจะไม่ค่อยเคารพพระภิกษุสามเณร จะเคารพเฉพาะรูปที่ปกครองดูแลเท่านั้น
- (๗) เมื่อพาเพื่อนเข้ามาในวัดจะส่งเสียงดังรบกวนพระภิกษุสามเณร

๕.๓.๕ การสนับสนุนที่ศิษย์วัดได้รับจากทางวัด

(๑) ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญที่สุดสำหรับศิษย์วัด ศิษย์วัดที่มาจากต่างจังหวัดจะไม่เรียกร้องความสะดวกสบายเรื่องที่พักอาศัย เพราะทุกคนจะมีความรู้สึกว่าการที่ได้มาอยู่วัดเพื่อเป็นที่พักอาศัยระหว่างเข้ามาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ นั้น นับเป็นโอกาสที่ดีที่สุดแล้วและไม่ต้องการสิ่งใดมากไปกว่านี้

(๒) อาหาร ศิษย์วัดจะมีอาหารบริโภค บางวัดพระภิกษุได้รับอาหารจากการออกบิณฑบาตจำนวนมากพอที่ศิษย์วัดจะเก็บไว้เป็นอาหารมื้อกลางวันและมื้อเย็น แต่บางวัดจะมีเฉพาะอาหารเช้าที่ได้จากการบิณฑบาตของพระภิกษุ อาหารกลางวันศิษย์วัดจะรับประทานข้างนอกเนื่องจากต้องออกไปเรียนหนังสือ ส่วนมื้อเย็นบางครั้งก็รับประทานมาจากข้างนอก บางครั้งก็ซื้อมาช่วยกันทำที่วัด

(๓) ของใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ของใช้ประเภท สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ซึ่งพระภิกษุจะได้รับจากที่ประชาชนนำมาถวายเป็นจำนวนมาก ศิษย์วัดสามารถเบิกของใช้เหล่านี้จากพระภิกษุ เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย

(๔) ค่าสาธารณูปโภค พระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าคณะหรือเป็นผู้ดูแลกุฏิจะเป็นผู้รับภาระค่าสาธารณูปโภค ได้แก่ ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์

(๕) ค่าใช้จ่ายประจำวัน ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของพระภิกษุ บางรูปจะมอบค่าใช้จ่ายประจำวันให้ศิษย์วัดทุกวัน การให้จำนวนมากน้อยเท่าไรขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการใช้จ่ายของศิษย์วัด แต่พระภิกษุบางรูปจะไม่มีให้ทุกวัน แต่ถ้าศิษย์คนใดขาดเหลือ เช่น ไม่มีค่ารถไปเรียนหนังสือก็จะขอเป็นครั้ง ๆ ไป

(๖) ค่าตอบแทนจากผู้มาทำบุญที่วัด ในกรณีที่มิได้ผู้มาทำบุญเลี้ยงพระในคณะหรือกุฏิที่ศิษย์วัดอาศัยอยู่ ศิษย์วัดจะช่วยอำนวยความสะดวก โดยช่วยจัดอาหารที่นำมาถวายพระภิกษุรวมทั้งล้างภาชนะหลังจากเสร็จพิธีแล้ว ก่อนกลับเจ้าภาพที่มาทำบุญจะมอบเงินเป็นค่าตอบแทนแก่ศิษย์วัด ส่วนจำนวนที่ได้รับจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้มาทำบุญ

(๗) ทุนการศึกษา วัดบางแห่งจะมีทุนการศึกษาให้กับศิษย์วัดที่มีความประพฤติดี

๕.๔ อดีตศิษย์วัดกับวัด พระภิกษุ และศิษย์วัดปัจจุบัน

ศิษย์วัดที่สำเร็จการศึกษา เมื่อมีตำแหน่งหน้าที่การงานและมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแล้วก็ยังคงกลับมาเยี่ยมเยียนพระภิกษุที่เคยอยู่ด้วยตามโอกาส เมื่อศิษย์วัดมาเยี่ยม

พระภิกษุก็จะมีโอกาสได้พบปะและรู้จักกับศิษย์วัดรุ่นปัจจุบันโดยการแนะนำจากพระภิกษุ อดีตศิษย์วัดจะช่วยให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ แก่ศิษย์วัดรุ่นปัจจุบันเท่าที่สามารถทำได้ เช่น ตักเตือนให้ขยันศึกษาเล่าเรียน แนะนำในเรื่องการศึกษาต่อ แนะนำให้ไปสมัครงาน เป็นต้น

๕.๕ ทศนะอื่น ๆ จากพระภิกษุ

๕.๕.๑ ข้อดี ข้อเสีย ของการมีศิษย์วัด

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุที่เคยมีศิษย์วัดในปกครองประสบความสำเร็จในชีวิตถึง ข้อดี ข้อเสีย ของการมีศิษย์วัด สามารถจำแนกได้ ดังนี้

ข้อดี

- (๑) ช่วยแบ่งเบาภาระของพระภิกษุสามเณรในกิจการงานด้านต่าง ๆ ของวัด เช่น การดูแลรักษาความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้ การรักษาความสะอาดในกุฏิที่พักอาศัยและบริเวณวัด
- (๒) ช่วยดูแลกุฏิในเวลาที่มีพระภิกษุสามเณรมีกิจธุระ
- (๓) ช่วยปฏิบัติกิจบางประการแทนในกรณีเป็นข้อจำกัดซึ่งพระภิกษุไม่สามารถปฏิบัติได้หรือปฏิบัติไม่สะดวกหรือเป็นข้อจำกัดในนิทายของพระภิกษุ เช่น การดำเนินการด้านการเงินของพระภิกษุธรรมยุตนิทาย เป็นการช่วยให้พระภิกษุสามเณรรักษาศีลได้สมบูรณ์ขึ้น
- (๔) ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดหาเครื่องใช้ที่จำเป็นให้กับพระภิกษุ
- (๕) การช่วยต้อนรับแขกที่มาพบพระภิกษุ

ข้อเสีย

พระภิกษุส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การมีศิษย์วัดไม่ค่อยมีผลในทางลบมากนัก เพราะส่วนใหญ่ศิษย์วัดจะมาอยู่วัดเพื่อศึกษาเล่าเรียน ซึ่งโดยพื้นฐานจะเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกและมีความมุ่งมั่นในทางที่ดีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ข้อเสียที่อาจมีบ้างแต่ก็ไม่ถึงกับทำให้เกิดปัญหาที่รุนแรงแต่อย่างใด ข้อเสียในการมีศิษย์วัดได้แก่

- (๑) เป็นภาระในการสอดส่องดูแลความประพฤติ
- (๒) หากศิษย์วัดที่มาอยู่ด้วยมีความประพฤติไม่ดีจะเป็นภาระของพระภิกษุในการอบรมสั่งสอน อย่างไรก็ตาม วัดทุกแห่งจะมีระเบียบเช่นเดียวกันในกรณีที่ศิษย์วัดประพฤติผิดระเบียบของวัดก็ให้พิจารณาตนเองหรือออกจากวัดไป ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่จะช่วยควบคุมพฤติกรรมของผู้ที่อยู่วัดไม่ให้ประพฤติในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

๕.๕.๒ ศิษย์วัดควรได้รับการพัฒนาอย่างไร

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตถึงการพัฒนาศิษย์วัดในรุ่นปัจจุบัน ความเห็นของพระภิกษุสามารถจำแนกได้เป็นประเด็นดังนี้

- (๑) ควรได้รับการอบรมด้านมารยาท ทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากสภาพสังคมและการเลี้ยงดูเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เยาวชนมีความกล้าที่จะแสดงออกมากขึ้นกว่าศิษย์วัดในอดีต
- (๒) ให้ความเคารพและให้เกียรติพระภิกษุสามเณรทุกรูปในวัด
- (๓) ช่วยเหลืองานวัด ไม่นิ่งดูตาย
- (๔) สำนึกในความเป็นศิษย์วัด
- (๕) เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับวัดที่อาศัยอยู่ เช่น ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของวัด สถานที่สำคัญภายในวัด ฯลฯ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดแก่ผู้มาวัดได้

๕.๖ ทักษะอื่น ๆ จากศิษย์วัด

๕.๖.๑ ข้อดี ข้อจำกัดของการเป็นศิษย์วัด

จากการสัมภาษณ์ศิษย์วัดถึงข้อดี ข้อจำกัดของการเป็นศิษย์วัด สามารถสรุปประเด็นของความคิดเห็นได้ดังนี้

ข้อดี

- (๑) รู้สึกปลอดภัย ศิษย์วัดจะมีความรู้สึกที่วัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาและเป็นที่ปราศจากอบายมุข ปราศจากบุคคลที่เป็นอันตรายต่อสังคม จึงมีความรู้สึกปลอดภัยจากสิ่งที่เป็นอันตรายและเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต
- (๒) ประหยัดค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าสาธารณูปโภค ค่าอาหาร ค่าของใช้ประจำวัน
- (๓) ได้พบคนจำนวนมาก ทำให้มีโอกาสเรียนรู้ผู้อื่น และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย
- (๔) ทำให้เป็นผู้มีนิสัยขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ ซึ่งถ้าหากได้รับการฝึกจนเป็นนิสัยจะเป็นผลดีในช่วงชีวิตการทำงาน
- (๕) สร้างนิสัยความมีน้ำใจ
- (๖) ได้รับการฝึกกิริยามารยาท วิธีการต้อนรับแขก จากพระภิกษุ

- (๗) การได้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ทำให้อยากทำความดี
- (๗) ได้เรียนรู้พิธีการทางศาสนา
- (๘) การอยู่ใกล้ธรรมะทำให้เป็นคนใจเย็น สุขุม รอบคอบ คิดก่อนทำ
- (๙) รู้จักดูแลปกครองตนเอง เนื่องจากอยู่ห่างไกลบิดามารดา
- (๑๐) มีความสงบ ทำให้มีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน

ข้อจำกัด

- (๑) ไม่เป็นอิสระ
- (๒) ไปไหนเป็นเวลานานไม่ได้ เนื่องจากต้องคอยรับใช้พระภิกษุ
- (๓) ไม่สามารถฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และส่งเสียงดังได้ เนื่องจากจะรบกวนพระภิกษุ

สามเณร

- (๔) ขาดความอบอุ่น เนื่องจากอยู่ห่างไกลบิดามารดา

๕.๖.๒ สิ่งที่ได้จากการอยู่วัดและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ชีวิตนอกวัด

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตถึงสิ่งที่ศิษย์วัดได้จากการอยู่วัดและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ชีวิตนอกวัด เท่าที่พระภิกษุสามารถทราบได้ชัดเจน ได้แก่

(๑) สามารถเป็นผู้นำในการดำเนินพิธีการทางศาสนา เช่น การทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสวดมนต์ไหว้พระ การประกอบพิธีการทั้งมงคลและอวมงคล ทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุที่อยู่ในวัดศิษย์วัดจะได้ปฏิบัติและได้พบเห็นในพิธีการที่วัดรวมทั้งขณะติดตามพระภิกษุไปในงานที่ได้รับนิมนต์ไปเสมอ ทำให้เกิดประสบการณ์จนกระทั่งสามารถนำไปปฏิบัติได้

- (๒) นำวิธีการ พุท อ่าน เขียน ท่องจำ จากวิธีการเรียนนักธรรมบาลีไปใช้

๕.๖.๓ สิ่งที่ศิษย์วัดอยากได้รับเพิ่มเติมจากวัด

จากการสัมภาษณ์ศิษย์วัดส่วนใหญ่ไม่ต้องการสิ่งใดเพิ่มเติมจากวัด เพราะต่างมีความรู้สึกว่าการที่มาอยู่วัดทำให้ตนเองได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนและมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มากเพียงพอแล้ว แต่หากวัดได้มีการจัดสวัสดิการหรือให้การสงเคราะห์บางประการเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้บทบาทของวัดมีความสมบูรณ์ขึ้น เช่น

- (๑) จัดให้มีทุนการศึกษาสำหรับศิษย์วัดที่เรียนดี
- (๒) จัดให้มีการสอนธรรมศึกษา
- (๓) จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกาย
- (๔) จัดให้มีชมรมศิษย์วัดเพื่อให้ศิษย์วัดรุ่นปัจจุบันได้มีโอกาสพบและรู้จักกับอดีตศิษย์วัด รวมทั้งได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อวัดหรือสังคมร่วมกัน

๕.๗ บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการศึกษาภาคสนามจะเห็นได้ว่าวัดมีบทบาทต่อสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ถึงแม้ว่าบทบาทของวัดในปัจจุบันจะลดน้อยลงไปกว่าในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในด้านการให้การศึกษาและบทบาทด้านการสงเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตวัดเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ โดยมีพระภิกษุเป็นผู้ถ่ายทอด บิดามารดาที่ประสงค์จะให้บุตรหลานของตนมีความรู้จึงต้องส่งบุตรหลานไปอยู่ที่วัด ดังนั้น นอกจากการทำหน้าที่ให้การศึกษาแล้วในขณะเดียวกันวัดจึงต้องทำหน้าที่ให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยด้วย ถึงแม้ในระยะต่อมาเมื่อมีการตั้งโรงเรียนและสถาบันการศึกษาอยู่นอกวัดแต่บทบาทในการให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยของวัดก็ยังคงปรากฏอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เนื่องจากในระยะแรกการให้บริการด้านการศึกษาได้เริ่มต้นขึ้นในกรุงเทพฯ ยังไม่มีการกระจายออกไปสู่ภูมิภาคอย่างกว้างขวางเช่นในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาค้นคว้าความรู้จึงมุ่งเข้าสู่สถาบันการศึกษาในกรุงเทพฯ ประกอบกับในอดีตยังไม่มีการประกอบกิจการด้านที่อยู่อาศัย ผู้ที่เข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ จึงต้องอาศัยวัดเป็นที่พักพิงเพื่อศึกษาค้นคว้าความรู้ วัดจึงเป็นแหล่งให้การอุปถัมภ์แก่บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันหลายท่าน การสงเคราะห์ของวัดเป็นการให้ทั้งทางวัตถุและจิตใจ และใช้หลักความเมตตาโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่ในปัจจุบันจากการที่สภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีการขยายตัวทางการศึกษาออกสู่ส่วนภูมิภาคอย่างแพร่หลายเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนในภูมิลำเนาของตนเพื่อเป็นการลดปัญหาความแออัดของประชากรในเมืองหลวง ประกอบกับในปัจจุบันได้มีการขยายตัวของการประกอบธุรกิจด้านที่พักอาศัย เช่น หอพัก บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ ในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก เยาวชนที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัดและมาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ จึงสามารถเลือกพักในสถานที่เหล่านี้ได้ จำนวนของเยาวชนที่มาอยู่ที่วัดจึงมีแนวโน้มลดลง ดังนั้น วัดในกรุงเทพมหานครจึงยังคงมีบทบาทต่อศิษย์วัด เพียงแต่วัดจะไม่ได้

อยู่ในฐานะผู้ให้บริการทางการศึกษาโดยตรง แต่เปลี่ยนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่จะเอื้ออำนวยให้ชีวิตการศึกษาเล่าเรียนของศิษย์วัดมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เช่น การให้ที่พักอาศัย การให้อาหาร การให้ของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน การให้ความช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่าย รวมทั้งนำไปสู่การมีรายได้ในบางกรณี

จากผลการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่า วัดในสถานภาพขององค์กรหนึ่งในสังคมได้มีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต โดยบทบาทของวัดเป็นไปในลักษณะของบทบาทที่วัดมีอยู่โดยตรงและบทบาทที่เป็นไปโดยผ่านทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งบทบาทดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

๑) บทบาทโดยตรง เป็นบทบาทที่แฝงอยู่ในความเป็นวัดหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทในอุดมคติตามความคาดหวังของคนในสังคม ได้แก่ บทบาทด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ศิษย์วัด กล่าวคือ การที่วัดเป็นองค์กรของสังคมและเป็นสถานที่ให้การศึกษามาแต่สมัยโบราณ ในปัจจุบันแม้วัดจะมีได้มีบทบาททางการศึกษามากอย่างในอดีตแล้วก็ตาม แต่มีได้หมายความว่าบทบาทในด้านนี้จะหมดไปเพราะวัดในปัจจุบันยังคงให้การสนับสนุนการศึกษา โดยการให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ศิษย์วัดแทบทุกคนจะบอกว่า ถ้าไม่ได้มาอยู่ที่วัดอาจจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนหรือมีอุปสรรคในการศึกษาเล่าเรียน การที่วัดสงเคราะห์ศิษย์วัดให้มีที่พักอาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าที่พัก ได้มีอาหารการกิน มีของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของบิดามารดาและผู้ปกครองและเพิ่มโอกาสในการศึกษาแก่ศิษย์วัด นอกจากนี้การที่วัดเป็นศาสนสถาน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ย่อมนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นทั้งแก่ผู้อาศัยและผู้ที่มีโอกาสแวะเวียนเข้าไปในวัดการที่ศิษย์วัดมาพักอาศัยอยู่ในวัด ทำให้ศิษย์วัดมีสมาธิในการศึกษาทบทวนเนื้อหาในบทเรียน

๒) บทบาททางอ้อม เป็นบทบาทที่เป็นไปหรือแสดงออกโดยผ่านทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิษย์วัด เช่น พระภิกษุสามเณร เพื่อนศิษย์วัด รวมทั้งบุคคลที่ศิษย์วัดมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอยู่วัด เปรียบเสมือนบทบาทที่แสดงออกจริง ประกอบด้วย

(๑) บทบาทด้านการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม

วัดมีพระภิกษุซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจและสติปัญญา เป็นผู้ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจ อบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยา และเป็นผู้ชี้แนะด้วยการประพฤติดีให้เห็นเป็นตัวอย่าง

อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของศิษย์วัดในด้านอาชีพการงาน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอยู่วัดและได้รับการอบรมกลม่อเมลาจิตใจจากพระสงฆ์ โดยเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเอง ทำให้ศิษย์วัดมีความขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความมานะพยายาม การที่ได้รับการอบรม ได้เห็นแบบอย่างที่ดีภายในวัดทำให้ศิษย์วัดมีกิริยามารยาทดี ความเป็นผู้มีสัมมาคารวะ การอยู่วัดทำให้ศิษย์วัดได้มีโอกาสพบปะผู้คนมากมายซึ่งมีพื้นฐานที่มาที่แตกต่างกัน ทั้งเพื่อนศิษย์วัดด้วยกันและบุคคลภายนอกที่มาวัด ศิษย์วัดจึงต้องเรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ทำให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

(๒) บทบาทด้านการส่งเสริมสถานภาพทางสังคม

ในทางการแพทย์ได้กล่าวถึงการสัมผัส (Organ of Social Sense) ไว้ตรงกับพระพุทธศาสนาซึ่งได้กล่าวถึงการสัมผัสว่ามี ๕ อย่าง ประกอบด้วย ตาได้เห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส และการสัมผัสที่ผิวหนังทั่วร่างกายที่เรียกว่า taotile sensesion ทำให้รู้สึก เจ็บ ไม่เจ็บ ฯลฯ และมีจิตสัมผัส คือ ผิด ชอบ ชั่ว ดี โกรธ ซึ่งทางพุทธเรียกว่า มโนสัมผัส ถ้าคนเราอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ได้มีกายสัมผัสที่ดี และมีมโนสัมผัสที่ดี ก็จะได้แต่สิ่งที่ดีในสมอง ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็ไม่ได้ทั้งกายและมโนสัมผัสที่ไม่ดี ฉะนั้นในสมัยก่อน ขุน หลวง พระ พระยา ต่างก็เคยเป็นเด็กวัดมาแล้วทั้งนั้น ถ้าอยู่ในวัดที่มีสมณศักดิ์ใหญ่ ๆ วัดที่ดี มีผู้ใหญ่ใหญ่ในบ้านเมืองเคารพนับถือไปกราบไหว้บูชาหรืออยู่บ้านขุนนางที่ใหญ่โตหรือในรั้วในวัง ได้เห็นได้สัมผัสแต่สิ่งดี ๆ โอกาสที่จะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็มีมาก (กวี ทั้งสุนทร, สืบค้นได้จาก <http://www.stjohn.ac.th/University/Guidance/kan-pattana-yao-wa-chon-thai.htm>)

สำหรับในปัจจุบันวัดยังคงมีบทบาททางด้านนี้อยู่ และจากการศึกษาค้นคว้านี้ทำให้ทราบว่า ศิษย์วัดในอดีตส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในการศึกษา มีอาชีพการงานที่มั่นคง และบางคนประสบความสำเร็จในอาชีพการงานเป็นอย่างมาก มีชื่อเสียงในวงสังคม รับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ เป็นนักการเมือง นักธุรกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ได้พบเห็นและสัมผัสแต่สิ่งที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึกอยากปฏิบัติแต่ในสิ่งดีงามตามแบบอย่างที่ได้พบเห็น ซึ่งนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิต

บทที่ ๖ สรุปและข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง วัดกับเยาวชน : บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิถีชีวิตของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในวัด ศึกษาวิธีการปกครองศิษย์วัดของพระสงฆ์รูปที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทของวัดในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต โดยทำการศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร 5 วัด ได้แก่ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดราชาธิวาสวิหาร และวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยวิธีเลือกแบบเจาะจงวัดที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต เก็บข้อมูลจากเอกสารการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การศึกษาวิจัยพบว่า

๑) ศิษย์วัดเป็นผู้มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด โดยส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดเดียวกันหรือจังหวัดในภาคเดียวกับพระภิกษุที่มาอาศัยอยู่ด้วย การมาอยู่วัดของศิษย์วัดในกรุงเทพมหานครเป็นการมาอยู่เพื่อศึกษาเล่าเรียนโดยใช้วัดเป็นที่พักอาศัยเพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม การที่พระภิกษุในวัดจะรับบุคคลเข้าเป็นศิษย์วัดนั้น จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยนำมาฝาก และเมื่อได้เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดแล้วศิษย์วัดจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วัดกำหนดไว้ กิจกรรมประจำวันของศิษย์วัดได้แก่การคอยดูแลอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุผู้ปกครองรวมทั้งพระภิกษุรูปอื่นๆ ในคณะหรือกุฏิเดียวกัน ด้านการติดตามพระภิกษุออกบิณฑบาตการดูแลสิ่งของและกุฏิที่อยู่อาศัยและบริเวณรอบๆ ให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้งการจัดหาของใช้ที่จำเป็นแก่พระภิกษุ นอกจากนี้ศิษย์วัดยังช่วยเหลือในการจัดสิ่งของและอาคารสถานที่เมื่อวัดมีงาน

๒) ในด้านการปกครองศิษย์วัดของพระภิกษุที่เคยมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ผู้ที่มาอยู่วัดในสมัยก่อนจะเป็นผู้ที่มีความตั้งใจมาศึกษาเล่าเรียนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว พระภิกษุจะเป็นผู้คอยช่วยชี้แนะในสิ่งที่ถูกที่ควรรวมทั้งการอบรมศีลธรรม กิริยามารยาท การกราบไหว้ การสวดมนต์ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมให้ศิษย์วัด

ประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น การที่วัดมีระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่ในวัดเป็นสิ่งกำกับความประพฤติของสมาชิกในวัด วัดบางแห่งจะมีบทบัญญัติเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนสำหรับศิษย์วัดไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งมีข้อกำหนดในการลงโทษ เช่น หากไม่ปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว จะมีบทลงโทษขั้นสูงสุด คือ การต้องออกจากวัด ซึ่งหากศิษย์วัดได้รับโทษถึงขั้นดังกล่าวจะต้องลำบากในการหาที่อยู่อาศัยใหม่ ซึ่งเป็นภาระแก่ตนเองและผู้ปกครอง

นอกจากนี้การช่วยเหลือการงานในวัดเป็นงานที่มีลักษณะทำเป็นเวลาและไม่ต่อเนื่อง เป็นการฝึกให้ศิษย์วัดมีความตรงต่อเวลาและมีเวลาว่างนำมาใช้ในการศึกษาเล่าเรียน ประกอบกับสังคมของวัดเป็นสังคมขนาดเล็กเมื่อเทียบกับสังคมในชุมชนนอกวัด ศิษย์วัดจึงรู้จักกันเป็นอย่างดี ดังนั้น ผลจากการประพฤติปฏิบัติของศิษย์วัดย่อมเป็นที่รับรู้ แก่บุคคลในสังคมภายในวัดอย่างทั่วถึง เมื่อมีศิษย์วัดประสบความสำเร็จไม่ว่าจะด้านการศึกษา หรือการทำงาน ศิษย์วัดคนอื่น ๆ จะได้รับรู้ทำให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแรงจูงใจให้เพื่อนศิษย์วัดหรือศิษย์วัดรุ่นน้องปฏิบัติตาม

๓) จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าวัดมีบทบาทในการส่งเสริมให้ศิษย์วัดประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนี้

(๑) บทบาทด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ศิษย์วัด

ในปัจจุบันแม้วัดจะมีได้มีบทบาททางการศึกษามากอย่างในอดีตแล้วก็ตาม แต่มิได้หมายความว่าบทบาทในด้านนี้จะหมดไปเพราะวัดในปัจจุบันยังคงให้การสนับสนุนการศึกษา โดยการให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ การที่วัดสงเคราะห์ศิษย์วัดให้มีที่พักอาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าที่พัก ได้มีอาหารการกิน มีของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของบิดามารดาและผู้ปกครอง และเพิ่มโอกาสในการศึกษาแก่ศิษย์วัด

(๒) บทบาทด้านการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม

การที่เยาวชนได้รับการอบรมกล่อมเกล่าจิตใจจากพระสงฆ์ โดยเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเอง ทำให้ศิษย์วัดมีความขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความมานะพยายาม มีกิริยามารยาทดี การอยู่วัดทำให้ศิษย์วัดได้มีโอกาสพบปะผู้คนมากมาย ศิษย์วัดจึงต้องเรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ชีวิตในสังคม

(๓) บทบาทด้านการส่งเสริมสถานภาพทางสังคม

ศิษย์วัดที่ประสบความสำเร็จในการศึกษา มีอาชีพการงานที่มั่นคง และบางคนประสบความสำเร็จในอาชีพการงานเป็นอย่างมาก มีชื่อเสียงในวงสังคม รักราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ เป็นนักการเมือง นักธุรกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ได้พบเห็นและสัมผัสแต่สิ่งที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึกอยากปฏิบัติแต่ในสิ่งดีงามตามแบบอย่างที่ได้พบเห็น ซึ่งนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิต

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการที่วัดยังคงมีบทบาทในด้านการให้การสงเคราะห์แก่คนในสังคม ดังนั้นเพื่อให้บทบาทดังกล่าวมีความสมบูรณ์และบุคคลที่เคยใช้ชีวิตในการเป็นศิษย์วัดเป็นผู้ที่มีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิต วัดควรมีการกำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแก่ศิษย์วัดในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) จัดการปกครองดูแลศิษย์วัดอย่างเป็นระบบ มีการจัดประชุมอบรมศิษย์วัด โดยมีการอบรมด้านศีลธรรม จริยธรรม แก่ศิษย์วัดอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกเย็นวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ศิษย์วัดอย่างต่อเนื่อง เป็นการลดกระแสความรุนแรงจากสภาวะแวดล้อมภายนอก นอกจากนี้อาจจัดให้ศิษย์วัดตอบกระทู้ธรรม เพื่อให้คนมีเหตุผลและมีความรู้ในหลักพระพุทธศาสนา

(๒) จัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับวัด แก่ศิษย์วัดในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของวัด สถานที่สำคัญภายในวัด เพื่อให้ศิษย์วัดสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อหรือช่วยประชาสัมพันธ์วัดให้ผู้มาวัดได้รับทราบ

(๓) จัดให้มีสถานที่สำหรับออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา เพื่อให้ศิษย์วัดได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการสร้างความสามัคคี

(๔) ควรมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของทั้งศิษย์วัดและผู้ปกครองในการมาอยู่วัด กล่าวคือไม่มาอยู่วัดเพียงเพื่อเป็นที่พักอาศัยในการศึกษาเล่าเรียน แต่ควรมุ่งหมายด้านการได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ผู้เคยผ่านชีวิตในการเป็นศิษย์วัดเป็นบุคคลที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กองแผนงาน. (๒๕๒๙). กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของ
พุทธศาสนิกชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กลางเวียง เคียงเมืองน่าน. (๒๕๓๒). วัดนั้นสำคัญไฉน?. เทศกาลบาล, ๘๔(๕), ๔๖ - ๕๔.
- คุณ ไทจันทร์. (๒๕๓๗). พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ณรงค์ จิตตโสภโณ, พระมหา. (๒๕๓๒). พระพุทธศาสนากับการพัฒนา ใน สนิท ไชยวงศ์คต
(บรรณาธิการ), มหาจุฬาฯ วิชาการ พุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์ (หน้า ๑๕ - ๔๔).
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทองชัย บุรณพิสุทธิ์, พระมหา. (๒๕๔๕). บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบท
ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (๒๕๔๓). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์.
- เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. (๒๕๓๓). พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๐). สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชา
พานิชย์.
- เนตรนภิศ นาควัชร ปิยนาค บุนนาค และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (๒๕๒๕). วัดในกรุงเทพฯ :
การเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๕๒๕). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญรอด สุปสนุโน, พระ. (๒๕๔๓). ศาสนาประจำชาติไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก
จำกัด.
- ประวัติวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร. (๒๕๔๖). ม.ป.ท. .

ปริยัติสุธี, พระ และคณะ. (๒๕๔๖). แดงเรื่องวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ไทยรายวันการพิมพ์.

มานี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ และคณะ. (๒๕๔๑). บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา
ในภาคเหนือและภาคใต้. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (๒๕๔๑). บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและ
ภาคตะวันออก. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

รชนีกร เศรษฐ์. (๒๕๓๒). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช จำกัด.

ราชกวี (เกษม สณฺญโต), พระ. (๒๕๔๖). นำเที่ยววัดราชาธิวาสวิหาร. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
สามัญนิติบุคคล เจียฮั่ว.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ : ศิริ
วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

วัดพระศรีมหาธาตุ. (๒๕๔๖). อนุสรณ์งานวันบูรพาจารย์'๔๖. วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ.

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร. (ม.ป.ป.). ประวัติวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา.

วันชัย ปานจันทร์. (๒๕๔๕). บทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัด
ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ในเขตธนบุรี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันดี ยงชูยศ. (๒๕๒๙). การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดกับมัชยิต ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ส. ศิวรักษ์. (๒๕๒๕). ศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท พลพันธ์การพิมพ์ จำกัด.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (๒๕๑๗). คู่มืออวกะ สำนักวัดราชบพิธ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่การช่าง.

สนิท สมัครการ. (๒๕๓๙). ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม – มานุษยวิทยา.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สัญญา ภูผอกแก้ว. (๒๕๓๓). การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดกับกรมประชาสงเคราะห์ที่มี
ต่อการสงเคราะห์เด็กกำพร้าและเด็กยากไร้ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสระแก้ว จังหวัด
อ่างทอง และสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุธรรม ธีรภัทรธำรง. (๒๕๓๗). การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและกิจกรรมของวัดและพระสงฆ์ที่มี
ต่อการส่งเสริมสถานภาพของเด็กวัดในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสฐียรโกเศศ. (๒๕๑๔). วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม.

———. (๒๕๒๑). การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. กรุงเทพฯ :
เจริญรัตน์การพิมพ์.

โสฬส ศิริไสย์. (๒๕๔๑). วิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

อรรถชัย สกลสุภาภรณ์. (๒๕๔๒). บทบาทพระสงฆ์ที่สงเคราะห์เด็กนักเรียนที่พักอาศัยอยู่ในวัด
เขตจังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

http://www.moe.go.th/tssse/datause/data_3_2.htm

<http://www.ppk.ac.th/webexpo/tempet2.html>

<http://www.watsuthat.org/wat.htm>